

U NOJ A'ALMAJT'AANIL U KANÁANTA'AL TULÁAKAL BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAK, CH'A'ABAN TUMEN U MOLA'AYILO'OB JALA'ACH

**LEY GENERAL DE PROTECCIÓN DE
DATOS PERSONALES EN POSESIÓN
DE SUJETOS OBLIGADOS**

Instituto Nacional de Transparencia, Acceso a la
Información Pública y Protección de Datos Personales

Instituto Estatal de Transparencia, Acceso a la Información Pública
y Protección de Datos Personales

Directorio

INAI

Instituto Nacional de Transparencia , Acceso a la Información Pública y Protección de Datos Personales

Adrián Alcalá Méndez
Comisionado Presidente

Blanca Lilia Ibarra Cadena
Comisionada

Josefina Román Vergara
Comisionada

Julieta del Río Venegas
Comisionada

**Insurgentes Sur 3211 colonia Insurgentes Cuicuilco,
Alcaldía Coyoacán, C.P. 04530, Ciudad de México.**

Inaip Yucatán

Instituto Estatal de Transparencia, Acceso a la Información Pública y Protección de Datos Personales

Maria Gilda Segovia Chab
Comisionada Presidenta

Carlos Fernando Pavón Durán
Comisionado

Aldrin Martín Briceño Conrado
Comisionado

**Avenida Colón No. 185 x 10 y 12 Col. García Ginerés. C.P. 97070.
Mérida, Yucatán.**

U NOJA'ALMAJT'AANIL U KANÁANTA'AL TULÁAKAL BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAK, CH'A'ABAN TUMEN U MOLA'AYILO'OB JALA'ACH

LEY GENERAL DE PROTECCIÓN DE DATOS PERSONALES EN
POSESIÓN DE SUJETOS OBLIGADOS

20 24

Ba'ax ku taasik

YÁAX T'AANIL	9
U KÁAJBALIL	13
YÁAX JO'OL TS'ÍIB CHUUNILO'OB MEYAJ	21
Yáax Jaats Ba'ax u biilal le A'almajt'aanila'	21
Ka'a Jaats Yo'olal u Noj Múuch'kabil u Sáaskunta'al Meyaj, u Ts'a'abal Ojéetbil Meyaj Yéetel u Kanáanta'al Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máak	31
KA'A JO'OL TS'ÍIB TUUKULILO'OB MEYAJ YÉETEL BA'AXO'OB UNAJ U BEETA'AL	39
Yáax Jaats Ti' u tuukulilo'ob meyaj	39
Ka'a Jaats Ti' le ba'axo'ob unaj u beeta'alo'ob	47
ÓOX JO'OL TS'ÍIB U PÁAJTALILO'OB MÁAX TI'ALINTIK LE BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAK YÉETEL BIX KU MEYAJTIKO'OB	54
Yáax Jaats U páajtalil u Yojéelta'al, u Yutskiinsa'al, u Tse'elel yéetel U Ya'alal ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki'	54
Ka'a Jaats Tu yo'olal bix kun meyajtbil u páajtalil u Yojéelta'al, u Yutskiinsa'al, u Tse'elel yéetel U Ya'alal ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u K'ajóolta'al máaki'	57
Óox Jaats Ti' u meyajil u máansa'al ba'axob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob	63
KAN JO'OL TS'ÍIB U MEYAJIL ICHIL LE MOLA'AYIL K'AMIK YÉETEL MÁAX MEYAJTIK	67
Junab Jaats Le mola'ayil ku k'amik yéetel le máax meyajtiko	67

JO'Ó JO'OL TS'ÍIB	73
U PÉEKTSILTA'AL BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAKO'OB	
Junab Jaats	73
Yo'olal u máansa'al yéetel u k'a'amal le ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob	
WAK JO'OL TS'ÍIB	79
MEYAJILO'OB TI'AL U KANÁANTA'AL BA'ALO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAKO'OB	
Yáax Jaats	79
Tí' le ma'alob meyajilo'obo'	
Ka'a Jaats	85
Tí' u tsoolil le ba'axob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ch'a'aban tumen mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob jets' óolalil kaaj, yéetel le ku béeykuntiko'ob p'is si'ipilil	
UKP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB	89
MOLAYILO'OB KU MEYAJTIKO'OB TULÁAKAL BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAK CH'A'AN TUMEN U MOLA'AYILO'OB JALA'ACH	
Yáax Jaats	89
U múch'kabil u Sáaskunta'al Meyaj	
Ka'ajaats	91
U Kúuchilil Sáaskunaj Meyaj	
WAXAKP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB	93
MOLA'AYILO'OB KU KANÁANTIKO'OB PÁAJTALILO'OB	
Yáaxjaats	93
Tí' u Noj Mola'ayil u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj Yéetel u Kanáanta'al Tuláakal Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máak	
Ka'ajaats	99
Mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob páajtalilo'ob	
Óoxjaats	103
Tí' múul meyajil yéetel u péktsilta'al u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak	
BOLOMP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB	107
TAKPOOLILO'OB KU TS'A'ABAL YO'OLAL U PÁAJTALIL U KANÁANTA'AL TULÁAKAL BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAK CH'A'AN TUMEN U MOLAYILO'OB JALA'ACH	

Yáax jaats	107
U meyajta' al takpoolilo'ob Recurso'ob de Revisión yéetel takpoolilo'ob Inconformidad	
Ka'a jaats	111
Takpoolil recurso de revisión ku yoksa'al tu táan le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob	
Óox jaats	119
Tí' u takpoolil inconformidad tu táan le Noj Mola'ayilo'	
Kanjaats	125
Tí' u k'áata'al uti'al u meyajta'al takpoolilo'ob Recurso'ob de Revisión	
Jo'o Jaats	129
Tí' u takpoolil Recurso de Revisión ku beeta'al yo'olal u jets' óolalil k-Noj Lu'um	
Wak Jaats	131
Tí' u tuukulilo'ob meyaj wáaj u Criteriosil meyaj	
LAJUNP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB	135
PÁAJTALIL XAAK'ALIL TS'A'AN TI' NOJ MOLA'AYIL YÉETEL TI' MOLA'AYILO'OB YAANO'OB ICHIL XÓOT' LU'UMILO'OB	
Junab Jaats	135
Tí' u meyaj xaak'alil	
BULUKP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB	141
TSOOLILO'OB UTI'AL U YU'UBAL T'AAN YÉETEL BO'OL SI'IP'ILÓ'OB	
Yáax Jaats	141
Yo'olal Tsolilo'ob uti'al u yúbal t'aan	
Ka'a Jaats	145
Yo'olal bo'ol si'ipilo'ob	
JAATS TS'ÍIB CHÉEN TI'AL JUN SÚUTUKIL	149

Ujala'achilo'ob Noj Lu'um yéetel u jejeláasil mola'ayilo'obe' unaj u kanáantiko'ob yéetel u chiímpoltiko'ob u páajtalil tuláakal máako'ob, máases wáaj le páajtalilo'oba' uti'al máaxo'ob kaja'ano'ob tí' máasewáal kaajilo'ob máantats' tséelilkuntano'obo', je'el bix le maaya kaajo'.

Ichil le xaak'ilil tu beetaj u mola'ayil INEGle' ti' u ja'abil 2020e', illa'ab wey Yucatane' yaan dos millones 320 mil 898 juntúulul kajnáali-lo'ob, ichil le ja'alo'obo', 525 mil 092 juntúulale' ku t'aniko'ob maaya t'aan. Beyo' ku páajtal u yila'al u Xóot' Lu'umil Yucatán jump'éel Xóot Lu'umil tu'ux máases ku t'aanal jump'éel máasewáal t'aan cheen yaan tu paach u Xóot' lu'umilo'ob Oaxaca yéetel Chiapas. Ba'ale' kex u ya'abil le mááxo'ob ku t'aniko'ob maaya t'aan kaja'ano'ob ichil u Xóot' lu'umil Yucatane', unaj k-a'lik xane' ichil u Xóot' lu'umilo'ob Campeche yéetel Quintana Roo'e' yaan xan ya'ab máako'ob ku t'aniko'ob maaya t'aani'.

Ichil jump'éel tsikbalile', wáaj ku meyajita'al jump'éelili' t'aane' je'el bix jump'éel máasewáal t'aane' jach ma'alob kun u'uybil yéetel ma'alob kun na'atbil ichil máaxo'ob ku táakpesikubaob ichil le tsikbalilo'; beyo' je'el u páajtal k-a'alike' ken beeta'ak u putt'aanil wa ba'ax áanal-te'il ichil jump'éel máasewáal t'aane' ku páajta'al u jach na'atal ba'ax ku ya'alik tumen máaxo'ob ku xokiko'ob yéetel kajakbalo'ob ichil jump'éel máasewáal kaaj, tumen ku xokiko'ob ichil u na'tsil t'aano'ob, yéetel ujaa-jile' k'a'anán u ya'alal xane' ya'abjuntéenele' máases leti'ob jach tséeli-kuntano'obo' yéetel péech' óolta'ano'obo'.

Tu yo'olal le ba'ax ts'o'ok u ya'alalo', u molayil Inaip Yucatáne' tumen ts'o'ok u yilik jach k'a'abéet u ts'a'abal k'ajóoltbil yéetel beyo' ka chiímpolta'ak ichil u lu'umil Yucatán u páajtalil tuláakal máak tí'al u Sáaskunta'al Yéetel u Ts'a'abal Ojéeltbil u Meyaj Jala'ach Yéetel Molayılo'ob yéetel utia'a u Kanáata'al Tuláakal Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máako'obe', ku beetik u sut'aanil ichil maaya t'aan tí' U Noj A'almajt'aanil u Kanáanta'al Tuláakal le Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máako'ob ch'a'aban tumen u Mola'ayilo'ob Jala'ach, beyo' ku páajtal u xo'okol yéetel na'atal tumen máaxo'ob ku t'aniko'ob maaya, utia'al ka béeyak u meyajtiko'ob yéetel tí'al ka chiímpolta'ak le páajtalila' tumen le jala'achi-lo'obo', beyxane' utia'al u k'uchul tí' tuláakal máako'obe' yéetel tí'al u séeb na'atale' ku beeta'al xan u grabacionil ichil maaya t'aan.

Le putt'aanila' jach nojba'al tumen yaan u meyajita'al tumen máaxo'ob kajakbalo'ob ichil u yóoxp'éel Xóot' Lu'umilo'ob u Péet Lu'umil Yucatán; le je'ela' ku béeykuntik u meyajita'al yéetel u chiímpolta'al u páajtalil tuláakal máako'ob ichil kéetelil utia'al ma' u tséelilkunta'al mixmááki'.

Jach ya'abach Dios bo'otik k-ts'aik ti' U Noj Mola'ayil u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj Yéetel u Kanáanta'al Ba'alo'ob Yan u Yil Yéetel Máako'ob (INAI), tumen tu ts'áaj u yáantajil ti'al jóok'sa'al le A'al-majt'aanil.

Que nunca más una lengua indígena sea silenciada
Mix bik'iin u ka'a tu'upul u láak' máasewal t'aan

María Gilda Segovia Chab, **Ix-Noj Jo'olpóop**
Carlos Fernando Pavón Durán, **Aj-Jo'olpóoop**
Aldrin Martín Briceño Conrado, **Aj-Jo'olpóoop**

El Estado a través de sus instituciones tiene la responsabilidad de garantizar los derechos de todas y todos, máxime cuando se trata de garantizar los derechos de los grupos que históricamente han sido discriminados, como lo es la población mayahablante del Estado.

Según datos del INEGI, en el 2020 la población de Yucatán fue de dos millones 320 mil 898 habitantes, de los cuales, 525 mil 092 son mayahablantes. Lo anterior, coloca al Estado en el tercer lugar de entidades con mayor cantidad de personas que hablan una lengua indígena sólo por detrás de Oaxaca y Chiapas. Aunado a lo anterior, si consideramos a todos los Estados que integran la península de Yucatán, es de suma importancia señalar que si bien es cierto que el mayor número de mayahablantes se concentra en el Estado de Yucatán, no menos cierto es que, en las Entidades de Campeche y Quintana Roo, también existe un importante número de personas que hablan la lengua maya.

En un proceso de comunicación, es importante señalar que la transmisión de conocimiento que se realiza en un mismo lenguaje tiene mayor éxito y aprovechamiento entre quienes intervienen en dicha comunicación; por lo tanto, cuando un documento es traducido a una lengua indígena, permite que la transmisión de la información se realice con claridad y esté contextualizada a quienes habitan en las comunidades originarias que intentan mantener su identidad cultural y comunitaria, quienes por esas razones en su mayoría se encuentran en condiciones de marginación, exclusión y discriminación.

En consonancia con lo anterior, el Inaip Yucatán consciente de la imperante necesidad de dar a conocer y garantizar entre la población mayahablante del Estado en igualdad de circunstancias el ejercicio de los derechos de Acceso a la Información Pública y la Protección de Datos Personales, realiza la traducción a la Lengua Maya de la Ley General de Protección de Datos Personales en Posesión de Sujetos Obligados, la cual permitirá a la comunidad mayahablante conocer, entender y exigir el respeto y garantía de este importante derecho ante las instancias correspondientes, y en aras de fortalecer la accesibilidad se incluye la grabación en audio de la citada Ley en Lengua Maya.

La traducción de esta Ley cobra especial relevancia ya que su utilidad tendrá impacto en los tres Estados que integramos la Península de Yucatán; lo cual, sin duda, viene a reducir la brecha de desigualdad, y permite la accesibilidad para que todas y todos podamos ejercer nuestros derechos en igualdad de circunstancias.

Especial agradecimiento merece nuestro Órgano Garante Nacional, el Instituto Nacional de Transparencia, Acceso a la Información y Protección de Datos Personales (INAI), por sumar esfuerzos para lograr la impresión de la presente Ley.

Que nunca más una lengua indígena sea silenciada
Mix bik'iin u ka'a tu'upul u láak' máasewal t'aan

María Gilda Segovia Chab, **Comisionada presidenta**

Carlos Fernando Pavón Durán, **Comisionado**

Aldrin Martín Briceño Conrado, **Comisionado**

Ichil u yáax jaats ts'íibil ti' u Noj Mokt'aanil Yóok'ol Kaab ti' u Páajtalil Wiiniko'ob, ku je'ets'el tuláakal wiiniko'obe' ku síijilo'ob ichil kéetil, jáalk'abil kuxtal yéetel páajtalilo'ob, beyo', tumen yaan xan u na'ato'obe' unaj u ma'alob bisikubaob yéetel u yéetel wiiniko'obo'.

U jaats ts'íibil 16 ti' u Noj Mokt'aanil Múuch' Noj Kaajilo'ob yo'olal u Páajtalil Máasewal Kaajo'ob, éejenta'an ichil u Noj Múuch'táambalil tu k'iinil 13 ti' Septiembre tu ja'abil 2007, ku jets'ik ka chíimpolta'ak u páajtalil máasewal kaajo'ob ti' al u yéeyiko'ob u chíikulilo'ob ojéelalil ichil u máasewaal t'aano'ob yéetel ka u meyajito'ob xma' loobili' uláak' chíikulilo'ob ojéelalil, kex mina'ano'ob ichil u na'tsil t'aano'ob.

Wey Noj Lu'umile', u jaats ts'íibil 4 ti' u Noj A'almaj T'aanil u Páajtalil u T'aanal Máasewal T'aano'ob, ku jets'ik tuláakal le máasewal t'aano'ob je'ex xan le káastlan t'aano' u t'aanilo'ob le noj lu'umila' tio'olal u yúuchbentakilo'ob, yéetel ichil uláak' jaats ts'íibili'obe', ku je'ets'el kéetel yanik tuláakal máasewal t'aano'ob je'el bix le káastlan t'aano' ti' al je'el ba'axak meyajil ka k'áata'ak tu táanjala'acho'ob, beyxane' ku je'ets'el ma'taan u páajtal u tséelilkunta'al mixmáak chéen tumen ku t'anik jump'eel máasewal t'aan.

Tu yo'olal le ba'ax ts'o'ok u ya'alalo', U Noj Mola'ayil u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj yéetel u Kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al Máako'ob INAile', ku chíimpoltik u páajtalil máaxo'ob ku t'aniko'ob sáansamal jump'eel máasewal t'aan wey tu lu'umil México, lebéetike', u Noj Mola'ayil INAile', ichil tuláakal súutukile' ku péektsiltik yéetel ku kaxtik ka chíimpolta'ak u páajtalil wiiniko'ob ichil kéetel, le je'ela' ma' chéen ichil u a'almajt'aanilo'ob beyxan ichil tuláakal le meyaj ku beeta'al sáansamalo', beyo' ku béeyunku'ta'al ma' u tséelilkunta'al mixmáak ka'alikil u meyajta'al u páajtalil u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob kaja'ano'ob ichil máasewal kaajo'ob yéetel ku t'aniko'ob máasewal t'aano'ob, je'el bix le maaya'o'.

Yéetel tumen ichil u Nu'ukbesajil Noj Lu'um ti' al u Kanáanta'al Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máako'ob, k'ajóola'an bey PROTAle', tu'ux ku kaxta'al ka yanak jump'eel múul meyaj ichil Mola'ayilo'ob yéetel tu'ux ku je'ets'el le meyajilo'ob unaj u beeta'al ti' al u kanáanta'al u páajtalil wiiniko'ob ti' al u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al Máako'obe', u ix-Jo'olpóopilo'ob yéetel u aj-Jo'olpóopilo'ob INAile', k-meyaj mantats' ti' al ka chíimpolta'ak u páajtalil máaxo'ob ku t'aniko'ob jump'eel máasewal t'aan.

Lebéetike' jach máan ki'imak k-óol tumen yéetel U Mola'ayil u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj yéetel u Kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al Máako'ob, INAIP, táan k-ts'aik k'ajójoltbil u putt'aanil ichil maaya t'aan ti' U Noj A'almajt'aanil u Kanáanta'al Tuláakal Ba'axo'ob Ku Beetik u K'ajóolta'al Máak Ch'a'an Tumen u Molayilo'ob Jala'ach, lela' ku kaxtik ka táakpesa'ak ichil kéetelil u páajtalil máaxo'ob ku t'aniko'ob maaya t'aan, ti'al u kanáantiko'ob ichil u na'tsil t'aano'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'alo'obo', beyo' ichil u Noj Lu'umil México ma' tun tséelilkuntbil mixmáak chéen tumen ku t'anik jump'éel máasewal t'aan, je'el bix le ku t'aniko'ob maaya t'aan.

Adrián Alcalá Méndez, **Aj- Noj Jo'olpóoop**

Blanca Lilia Ibarra Cadena, **Ix-jo'olpoop**

Josefina Román Vergara, **Ix-jo'olpoop**

Julieta del Rio Venegas, **Ix-jo'olpoop**

Conforme al artículo 1 de la Declaración Universal de los Derechos Humanos, todos los seres humanos nacen libres e iguales en dignidad y derechos y, dotados como están de razón y conciencia, deben comportarse fraternalmente los unos con los otros.

El artículo 16 de la Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas, aprobada por la Asamblea General el 13 de Septiembre de 2007, establece que los pueblos indígenas tienen derecho a establecer sus propios medios de información, en sus propios idiomas y a acceder a todos los demás medios de información no indígenas sin discriminación alguna.

A nivel nacional, el artículo 4 de la Ley General de Derechos Lingüísticos de los Pueblos Indígenas, dispone que las lenguas indígenas y el español son lenguas nacionales por su origen histórico además prevé en subsecuentes artículos que las lenguas indígenas será válidas al igual que el español, para cualquier asunto o trámite de carácter público, así como para acceder plenamente a la gestión, servicios y se ordena que ninguna persona podrá ser sujeta a cualquier tipo de discriminación a causa o en virtud de la lengua que hablan.

Consecuente con lo anterior, el Instituto Nacional de Transparencia, Acceso a la Información y Protección de Datos Personales INAI, reconoce y respeta ampliamente la inclusión de las personas mexicanas que viven su cotidianeidad hablando alguna lengua indígena, por ello, el INAI en todo momento promueve y busca garantizar el ejercicio de los derechos humanos de la mano de la consolidación de la igualdad práctica que, haga que no sólo en el texto normativo sino como modo de vida institucional se respeten y se originen constantes puentes de accesibilidad que garanticen la igualdad de oportunidades para la realidad viva de la protección de los datos personales de quienes pertenecen a pueblos originarios con lenguas indígenas como la maya.

Es así que en apego también al Programa Nacional de Protección de Datos Personales por sus siglas PROTAI, principal instrumento de coordinación interinstitucional que define las bases de la política pública para la garantía del Derecho Humano a la Protección de Datos Personales, las Comisionadas y Comisionado que conformamos en este momento el INAI, trabajamos porque cada línea de acción que se contiene en el mismo, se encamine y revista el diseño de actividades que den impulso a la permanente inclusión de las personas con lenguas indígenas.

Es por ello que nos congratula presentar junto con el Instituto Estatal de Transparencia, Acceso a la Información Pública y Protección de Datos Personales Inaip, la versión de la Ley General de Protección de Datos Personales en Posesión de Sujetos Obligados en lengua maya, la cual buscar generar una línea de acción de carácter preventivo y de mayor inclusión, hacia las personas hablantes de la lengua maya, que se conozcan sus derechos en la originalidad de su lengua, que se busque el respeto irrestricto a sus datos personales y que no haya fronteras de lenguaje que impidan la igualdad de oportunidades para la protección de la privacidad de cada persona mexicana, en especial de las personas hablantes de la lengua maya.

Adrián Alcalá Méndez, **Comisionado Presidente**

Blanca Lilia Ibarra Cadena, **Comisionada**

Josefina Román Vergara, **Comisionada**

Julieta del Río Venegas, **Comisionada**

**U NOJ A'ALMAJT'AANIL U KANÁANTA'AL TULÁAKAL BA'AXO'OB KU
BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAK, CH'A'ABAN TUMEN U MOLA'AYILO'OB
JALA'ACH.**

TS'ÍIBIL KU MEVAJTA'AL

**Túumben A'almajt'aanjts'a'ab ojéetbil tu nu'ukbesajil Diario Oficial
Noj Lu'um tu k'iinil 26 ti' enero tuja'abil 2017**

Tu tseele' u yoochelil u Noj Láakamil Noj Lu'um, tu'ux ku ya'alik: Estados Unidos Mexicanos.- U Jala'achil Noj Lu'um.

J-ENRIQUE PEÑA NIETO, U Jala'achil u Noj Lu'umil Mexico'e' ku ts'aik ojéetbil ti' kajnáalo'obe':

U Noj Múuch'kabil *Congreso de la Unione'*, ku túuxtajten le ts'íibila'.

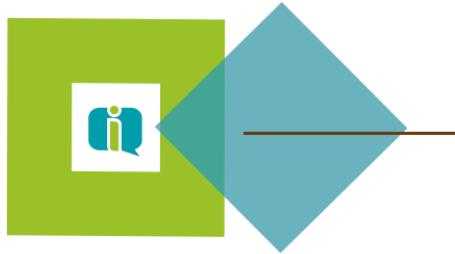
JETS' T'AAN

**"U NOJ MÚCH'KABIL CONGRESO GENERAL TI' U NOJ LU'UMIL
MEXICO'E' KU JETS'IK:**

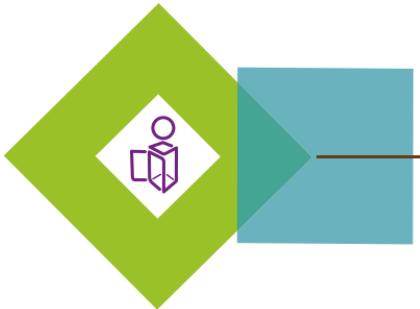
**KU TS'A'ABAL OJÉETBIL U NOJ A'ALMAJT'AANIL U KANÁANTA'AL TULÁAKAL LE BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAKO'OB
CH'A'ABAN TUMEN U MOLA'AYILO'OB JALA'ACH.**

Junab jaats Tsíib.- Ku ts'a'abal ojéetbil U Noj A'almajt'aanil u Kanáanta'al Tuláakal le Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máako'ob ch'a'aban tumen u Mola'ayilo'ob Jala'ach.

U Noj A'almajt'aanil u Kanáanta'al Tuláakal le Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máako'ob ch'a'aban tumen u Mola'ayilo'ob Jala'ach.

**YÁAX
JO'OL TS'ÍIB**

YÁAX JO'OL TS'ÍIB CHUUNILO'OB MEYAJ

Yáax Jaats Ba'ax u biilal le A'almajt'aanila'

Jaats ts'íib (Art. 1). Le A'almajt'aanila' ti'al tuláakal kaaj yéetel unaj u chiímpolta'al ichil tuláakal le Noj Lu'umila', je'e bix jets'a'an tu jaatsilo'ob 6., tu chuunilo'ob A yéetel 16, tu ka'a tsool ts'íib, ti' u Noj A'almajt'aanil u Noj Lu'umil México, yo'olal u meyajil u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ch'a'aban tumen u mola'ayilo'ob jala'ach.

Tuláakal le ba'axo'ob jets'a'an ti' le Noj A'almajt'aanila' je'ex ku ya'alik u meyaj yéetel ichil le ba'axo'ob kujets'iko', unaj u chiímpolta'al tumen tuláakal u mola'ayilo'ob jala'ach, yéetel méek'tankaajilo'ob ti' le noj lu'uma'.

Le Noj Mola'ayilo' yan u chiímpoltik le meyajo'ob yéetel le ba'axo'ob jets'a'an u beetiko' je'ex ku ya'alik le A'almajt'aana', beyxan le ba'axo'ob jets'a'ano'ob ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo'.

Ku jets'ik u chuunilo'ob meyaj, u jets' t'aanilo'ob yéetel le meyajo'ob unaj u beeta'al ti'al u chiímpolta'al tu beel ti' kajnáalo'obe' u páajatalil u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ch'a'aban tumen u mola'ayilo'ob jala'ach.

Ti'al le A'almajt'aanila' ku ya'alal mola'ayilo'ob jala'ach ichil le noj lu'umila', xóot' lu'umil yéetel méek'tanka'jo'obo', u mola'ayilo'ob ti' u yóox jaatsilo'ob meyaj jala'ach, ejecutivo, legislativo yéetel judicial, mola'ayilo'ob ku meyajo'ob tu juunalo'ob, múuch'kabilo'ob partidos políticos, múuch'kabilo'ob ku kanáantiko'ob u meyajta'al taak'in yéetel u láak' múuch'kabilo'ob ku meyajtiko'ob taak'in tu k'aaba' jala'achilo'ob.

Múuch'kabil meyjulilo'ob yéetel u láak' wa máax wa múuch'kabil ku meyajtik u taak'in jala'ache' wa ku t'aan tu k'aaba' jala'achil noj lu'um, xóot' lu'um yéetel méek'tankaajilo'obe' yan u kanáantiko'ob tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob je'ex jets'a'an tumen u a'almajt'aanil u kanáanta'al tuláakal ba'ax beetik u k'ajóolta'al máak ch'a'an u láak' máako'ob wa múuch'kabilo'ob meyaj.

Ti' tuláakal le ba'axo'ob je'el u yúuchul yéetel mina'an mix ba'al u yil yéetel le ts'o'ok u tso'ololo', wiiniko'ob yéetel mola'ayilo'obe' yan u chiímpoltiko'ob le ba'axo'ob jets'a'an tu Noj A'almaj T'aanil u Kanáanta'al Tuláakal le Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máak cha'aban tumen u

láak' máako'ob wa múuch'kabilo'ob meyaj.

Jaats ts'íib (Art. 2). Ba'axo'ob ku kaxtik le A'almajt'aanila':

- I.** U jatsik tu beel le meyaj unaj u beeta'al tumen noj mola'ayilo'ob noj lu'um yéetel xot lu'umilo'ob yo'olal u meyil ti'al u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak cha'aban tumen mola'ayilo'ob jala'ach;
- II.** U je'ets'ik u yáax chuunilo'ob meyaj yéetel u keet nu'ukbesajilo'ob yan u kanáantiko'ob bix u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ikil u chiímpolta'al u páajitalilo'ob ti'al u yojéelta'al, u yutskinta'al, u tse'elet yéetel u ya'alal ma' u meyajta'al, le je'ela' yéetel nu'ukbesajo'ob ma' talamilo'ob yéetel séeba'an u beeta'alo'ob;
- III.** U kanáantik bix u much'kinsa'al yéetel bix u meyaj u noj Múuch'kabil u Sáaskunta'al u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob yéetel u Kanáanta'al Ba'axo'ob Ku Beetik u K'ajóolta'al Máak ku ya'alik le A'amajt'aanila' yéetel u Noj A'almajt'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob, yo'olal u meyajilo'ob ti'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak cha'aban tumen mola'ayilo'ob;
- IV.** U béeykuntik u chiímpolta'al u chuunilo'ob meyaj ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak jets'a'ano'ob ti' le A'almajt'aanila' yéetel ti' u láak' jets' t'aanilo'ob yan u yil yéetel le meyaja';
- V.** U kanáantik tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob cha'aban tumen jala'achilo'ob, mola'ayilo'ob, múuch'kabilo'ob meyaj yéetel u láak' kúuchilo'ob meyaj u jala'achilo'ob Ejecutivo, Legislativo yéetel Judicial, beeyxan mola'ayilo'ob ku meyajo'ob tujuunalo'ob, múuch'kabilo'ob partidos políticos, múuch'kabil u kaláanta'al taak'in wa fideicomisos, máaxo'ob ku meyajtiko'ob u taak'in u jala'achil noj lu'um, xóot' lu'umilo'ob yéetel méek'tankaajilo'ob, ti'al u kanáanta'al bix u meyajo'obo';
- VI.** U béeykuntik u kanáanta'al ti' tuláakal kajnáalo'obe' le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;
- VII.** U mu'uk'ankunsik, u táakmuk'tik yéetel u péektsiltik u meyajil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

VIII. U beetik jeejeláas meyajilo'ob ti'al u béeyunkta'al u kanáanta'al tu beel yéetel u chiímpolta'al jets'taanilo'ob yo'olal takpolilo'ob ku beeta'al tumen ma' tu chiímpolta'al tu beel le ba'axo'ob ku jets'ik le a'almajt'aanila'; yéetel

IX. U kanáantik jets' taaanilo'ob ti'al u beeta'al takpoolilo'ob yéetel u láak' ba'axo'ob ku beeta'al ken ila'ak ma' táan u chiímpolta'al páajtalilo'ob jets'a'ano'obo', lela' ken beeta'ak tumen noj mola'ayilo'ob ku kaáantiko'ob le páajtaliloo'oba' ti' xóot' lu'umilo'ob wa noj lu'um, je'ex jets'a'an ichil u meyajo'obo'.

Jaats Ts'íib (Art. 3). Ti'al u chiímpolta'al le A'almajt'aanila' ku na'atpajal bey:

I. Kúuchilo'ob meyaj: U kúuchilo'ob ichil jala'achilo'ob yéetel mola'ayilo'ob ku éejenta'al yéetel ku je'ets'el tumen u jets' taaanilo'ob meyaj yéetel u láak' nu'ukbesajo'ob ku kaláantiko'ob bix u meyajo'obe', ti'al u yantal ti'ob, u meyajtiko'ob, u kanáantiko'ob yéetel u ta'akiko'ob tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máako'ob;

II. U ju'unil tu'ux ku ye'esal ba'ax biilal u ch'a'abal tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máak: Uju'unil ku ts'aabal ti' je'el ba'axak chiíkulil ti' máax ti'alintik le ba'axo'ob ku k'áata'alo', beeta'an tumen le mola'ayil k'áatik le ba'xo'obo', le je'ela' le ken k'áata'ak tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máako'obe' ti'al u yojelta'al bix kun meyajtibilo'ob;

III. U tsoolil tu'ux ku mu'uch'ul tuláakal le ba'axo'ob ku bee-tik u k'ajóolata'al máak: Umúuch' ba'axob ku beetik u k'ajóolata'al máako'ob ku t'aan yo'olal juntúul máak ti'al u k'ajóolata'alo' wa ti'al u yila'al máaxi', le ba'axo'oba' yan ba'ax u biilalo'ob yéetel ku meyajita'alo'ob tu juunalo'ob wa je'e bix beetano'obo', u jeejeláasil bix yanik, u líik'sa'al yéetel u tso'olol tu beel;

IV. U ts'o'okol u meyajta'al: Le u yila'al yéetel u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máak ken ts'o'okok le meyaj ti'al le ba'ax ch'a'abo', le meyajila' chen ti'al u yila'al máax tu meyajtaj yéetel wa tu beetaj tu beel tak ken ts'o'okok le nu'ukbesaj ti'al le ba'ax ch'a'abo'. Ti' le súutukil ku ya'alalo', le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máake' ma' tun ka'a meyajtibil yéetel yan u tu'upul ti' le tsoolil tu'ux líik'sa'ano'ob;

V. U múuch'kabil sáaskunaj meyaj: Le múuch'kabila' leti'e' ku

je'ets'el tu jaats ts'íbil 43 ti' u Noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéetbil u Meyaj Jala'acho'ob;

VI. U nu'ukulil ti'al u liik'sa'al ba'al: U jeejeláas nu'ukulilo'ob ti' computo ti'al le u liik'sa'al ba'axo'ob, ti'al le je'ela' yan u ts'a'abal u kúuchilil, u nu'ukbesajil informatico ti'al u meyajta'al xma'talamíl' ti' chiíkulilo'ob virtual yéetel u láak chiíkulilo'ob ku ts'a'abal ti'al u meyajta'alo'ob tu beel;

VII. U noj múuch'kabil u kanáanta'al u sáaskunta'al u meyaj jala'acho'ob yéetel mola'ayilo'ob: U noj múuch'kabil u kanáanta'al u sáaskunta'al u meyaj jala'acho'ob yéetel u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ku jets'ik u jaats ts'íbil 32 ti' u Noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéetbil u Meyaj Jala'acho'ob;

VIII.U yóota'al u meyajta'al: Leti'e u yóota'al ichil jáalk'abil beeyxan u yojéelta'al tu beel ba'ax ti'al kun meyajtbil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak tách u k'áata'alo';

IX. Tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak: Tuláakal ba'axob ku t'aan tu yo'olal máako'ob yéetel ku beetik u k'ajóolta'alo'obo'. Ku ya'alal ku páajtal u k'ajóolta'al máako'obe' wáaj yaan ba'axo'ob ku ye'esiko'ob jach leti';

X. Tuláakal ba'ax ku beetik u k'ajóolta'al máak yan u yil yéetel u tuukul beeyxan ba'alob jach utí'al: Le je'eloba' leti'e ku t'aano'ob yo'olal ba'alob jach utí'al, yéetel wa ku ts'a'abal k'ajóoltbilo'obe' wa ma' tu meyajta'alo'ob tu beelile' je'el u loobiltá'al wa je'el u beeta'al k'aaasil ti' le máax ti'alintiko'. Ku ya'alal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maak yan u yil yéetel u tuuukul beeyxan ba'alob jach utí'al, le yan u yil yéetel u ch'iibalil, bix yanik u toj óolal, ba'alob yan u yil yéetel u genetica'e', u ok'saj óolil, bix u kuxtal, ba'ax ku tuklik yo'olal política yéetel ba'ax uts tu t'aan.

XI. U páajtalilo'ob ARCO: U páajtalil u yojéelta'al, u yutskiinsa'al, u tse'eel yéetel u ya'alal ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki';

XII. K'iino'ob: K'iinilo'ob meyaj;

XIII. Uja'atsal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak: Leti'e meyajil wa nu'ukbesajil tu'ux ku ja'ats'al le ba'axo'ob ku beetik u

k'ajóolta'al máako'ob tia'al beyo' ma' táan u páajtal u k'ajóolta'al máax u yuumil le ba'axo'obo';

XIV. U ju'unil tu'ux ku je'etsel bix kun kanáantbil ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob: Nu'ukukil ku jets'ik yéetel ku ya'alik ba'axo'ob kun beetbil tumen le máax meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ti'al u kanáanta'alo'ob tu beel, ti'al ma' u yila'al tumen yaanal máak, u liik'sa'al tu beel yéetel u meyajta'al mantats chen ti'al le ba'ax k'áata'ab tumen le máax meyajtiko';

XV. Máax ku meyajtik le ba'axo'ob yan u yil yéetel máako'ob: Leti'e máak wa múuch'kabil jala'ach wa wiiniko'ob, mina'an mixba'al u yil yéetel le kúuchil meyaj ku k'áatiko', ba'ale' tu juunal wáaj yéetel ichil junmúuch'e' ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, lela' ku beetik tu k'aaba' le mola'ayil k'áatiko';

XVI. U xaak'alil meyal ti'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob: Nu'ukulil tu'ux le mola'ayilo'ob yéetel jala'achilo'ob u k'áato'ob u meyajto'ob, u beetiko'ob wa u k'exiko'ob u meyajilo'ob jala'ach, nu'ukbesajo'ob yéetel chiikulilo'ob meyaj electronic'o'ob wa u láak' péektsililoo'ob tu'ux ku k'a'abet-chajal u meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', ku yiliko'ob wáaj ka'alikil u meyajtiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ma' tu taasik k'aasil ti' máax ti'alintiko', uláak' ba'ax ku kaxtike' leti'e u yilik u chiímpolta'al tuláakal le ba'axo'ob unaj u beetik le mola'ayil ku k'áatik le ba'axo'oba' je'el bix jets'a'an ichil le a'almajt'aanila';

XVII. Nu'ukulilo'ob ti'al u xak'alta'al tumen kajnáalo'ob: Leti'e tsoolilo'ob wa nu'ukulilo'objets'a'ano'ob tumen a'almaj t'aan ku páajtal u xak'alta'al tumen kajnáalilo'ob ichil jáalk'abil, tumen mina'an jets' t'aanil ku ya'alik ma' u ye'esal, yéetel wa ma' tu k'áata'al u láak' ba'ax je'ex jump'éel bo'olil. Ma' tu éejenta'al bey u nu'ukulil ti'al u xak'alta'al tumen kajnáalo'obe' wa le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', ookolta'an wa ma' k'áata'an je'ex unaje' je'ex ku jets'ik le a'almajt'aanila' yéetel uláak' a'almaj t'aanilo'ob yan u yil yéetel le je'ela';

XVIII. Noj Mola'ayil: U Noj Mola'ayil u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj yéetel u Kaláanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al Máako'ob, leti'e Mola'ayil tu noj lu'umil México ti'al u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ch'a'an tumen jala'achilo'ob;

XIX. U láak' chiikulilo'ob ts'aaj ojéelalil: Le je'eloba' yaanal chiikulilo'ob ti'al u ts'a'abal ojéetbil u ju'unil tu'ux ku ye'esal ba'ax biilal u ch'a'abal tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, ku péektsilta'al ti' jeejeláas chiikulilo'ob wáaj ti' le ku k'uchlo'ob ti' ya'abach máako'ob;

XX. U nu'ukbesajilo'ob kananil: U múuch' meyajilo'ob, péektsililo'ob yéetel u láak' nu'ukbesajilo'ob meyaj ku beeta'al ti'al u kanáanta'al tu beel tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

XXI. U nu'ukbesajilo'ob kananil ichil u meyajil jala'ach: Jets' t'aanilo'ob yéetel meyajilo'ob ti'al u meyajta'al tu beel yéetel u xak'alta'al bix ku kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ichil u mola'ayilo'ob jala'ach, u séeb kaxta'al, u tso'olol yéetel u tu'upul tu beel, beeyxan u ka'ansal yéetel u péektsilta'al meyjilo'ob yo'olal u k'a'ananol u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

XXII. U nu'ukbesajilo'ob kananil ichil u kúuchilo'ob meyaj: Múuch' meyajilo'ob yéetel péektsililo'ob ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil kúuchilo'ob meyaj beyxan le jejeláasil ba'axo'ob ku k'a'abetkunsa'alo'obo'. Ti'al le je'elo' ku páajta'al u ch'a'achita'al le je'elo'oba', ba'ale' ma' u k'áat u ya'al chen le yano'obo':

a) Ma' u cha'abal u yokol wa máax tu ba'pachilo'ob le mola'ayilo', u kúuchilo'ob meyaj, u kúuchilo'ob jach k'a'anantako'ob u nu'ukbesajo'ob meyaj yéetel ti' le jejeláasil ba'axo'ob ku meyajtiko'obo';

b) U kanáanta'al ma' u k'askunsa'al wa ba'axe' wa u yokol máaxo'ob ma unaji' tu kúuchilo'ob meyaj, ti' le kúuchilo'ob jach k'a'anantako'ob, u nu'ukbesajo'ob meyaj yéetel ti' le jejeláasil ba'axo'ob ku meyajtiko'obo';

c) U kanáanta'al nu'ukulilo'ob meyaj ku páajtalu bisa'al táanxel tu'ux, wa le ku páajtal u péeksa'al wáaj u máansa'alo'ob yéetel u láak' nu'ukulil ti'al u kaláanta'al ba'alo'ob je'el u páajtal u jóok'sa'al ti' u kúuchilo'ob meyaj le mola'ayilo', yéetel

d) U xak'alta'al yéetel u yuskinta'al u nu'ukulilo'ob meyaj tu'ux ku yantal wa ku ta'akal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, ti'al u xak'alta'alo'ob ken k'a'abetchajke' yéetel u kanáantalo'ob

tu beel;

XXIII. U nu'ukbesajilo'ob kananil ichil tu nu'ukulilo'ob meyaj: Múuch' meyajilo'ob yéetel péektsililo'ob tu'ux ku meyajta'al tecnología yan ba'al u yil yéetel u nu'ukulilo'ob computadora je'el bix hardware yéetel sofware' ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob yéetel le ba'axo'ob ku k'a'abekunsa'alo'obo'. Ti'al le je'elo' ku páajta'al u ch'a'achita'al le je'elo'oba', ba'ale' ma' u k'áat u ya'al chen le yano'obo':

- a)** U kanáanta'al ken xak'alta'al tsoolilo'ob yéetel nu'ukbesajo'ob tu'ux ku ta'akal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', ka beeta'ak chen tumen máako'ob yaanti'ob u páajtalil yéetel éejenta'ano'ob ti'al le mayajila';
- b)** U beeta'al jeejelás meyajo'ob ti'al u ts'a'abal u páajtalil ti'máax meyajtiko', u beetik le meyajilo'ob kun ka'abechajal ti'al le meyajilo'ob unaj u beetiko';
- c)** U xak'alta'al bix kanáanta'an le bix u ma'anal, bix yanik, bix u meyaj yéetel u kanáanta'al ma' u k'askunta'al u nu'ukbesajo'ob software yéetel hardware, yéetel
- d)** U béeykunta'al u yantal meyaj ichilo'ob, u yantal nu'ukulilo'ob ti'al u ta'akal ba'alo'ob ti' u chíikulilo'ob informatico'ob ka'alikil u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

XXIV. U Mola'ayilo'ob Xóot' L'umilo'ob: Tuláakal mola'ayilo'ob ts'a'anti'ob páajtalilti'ob ti'al u meyajo'ob tu juunalo'ob jets'a'an tumen a'almajt'aan, ku beetiko'ob u meyajil u ts'a'abal ojéetbil meyaj jala'achilo'ob yéetel u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', je'el bix jets'a'an ichil u jets' t'aanilo'ob 6° Yéetel 116, tu jaatsil VIII ti' u Noj A'almaaj T'aanil u Noj Lu'umil México;

XXV. U chíikulil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéetbil meyaj Noj Lu'um wáaj Plataforma Nacional de Transparencia: U chíikulil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéetbil meyaj Noj Lu'um ku je'ets'el tu jaats ts'iibil 49 ti' u Noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéetbil u Meyaj Jala'ach;

XXVI. U nu'ukbesajil Noj Lu'um ti'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob: U nu'ukbesajil Noj Lu'um ti'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

XXVII. U k'a'amal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al

máako'ob: Tuláakal meyaj ku beeta'al yéetel le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, le je'ela' chen ichil le mola'ayil ku meyajtiko' yéetel le máax k'amik ichil le Noj Lu'uma' wa ti' u láak' táanxel lu'umil;

XXVIII. Mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob: Mola'ayilo'ob yéetel jala'achilo'ob jets'a'an ihcil u jaats ts'iibil 1 ti' le A'almajT'aanila', ku je'ets'iko'ob bix kun meyajtbl tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

XXIX. U noj múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj, u ts'aabal ojéetbil meyaj yéetel u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob wáaj Sistema Nacional: Le je'ela' leti'e noj múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj, u ts'aabal ojéetbil meyaj jala'ach yéetel u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob wey Noj Lu'ume';

XXX. U tu'upul ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob: Leti'e' u tu'upul tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob je'ex jets'a'an tumen a'almajt'aan yo'olal bix unaj u líik'sa'al ju'unilo'ob, lela' wáaj yaan u tu'upul yéetel u xu'ulsal u meyajta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob je'el bix jets'a'an tumen le mola'ayil ch'a'amo';

XXXI. Máax ti'alintik: Le máax wa le wiinik máax ti'alintik tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob.

XXXII. U máansa'al ti' yaanal máak: Tuláakal meyajo'ob ku beeta'al yéetel le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil le Noj Lu'uma' wa ti' táanxel Noj Lu'umilo'ob, ba'ale' ma' tu beeta'al ti' le máax ti'alintiko', ti' le máax meyajtiko' wa ti' le máax ta'akiko';

XXXIII. U meyajta'al: Je'el ba'axak meyaj wáaj meyajilo'ob ku beeta'al ti' al u kanáanta'al yéetel u meyajta'al tu beel tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob yan u yil yéetel bix u ch'a'abal, u meyajta'al, u ts'ibta'al, u tso'olol, u líik'sa'al, u beeta'al, u müul meyajta'al, u tsikbalta'al, u péektsilta'al, u ta'akal, u ch'a'abal, u yojéelta'al, u máak'anta'al, u meyjata'al tia'al wáaj ba'ax, u k'iitpesa'al, u máansa'al ti' u láak' tu'ux tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, yéetel.

XXXIV. U kúuchil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéetbil meyaj: Le kúuchil ku ch'a'achi'ta'al tu jaats ts'iibil 45 ti' u Noj A'almajT'aanil u Sáaskunta'a yéetel u Ts'aabal Ojéetbil u meyaj

jala'acho'ob.

Jaats ts'ib (Art. 4). Le A'almajt'aanila' yan u chiimpulta'al ti'al le jeejeláas ba'axo'ob tu'ux ku meyajta'ab tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ku ch'a'abal wa ku liik'sa'al ti' chiíkulilo'ob electronico'ob wa ts'ibtano'ob, mix ba'al yan u yil yéetel bix yanil, bix beeta'an, bix u meyajta'al wa bix liik'sa'ano'ob yéetel bix tsola'anilo'ob.

Jaats ts'ib (Art. 5). Ti'al ka béeyak u chiimpulta'al tu beel le A'almajt'aanila', yan u je'ets'el nu'ukbesajo'ob ti'al ka béeyak u xak'alta'al tumen wiiniko'ob, le je'elo'oba':

I. Chiíkulilo'ob meyaj páginas ti' internet wa u láak' nu'ukulilo'ob wáaj chiíkulilo'ob, tu'ux ku liik'sa'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob yéetel wáaj ku páajtal u yila'al wáaj u xak'alta'al tumen tuláakal wiinik'ob;

II. U tsoolilo'ob ti' u núumerosil teléfoniko'ob je'el bix jets'a'an ichil le a'almajt'aanilo';

III. Le pikil ju'unilo'ob, gacetas wáaj boletines tu'ux ku ts'a'abal ojéetbil meyaj je'ex jets'a'an tu a'almajt'aanil u meyajo'obo';

IV. Jeejeláas chiíkulilo'ob ti' al u péektsilta'al meyaj, yéetel

V. U ts'oolilo'ob meyaj wáaj resistros públicos tu'ux ku liik'sa'al ba'alo'obe' je'ex jets'a'al tumen a'almajt'aanilo'obo'.

Ti' al ch'a'abal tuláakal le ba'axo'ob ts'o'ok u tso'olol ti' le jaatsil le a'almajt'aanila' bey nu'ukbesajo'ob ti' al u xak'alta'al meyaje', ka'abet u je'ek'abta'al ti' al ka béeyak u xak'alta'al tumen je'el máaxake' yéetel wa ma' ts'ela'an le páajitalila' tumen wa ba'ax a'almajt'aanil, wáaj ku k'áata'ale' chéen unaj beeta'al wa ba'ax bo'olil tia'al u xak'alta'al. Ma' táan u chiimpoltbil mix jump'éel nu'ukulil wa tsoolil ma' no'ojan yaniki' wáaj ma' ma'lob beeta'anik.

Jaats ts'ib (Art. 6). Jala'achile' yan u béeykuntik u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak yéetel ma' unaj u yojéelta'ali', unaj u meyaj ti' al ma' u ch'a'abal tumen u láak' máako'ob je'el u loobiltiko'ob wa u beetiko'ob k'asil ti'e'.

U páajtalil u kaanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' chen ma' tun chiimpoltbil wa ku loobiltik u jets' óoil noj lu'um, je'el bix jets'a'an ichil le a'alamajt'aanil ku meyajta'ala', jets' t'aanilo'ob meyaj jala'ach, meyajilo'ob ti' al u kanáanta'al jets' óolal yéetel

u toj óolal kaaj wáaj ti' al u béeykunta'al u páajtalil wiiniko'ob.

Jaats ts'ib (Art. 7). Jets'a'an xane' ma' tu páajtal u meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob jach kaláantano'ob, chen ku páajtale' wáaj ku eejenta'al tumen le máax ti'alintiko' wa chen yo'olal le ba'axo'ob jets'a'an ti' u jaats ts'ibil 22 ti' le A'almajt'aanila'.

Ka'alikil u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máakt'i'al mejen paalale', unaj u chíimpulta'al mantats' le ba'axo'ob jets'a'ano'ob tumen u a'almajt'aanil u kaláanta'al mejen paalal yéetel táankelemo'ob, je'el bix le jets'a'ano'ob ichil uláak' a'almajt'anailo'obo'.

Jaats ts'ib (Art. 8). Le u báeykunta'al yéetel u na'atal le A'almajt'aanila' yan u yúuchul ikil u chíimpulta'al le ba'axo'ob jets'a'an tu Noj A'almajt'aanil u Noj Lu'umil México, u Mok'taanilo'ob Meyaj Noj Lu'umilo'ob tu'ux ku táakbeskubaj u Noj Lu'umil México, beeeyxan le jets' t'aanilo'ob beeta'an tumen le múuch'meyajo'ob noj lu'um yéetel táanxel noj lu'umilo'ob, ikil u báeykunta'al mantats u páajtalil ti' al u kanáanta'al tu beel tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak yéetel u kanáanta'al ma' u k'ajóolta'al wiiniko'ob.

Tí'al u na'atpajal tu beeble', yan u ch'a'achi'ta'al jeejeláas tuukulilo'ob, jets' t'aanilo'ob yéetel u láak' tuukulilo'ob meyaj ti' le múuch'kabilo'ob meyaj noj lu'um yéetel táanxel noj lu'umilo'ob yo'olal u meyajil ti' al u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak.

Jaats ts'ib (art. 9). Wáaj yan wa ba'ax ma' jets'a'an ichil A'almajt'aanila', yan u ch'a'achi'ta'al le ba'axo'ob jets'a'an ti' u jets' t'aanil Código Federal de Procedimientos Civiles yéetel u A'almajt'aanil Ley Federal de Procedimiento Administrativos.

U a'almajt'aanilo'ob xot lu'umilo'obe', ichil le ba'axo'ob ku jets'ik ti' al u meyajo'obe', yan u báeykuntiko'ob yéetel u chíimpoltiko'ob tuláakal le ba'axo'ob jets'a'an ti' al u meyajo'ob le múuch'kabilo'ob ku kanáanti-ko'ob meyaj ikil u báeykuntiko'ob le A'almajt'aanila'.

Ka'a Jaats

Yo'olal u Noj Múuch'kabil u Sáaskunta'al Meyaj, u Ts'a'abal Ojéetbil Meyaj Yéetel u Kanáanta'al Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máak

Jaats ts'iib (Art. 10). Le Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacionale', yan u much'kinta'al ikil u chiimpulta'al le ba'ax ku ya'lik u Noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéetbil u meyaj jala'acho'ob yéetel mola'ayilo'ob. Yo'olal u meyajil ti'al u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', le múuch'kabila' yan u múul meyajtik yéetel u kanáantik bix u beeta'al le jeejeláas nu'ukbesajo'ob yo'olal u meyajil ti'al u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak; beeyxan u je'ets'ik nu'ukbesajo'ob yéetel u láak' chiikulilo'ob ti'al u chiimpulta'al le ba'axo'ob jets'a'an ti' le A'almajt'aana', u Noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéetbil u Meyaj Jala'acho'ob yéetel Mola'ayilo'ob, beeyxan u láak' a'almajt'aanilo'ob yan u yil yéetel le meyaja'.

Jaats ts'iib (Art. 11). Le Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacionale', yan u béeykuntik u chiimpulta'al yéetel táakmuk'ta'al u páajtalil u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ti' tuláakal le noj lu'uma' yéetel ichil u yóox jaatsil meyaj jala'ach.

Le múul meyajila' yéetel le jeejeláasil meyajilo'ob yéetel mola'ayilo'obe' yan u yáantiko'ob ti'al u yantal ma'alob meyajilo'ob jala'ach ikil u chiimpulta'al tu beel le a'almajt'aanil yan u yil yéetel le meyajo'; beyxane' yaan u béeeykunsik u meyajata'al tu beel yéetel u chiimpulta'al u páajtalil u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, beeyxan u ma'alob péektsilta'al le pejtalila' yéetel ka' meyata'ak tumen tuláakal máak.

Jaats ts'iib (Art. 12). Yéetel le ba'axo'ob jets'a'an tu Noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéetbil u Meyaj Jala'acho'ob yéetel Mola'ayilo'obe', u Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacionale' yan pa'ajoltik, u meyajtik yéetel u p'isik jump'éel Nu'ukbesajil Noj Lu'um ti'al u Kaláanta'al le Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máak, yéetel yan u jets'ik u meyajil jala'ach yéetel yaan u ts'aik u chuunilo'ob meyaj, tu'ux kun kaxtbil le ba'xo'oba':

- I. U péektsilta'al ka'ansajilo'ob yéetel ka yanak u tuukulil ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak tumen u kajnáalilo'ob u Noj Lu'umil México;
- II. U ka'ansa'al u meyajta'al le páajtalil u yojéelta'al, u yutskiinsa'al, u tse'elet yéetel u ya'alal ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki';

III. U ka'ansa'al u mola'ayilo'ob jala'ach yo'olal u meyajil ti'al u kanáanta'al ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

IV. U táakmuuk'ta'al ka béeyak u je'ets'el yéetel u meyajta'al jump'éel u chiikulil kananil je'ex jets'a'an ti' u jaatsil 34 ti' le A'al-majt'aana', beeyxan u péektsilta'al u tuukulil meyaj ti' le noj lu'uma' yéetel táanxel noj lu'umilo'ob ti'al u kana'anta'al tu beel;

V. U beeta'al xan péektsililo'ob ku béeykuntiko'ob u p'i'isil, u yila'al bix u meyaj yéetel u yiliko'ob wa táan u chiímpolta'al le ba'ax unaj u beeta'alo'.

U meyajil u Nu'ukbesajil Noj Lu'um ti'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', yan u je'ets'el bey jump'éel u chiikulil meyaj ti'al u much'kinsa'al yéetel u kanáanta'al u meyajil u Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacional, yéetel le je'ela' yan u jets'ik yéetel y kanáantik ka chiímpolta'ak u chuunilo'ob meyaj unaj u chiímpolta'al, beeyxan u kanáanta'al le ba'axo'ob unaj u beetiko'ob yéetel le ba'ax k'a'abéet ti'al meyaj tu beel.

U Nu'ukbesajil Noj Lu'um ti'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u p'isik bix táan u meyaj yéetel u túumbenkunsikubaj, le je'ela' tu ts'ook uja'abil meyaj, beeyxane' yan u jets'ik le jeejeláas ba'alo'ob yéetel meyajilo'ob kun beetbil ti'al le súutukil wa le ja'ab ku taa-lo'.

Jaats ts'íib (Art. 13). U Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacionale' yan jets'ik jump'éel Noj Múuch'kabil u Kanáanta'al u Sáaskunta'al u Meyaj Jala'acho'ob yéetel Mola'ayilo'ob. Ikil u beeta'al, u múuch'kinta'al, yéetel u meyajta'ale' yan u chiímpolta'al le ba'axo'ob jets'a'an ti' u Noj A'almajt'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj, beeyxan le u láak' jets' t'aanilo'ob yan ba'al u yil yéetel.

Jaats Ts'íib (Art. 14). U Noj Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacionale', yéetel le ba'axo'ob jets'a'an ti' u Noj A'almajt'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj yéetel le u láak' jets' t'aanilo'obe' unaj xan u chiímpoltik yéetel u beetik le meyajilo'oba' ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak:

I. U péektsiltik u meyajil ti'al u chiímpolta'al u páajtalil u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ichil u Noj lu'umil Mexico;

II. U ka'ansik ich kajnáalo'obe' u tuukulil meyaj ti'al u kanáantiko'ob tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

III. U xak'altik, u je'ets'ik yéetel u ya'alik ti' mola'ayilo'ob yanti'ob pajtalil u meyajitiko'obe', meyajilo'ob ti'al u ma'alobkinsa'al yéetel u túumbenkunsa'al le a'almajt'aan táan u meyajta'ala';

IV. Uje'ets'ik yéetel u múul beetik meyajilo'ob ku béeykuntiko'ob u yantal nu'ukbesajo'ob, nu'ukulilo'ob, péektsilo'ob ku béeytal u p'i'isil yéetel ku chiimpoltiko'ob tuláakal le ba'ax jets'an unaj u beeta'al ti' u chuunilo'ob meyaj u Noj Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacional ku jets'ik le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo';

V. U beetik mokt'aanailo'ob yéetel jets't'aanilo'ob ti'al u meyaj u Noj Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacional;

VI. U beetik, u je'ets'ik yéetel u meyajtik jeejeláas ba'alo'ob ti'al u meyajil u kaláanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob.

VII. U péektsiltik múul meyajilo'ob ichil le jeejeláas mola'ayilo'ob múuch' yaniko'ob yéetel Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacional beeyxan u yila'al ka béeykunta'ak tuláakal le meyajilo'ob jets'a'an u beta'alo'obo';

VIII. U péektsiltik u múuch'kinta'al yéetel u péektsilta'al jeejeláas meyajilo'ob jets'a'an ti' le A'almajt'aanila' yéetel u p'i'isik bix u bin u beetaloo'ob;

IX. U pa'ajoltik yéetel u je'ets'ik jeejeláas meyajo'ob ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

X. U beetik jeejeláas meyajilo'ob ti'al u táakbesubaj kajnáalo'ob ti' u meyajilo'ob ti'al u p'i'isil u meyajilo'ob jala'ach yéetel le jeejeláas mola'ayo'ob yano'ob ichil u Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacional;

XI. U beetik meyajo'ob ti'al ka múul meyajta'ak ti' le noj lu'uma' ut'i'al u yila'al bix u bin u beeta'al le ba'axo'ob jets'a'ano'obo' yéetel u meyaj le molayilo'ob ku jo'olintiko'ob le meyaja';

XII. U joronts'íiblik mokt'aanilo'ob meyaj ti'al u béeykunta'al u beeta'al le ba'axo'ob jets'a'ano'ob tumen u Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacional beeyxan le ba'axo'ob jets'a'an ichil le A'almaj t'aanila', yéetel ichil u láak' jets' t'aanilo'ob yan ba'ax u yil yéetel le meyajila';

XIII. U péektsiltik yéetel u je'ets'ik meyajilo'ob ti'al u béeykunta'al u meyajta'al u páajta'alil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al máak tumen u jaatsil kajnálailo'ob je'el u páajtal u lóobilta'alo'obe', ti'al beyo' ma' u tséelilkunta'al mixmáaki';

XIV. U péektsiltik ma'alob meyajilo'ob wa nu'ukbesajo'ob ti'al u kalnáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

XV. U péektsiltik tsikbalilo'ob meyaj yéetel múul meyajilo'ob ichil mola'ayilo'ob yéetel jala'achilo'ob pet lu'umilo'ob yéetel noj lu'umilo'ob, ti' jeejeláas lu'umilo'ob, méektan kaajilo'ob yéetel noj múuch'kabilo'ob meyaj noj lu'umo'ob ti'al u péektsilta'al u chuunilo'ob meyaj ti' le A'almaj t'aanila';

XVI. U je'ets'ik meyajilo'ob ti'al ka yanak múul meyaj ichil u Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacional yéetel u láak' múuch'kabilo'ob, beyxan yéetel le meyajilo'ob ku beeta'al ichil noj lu'umil, xot lu'umilo'ob wa ti' méek'tan kaajilo'ob;

XVII. U péektsiltik yéetel táakmuk'tik jeejeláas meyajilo'ob ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ikil u meyajta'al yéetel u tso'olol nu'ukulilo'ob meyaj tu chíikulil Plataforma Nacional ku jets'ik le Noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéetbil Meyaj yéetel u láak' jets' t'aanilo'ob meyaj yan u yil yéetel le meyajila';

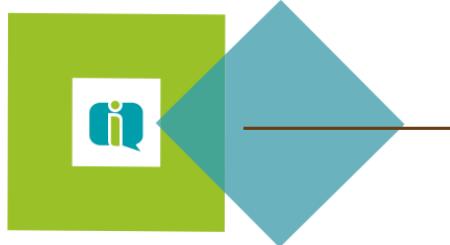
XVIII. U éejentik u Nu'ukbesajil Noj Lu'um ti'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ku ya'alik u jaats ts'iibil 12 ti' le A'almajt'aanila';

XIX. U je'ets'ik tuukulilo'ob meyaj ti'al u ch'a'ajóolta'al le ba'alo'ob tu'ux ku yila'al táan u meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak je'el bix jets'a'an tu jaatsilo'ob meyaj 70 yéetel 71 ti' le A'almajt'aanila';

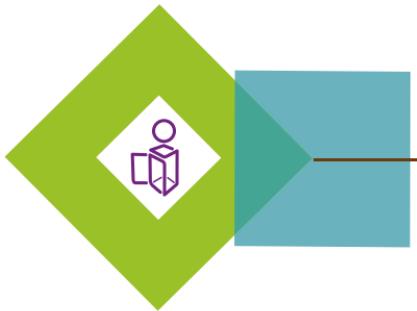
XX. U jets'ik jets' t'aanilo'ob meyaj ku k'a'abetchajal ti'al u p'iisil le ba'axo'ob ku ts'a'abal ojéetbil tumen mola'ayilo'ob yéetel jala'achilo'ob ikil u p'iisil tak tu'ux ku kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ti'al u ts'a'abal ojéeltbil ba'axo'ob unaj u beeta'al ti'al u kanáantalo'ob tu beel yéetel bix unaj u meyajtalo'obo';

XXI. Le u láak' ba'axo'ob ku je'ets'el ichil u láak' jets' t'aanilo'ob yo'olal bix u meyaj tu beel u Múuch'kabil Noj Lu'um wáaj Sistema Nacional.

Jaats Ts'íib (Art. 15). U Noj Múuch'kabil u Kanáanta'al u Sáaskunta'al u Meyaj Jala'acho'ob yéetel Mola'ayilo'ob yan u meyaj yéetel le bix jets'a'an tumen u noj A'almajt'aanil u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj yéetel le u láak' a'almajt'aanilo'ob yan u yil yéetel.

**KA'A
JO'OL TS'ÍIB**

KA'A JO'OL TS'ÍIB TUUKULILO'OB MEYAJ YÉETEL BA'AXO'OB UNAJ U BEETA'AL

Yáax Jaats Tí' u tuukulilo'ob meyaj

Jaats ts'íib (Art. 16). Le mola'ayilo'obo' unaj u chiímpoltiko'ob u tuukulil meyaj u beeta'al tu beel, ba'ax tí'al, u chiímpolta'al, u cha'abal u meyajta'al, u yutsil le ba'ax ku beeta'alo', u ch'a'ajolта'al tu'ux ku meyajta'al yéetel u kanáanta'al bix u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak.

Jaats ts'íib (Art. 17). Le u meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak tumen le mola'ayil unaj u kaláantike' k'a'abet u beeta'al ikil u chiímpolta'al le ba'ax jets'a'an tumen le a'almajt'aanilo'.

Jaats ts'íib (Art. 18). Mola'ayilo'obe' ichil tuláakal meyaj tu'ux ku k'áatiko'ob wáaj u kanáaniko'ob ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u je'ets'íko'ob tu beel tí'al le ba'ax u biilal, jach ba'ax tí'al, ma' u loobiltik a'almajt'aan, yéetel wa yan u yil yéetel le meyajilo'ob ts'a'anti'ob tumen le a'almajt'aanilo'obo'.

Le mola'ayil unaj u kanáantike' je'el u béeytal u meyajtik ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob tí'al u láak' ba'axo'ob ma' le-tí'e jets'a'ano'ob tí' u ju'unil aviso de privacidad le je'ela' wa jets'a'an je'el u béeytal u beeta'al tumen jets'taanile' wa tumen éejenta'an tumen le máax tí'alintiko', ba'ale' wa saatal le máax tí'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' yaan u chiímpolta'al le ba'axo'ob jets'a'an tumen le A'almajt'aanila' yéetel u láak' jets' t'aanilo'ob.

Jaats ts'íib (Art. 19). Le mola'ayilo'obo' ma' unaj u k'áatiko'ob yéetel u meyajtiko'ob ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wa tu ch'a'ajo'ob yéetel nu'ukbesajo'ob ma' no'oja'aní' wáaj yéetel tuusili', ba'axe' mantats' unaj u kanáantik tu beel le máax tí'alintik le ba'alobó' yéetel u ch'a'ajóolta'al ba'alob tí'al u kanáanta'alo'ob.

Jaats ts'íib (Art. 20). Wáaj ma' tu chiíkpajal mixjump'éel tí' le ba'axo'ob je'el u chaik u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', yaan ichil jaats ts'íibil 22 tí' le A'almajt'aanila', le mola'ayil ku meyajtiko' unaj u k'áatik u páajtalil tí' máax tí'alintiko' tí'al ka béeyak u meyajtiko', le páajtalila' ku ts'aabal beya':

- I. Ichil jáalk'abil: Ma' unaj u k'askunta'ali', xma' tuusili', mix tí'al u loobilta'al wáaj u beeta'al k'aasil tí'al u eejenta'al tumen máax tia'alintiki';

II. Jach yo'olal le ba'ax ku k'áata'alo': Le je'ela' ts'a'aba'an ti'al le ba'ax unaj u meyajta'alo', beta'ano'ob tu beel, jets'a'ano'ob je'ex unaje' yéetel ku tsoliko'ob ba'ax ti'al le ba'ax ku k'áata'alo', yéetel

III. Ojéelalil: Le máax tia'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta' al máake' unaj yilik yéetel u na'atik u ju'unil tu'ux ku ye'esal ba'ax biilal u ch'a'abal tuláakal le ba'axo'obo', ti'al u yojéeltiil ba'ax ti'al kun myajbil le ba'axo'ob ku k'áatalti'o'.

Ikil u ch'a'abal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta' al máak ti'al mejen paalalo'obe' wa ti' máako'ob ma' jach ma'alob yaniko'ob je'el bixjets'a'an ichil a'almajt'aanile', yan u chiímpolta'al le ba'ax jets'a'an ichil a'almajt'anailo'ob tia'al ka t'aanak uláak' máako'ob tu k'aaba'o'ob.

Jaats ts'ib (Art. 21): Le u éejenta'al ka meyajta'ak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta' al máako'obe' yan u beeta'al chen yéetel t'aan yéetel wáaj chen bey ku yótik ka meyajta'ak tumen máax ti'alintik, yan u na'atpajal t'aan u éejenta'al yéetel t'aan, ts'ib wáaj ti' chiíkulilo'ob electrónico'ob, óptico'ob, chiíkulilo'ob jach jaajtako'ob wáaj ichil uláak' chiíkulilo'ob.

Ku éejenta'al ka meyajta'ak chen beyo' ken e'esa'ak ti' le máax ti'alintik le ba'axo'obo' u ju'unil tu'ux ku ye'esal ba'ax biilal u ch'a'abal tuláakal le ba'axo'obo' yéetel ma' u ya'alik ma' u meyajta' al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'alo'.

Yan u chiímpolta'al ken éejenta'ak chen beyilo', chen wáaj jets'a'an ichil a'almajt'aan wa u láak' jets' t'aanilo'obe' de que unaj u beetik wa u jets'ik le máax ti'alintiko' yéetel u t'aan.

Yo'olal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta' al máako'ob jach k'a'anan u kaláantalo'ob wáaj le ku ya'alal sensiblese' le mola'ayil meyajtiko' unaj u k'áatik ka éejenta'ak u meyajta' al yéetel t'aan wáaj yéetel u ts'ibil ti' le máax ti'alintiko', yéetel joromts'ibil, u firma electrónica wáaj u láak' chiíkulilo'ob jets'a'ano'obo', chen ma' tu k'áatbil ka éejenta'ake' wáaj ku chiíkpajal le ba'axo'ob ku jets'ik u jaatsil 22 ti' le a'almajt'aanila'.

Jaats ts'ib (Art. 22). Le mola'ayilo'ob meyajtiko'ob le jejeláasil ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta' al máake', ma' k'a'abéet u k'áatiko'ob ka éejenta'ak tumen máax ti'alintik le ba'axo'obo' uti'al ka béeyak u meyajtiko'obo', ken úuchuk le ba'axo'oba':

I. Ken je'ets'ek tumen je'el ba'axak a'almajt'aanil, chen ba'ale'

k'abéet kéetel u bin yéetel ba'ax jets'aan ichil le A'almajt'aanila', mix juntéen kun ba'ateltbil ba'ax ma' jets'a'an ichili';

II. Ken múul meyajta'ak ichil mola'ayilo'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolt'ala máak, lela' chen wáaj k'áata'an utia'al u meyajta'al je'el bix a'alan yan u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki';

III. Ken anchajak jump'éel jets'taanil wáaj orden judicial, jets'taan wa resolución wáaj u láak' a'almajt'aanil jets'a'an tumen le jala'ach yanti' le páajtalil ti'al u beetiko';

IV. Ti'al u chiímpolта'al yéetel u kanáanta'al u páajtalilo'ob le máax ti'alintik le ba'axo'obo' tu táan jala'achilo'ob ku meyajti-ko'obo';

V. Ken k'abéetchajak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak utia'al u chiímpolта'al jump'éel páajtalil wáaj utia'al u béeykunta'al wa ba'ax meyajil ka siijik ichil máax ti'alintik le ba'axo'obo' yéetel ichil le mola'ayil meyajtiko';

VI. Ken áanchajak súutikilo'ob tu'ux kujach k'a'abetchajal u meyajta'alo'obo' yéetel wáaj ma' tu beeta'al beyo' je'el u taasik loobil ti' wiiniko'ob wa ti' le jeejeláas ba'axo'ob yaanti'obo';

VII. Ken jach k'a'abetchajak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ti'al u ts'a'akal k'oja'anil, u kanáanta'al ma' u tsa'ayal k'oja'anil, yéetel u yila'al ba'ax K'oja'anail yaanti' máax ti'alintik le ba'axo'obo';

VIII. Ken chiíkbesa'ak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ti' nu'ukulilo'ob je'ek'ab yaniko'ob ti'al u xak'alta'al tumen je'el máaxake';

IX. Ken beeta'ak u meyajil u ja'atsal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, wáaj

X. Ken chiíkbesa'ak le máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', ku ya'alal saatal wa ma' ojela'an tu'ux yani', je'el bix ku jets'ik le a'almajt'aan ku meyajta'alo'.

Jaats ts'sib (Art. 23). Le mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u chiímpolik jeejeláas nu'ukbesajo'ob ti'al u kanáantik u chúuka'anil, u no'ojanil yéetel u túumbenil le ba'axob

ku beetik u k'ajóolta'al máak ku meyajtiko', le je'ela' ti'al ma' u k'askun-sa'alo'obo'.

Ku ya'alal jach ma'alob yanik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak le ken ts'a'abak tumen u yuumil le je'eloba' yéetel wáaj ma' tu ye'esik wáaj ma' tu ya'alik u láak' wa ba'ax tu yo'olal.

Ken ts'o'oksa'ak u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak je'el bix ku chiíkpajal ichil u ju'unil tu'ux jets'a'an ba'ax u biilalil u ch'a'abal yéetel ba'ax o'olal k'áata'ab je'ex jets'a'anili'e', le je'elo'oba' unaj u tu'upul wa u xu'ulsa'al u meyajta'al, lela' chenp'el u máan u suutulik u kanáanta'alo'obo'.

Le súutukilo'ob jets'a'an ti'al u kanáantal le ba'axo'obb ku beetik u k'ajóalta'al máak ma' unaj u máan ti' le kun k'a'abetchajal ti'al u beeta'al le meyajo'ob ti'al le k'a'abetchajo' yéetel unaj u chiímpolta'al le ba'axo'ob ku je'ets'el ti'al le meyajo'ob contables, fiscales, jurídicos yéetel históticos ti' le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ku ch'a'abano'.

Jaats ts'iib (Art. 24). Le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u jets'ik yéetel u p'atik u ye'esajil ti' le jeejeláas meyajo'ob ku k'a'abetchajal ti'al u kanáanta'al wáaj ti'al u tu'upul wa u xu'ulsa'al u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak táan u meyajtiko', ichilo'obe' yaan u yoksbesa'al le súutukilo'ob ti'al u kanáantalo'ob je'ex jets'a'an ti' le jaats ts'iib ti' le A'almajt'aan ts'o'ok u máano'.

Tí' le jeejeláas meyajilo'ob ku ya'alik le xóot' ts'iib ts'o'ok u máano', le mola'ayil ku kanáantik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u yoksbesik jeejeláas chiíkulilo'ob ku béeykuntiko'ob u chiímpolta'al le súutukilo'ob jets'a'ano'ob ti'al u tu'upul le je'eloba', beyxan ti'al u beeta'al u meyajil xak'alil ti' wáaj ba'ax suutukilo'ob ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki'.

Jaats ts'iib (Art. 25). Le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' chen unaj u meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ma'alob yaniko'ob, k'a'anantako'ob yéetel le ku jach meyajbil ti'al le meyaj unaj u beeta'alo'.

Jaats ts'iib (Art. 26). Le mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', unaj u ya'alik ti' u yuumil le ba'axo'oba' yéetel u ju'unil tu'ux ku chiíkpajal ba'ax u bilal u ch'a'abal le ba'axo'oba', ba'ax óolal ku k'áata'al yéetel ba'ax ti'al wa ba'ax kun beetbil yéetel le ba'ax ku k'áata'alo', le je'ela' ti'al u sáasiltal tuláakal le ba'ax kun beetbil yéetel le ba'axo'obo'.

Je'esa'anili'e', leju'unil tu'ux ku chiíkpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u ts'a'abal ojéetbil yéetel u péektsilta'al ti' jeejeláas chiíkplilo'ob electrónicos yéetel ti' ju'unilo'ob beeta'an tumen le mola'ayil meyajtiko'.

Ti'al u meyaj tu beel yéetel u ma'alob na'atpajal le ju'unil tu'ux ku chiíkpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj ts'ibta'an tu beel yéetel ka séeb na'atpajak.

Wáaj ku jach talamtal u ts'a'abal u ojéetbil ti' le máax ti'alintik le ba'axob ku beetik u k'ajóolta'al máak u ju'unil tu'ux ku chiíkpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'oba' wa istikyaj ti'al u ts'a'abal u ojéeltbile' je'el u bέeytal u beeta'al u láak' meyajilo'ob ti'al u péektsilta'al le je'ela' yéetel le ba'axo'ob jets'a'an tumen u noj múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj, u ts'aabal ojéetbil meyaj yéetel u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob wáaj Sistema Nacional.

Jaats ts'iib (Art. 27). U ju'unil tu'ux ku chiíkpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' jets'a'an ichil u jaats ts'iibil 3 tu jaats II, yan u ts'a'abal u yojéelti' máax ti'alintik le ba'axo'obo' ti' ka'ap'éel u jeejelásasil: ichil kóom ts'iibil yéetel tu chúuka'anil. Le ju'unil tu'ux ku chiíkpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u bisik le ba'aloba':

- I. Le meyaj wa le ba'ax ku beetik le mola'ayil unaj u kanáantik;
- II. Le ba'ax óolal ku k'áata'al le ba'axob ku beetik u k'ajóolta'al máak, yéetel unaj u je'ets'el le ba'axo'ob k'abéet ka éejenta'ak tumen máax ti'alintiko';
- III. Ken máansa'ak ti' u láak' mola'ayil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak yéetel k'abéet u éejenta'alo'ob tumen máax tia'alintiki', unaj u ts'a'abal ojéltbil ti':
 - a) Jala'achilo'ob, noj mola'ayilo'ob, Mola'ayilo'ob meyaj yéetel u múuchkabilo'ob meyaj ti' u yóox jaatsil jala'achil yéetel wiini-ko'ob wa empresaob ti' le máax kun máansbil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak.
 - b) Le ba'ax óolal ku máansa'al le ba'axo'obo';
- IV. Le meyajilo'ob yéetel le nu'ukbesajo'ob ku ka'abetchajal ti' le máax ti'alintiko', ti'al ka bέeyak u ya'alik ma' u k'áat ka meyajta'ak le ba'axo'ob ku beetik u k'aaajóolta'alo' ikil u máansa'al ti' yaanal mola'ayil wa ti'al yáanal meyaj ma' éejenta'ak tumen u

yuumil le ba'axo'oba', yéetel

V. Le kúuchil wáaj chiikulil tu'ux je'el u béeystal u xak'alta'al u chúuka'anil ti' uju'unil tu'ux ku chiikpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak.

Le u ts'a'abal ojéetbil u ju'unil tu'ux ku chiikpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' ku je'ests'el ichil le jaats ts'iibila' ma' tu ts'elik le ba'ax unaj u beetik le mola'ayil ku meyajtike' ti'al u ts'aik jeejeláas nu'ukulilo'ob ti'al ka béejak u yila'al ba'ax ku ya'alik le ju'unilo' je'el bix ku ya'alik le jaats ts'iibil yan táanila'.

Le meyajilo'ob yéetel le nu'ukbesajo'ob ku jets'ik u jaatsil IV ti' le jaats ts'iibila', unaj u ts'aiko'ob u páajtalil ti' le máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' ka béejak u ya'alik ma' u k'áat ka meyajta'ak le ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al wáaj u máansa'alo'ob ti' yáanal mola'ayilo'obe' tu'ux k'abéet u éejenta'alo'ob tumen máax ti'alintiki', le je'ela' ka'alikil ma' káajak u meyajta'alo'obi'.

Jaats ts'iib (Art. 28). U chúuka'anil ti' u ju'unil tu'ux ku chiikpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, yéetel le u láak' ba'axo'ob jets'a'an ti' le jaats ts'iib tso'ok u máano' yéetel le ba'ax ku ya'alik u tsoolil V ti' le jaats ts'iibili' unaj u bisik xan le ba'aloba':

I. Le kúuchilil tu'ux je'el u béeystal u kaxta'al le mola'ayil meyajtiko';

II. Le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak kun meyajtibilo' yéetel je'ets'el le tuláakal ba'ax ku beetik u k'ajóolta'al máak yan u yil yéetel u tuukul beeyxan ba'alob jach uti'al jach k'a'anán u kánáanta'alo'obo';

III. Le a'almajt'aanilo'ob tu'ux ku ts'a'abal u páajtalil ti' le mola'ayilo' tia'l u k'áatik yéetel u meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

IV. Le ba'ax óolal ku k'áata'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, yaan xan u je'ets'el le ba'axo'ob unaj u éejenta'al tumen le máax ti'alintiko';

V. Le jeejeláas nu'ukbesajo'ob meyaj, chiikulilo'ob yéetel u láak' meyajilo'ob ku beeta'al ti'al u meyajta'al páajtalilo'ob ARCO;

VI. U kúuchilil tu'uxje'el u béeystal u kaxta'al u Kúuchil Sáaskunaj

Meyaj, yéetel

VII. Le jeejeláas chiikulilo'ob yéetel nu'ukbesajo'ob tu'ux kun ts'a'abal ojéetbil ti' máax ti'alintik le ba'axo'obo', le jejeláasil ba'axo'ob kun k'exbil ti' uju'unil tu'ux ku chiikpajal ba'ax u biilal u ch'a'abal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki'.

Jaats ts'íib (Art. 29). Le mola'ayil ku meyajtiko' unaj u jets'ik jeejeláas nu'ukulilo'ob yéetel chiikulilo'ob meyaj ku jets'ik u jaats ts'íbil 30 ti' le A'almajt'aanila' ti'al u ye'esik táan u chiímpoltik le chuunilo'ob meyaj, le ba'axo'ob unaj u beeta'al yéetel le ba'ax jets'a'an ti' le A'almajt'aanila', yéetel u ts'aik ojéetbil bix táan u meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak u ch'a'amo' le je'ela' ti u yuumil, ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obo', je'el bix ka k'abéetchajke', ti' le je'ela' unaj u chiímpoltik xan u Noj A'almajt'aanil u Noj Lu'umil México yéetel le jejeláasil Mok'taanilo'ob meyaj tu'ux u taakbesmubaj u Noj Lu'umil México, yéetel wáaj yaan uláak' a'almajt'aanilo'ob Méxicoe' unaj u chiímpolta'alo'ob ti'al ka yanak ma'alob meyajilo'ob ti' u láak' lu'umilo'ob wa noj lu'umilo'ob.

Jaats ts'íib (Art. 30). Ichil le meyajilo'ob k'abéet u beeta'al tu'men le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', ti'an le u chiímpoltik tu beel u chuunil meyaj ku jets'ik le A'almajt'aanila', ichilo'obe' ti'an le je'elo'oba':

I. U ts'a'abal le taak'inil jets'a'an ti'al le meyajilo' ti'al u yaantal u nu'ukbesajo'ob meyaj yéetel jets'taanilo'ob ti'al kanáanta'al tu beel le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

II. U beeta'al jets'taanilo'ob yéetel nu'ukbesajo'ob meyaj ti'al u kanáanta'al le ba'axob ku beetik u k'ajóolta'al máak, le je'eloba' jach k'a'abet ti'al u yúuchul meyaj ichil le mola'ayil ku k'amik yéetel ku meyajtik le ba'axo'oba';

III. U káajsa'al jump'éel nu'ukbesajil ka'ansaj yéetel ti'al u túumbenkunsa'al u kaambalilo'ob j-meyjulilo'ob yo'olal le ba'axo'ob ka'abet u beetko'ob ti'al u kanáantiko'ob tu beel le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

IV. U xak'alta'al mantats le jeejeláas jets'taanilo'ob yéetel nu'ukbesajo'ob meyaj ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ti'al ka béeyak u je'ets'el le ba'axo'ob kun k'exbil ti'al u ma'alobkinsa'al;

U je'ets'el jump'éel nu'ukbesajil ti'al u xak'alta'al yéetel u kanáanta'al ichil le mola'ayil yéetel jáalpachil le mola'ayilo' je'ex

auditorias ti' al u ye'espajal bix u chiimpulta'al le jets't'aanilo'ob ti' al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

VI. U je'ets'el meyajilo'ob ti' al u k'a'amal yéetel u núuka'al k'áat-chi'ob ka beeta'ak turnen yuumilo'ob le ba'axo'obo;

VII. U beeta'al yéetel u meyajta'al u jets't'aanilo'ob meyaj, nu'ukbesajo'ob, áantajilo'ob, chiikulilo'ob meyaj wa plataformas informáticas, nu'ukulilo'ob electronico'ob wa u láak' nu'ukulilo'ob ku béeykuntik u meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ti' al u chiimpulta'al le ba'axo'ob ku jets'ik le A'almajt'aanila' yéetel le uláak' yan u yil yéetel le meyajila', beeyxan

VIII. U béeykunta'al u jets't'aanilo'ob meyaj, u nu'ukbesajo'ob meyaj, áantajilo'ob, chiikulilo'ob meyaj wa plataformas informáticas, nu'ukbesajo'ob aplicaciones electrónicas wa uláak' ba'axo'ob yan u yil yéetel le u meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ti' al u chiimpulta'al le ba'axo'ob jets'a'an ti' le A'almajt'aanila' yéetel le uláak'o'ob yan u yil yéetel le meyajila'.

Ka'a Jaats

Ti' le ba'axo'ob unaj u beeta'alo'ob

Jaats ts'iib (Art. 31). Ikil u chiimpolta'al le jeejeláas nu'ukbesajo'ob meyaj tu'ux ku liik'sa'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wáaj le meyaj kun beetbil yéetelo'oba', le mola'ayil unaj u kanáantike' jach k'a'abéet u beetik jejeláas meyajo'ob ti'al u kanáantalo'ob tu beel yéetel ma' u loobiltalo'ob wa u meyajta'alo'ob ti'al yaanal bá'ax ma' una'ji', u sa'atalo'ob, u k'e'excel wa ba'ax ti'obe', u k'askunsalo'ob wa u meyajta'alo'ob xma' éejenil tumen u yuumili', beeyxan unaj u kanáantik ma' u xak'alta'al tumen yaanal máak ma' éejenta'aki', beeyxan unaj u béeykuntik ma' u yúuchul mix ba'alti'ob, yéetel ka béeyak u xak'alta'al tumen máax ti'alintiko' ichil je'el ba'axak súutukil.

Jaats ts'iib (Art. 32). Le jeejeláas meyajo'ob kun beetbil ti'al u kanáanta'alo'ob tu beel tumen le mola'ayilo', yaan u ts'aatáantiko'ob le ba'xo'oba':

- I. Le sajbe'ensilo'ob yan ikil u meyajta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;
- II. Ujach k'a'ananol le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob táan u meyajta'alo'obo';
- III. Le túumben nu'ukulilo'ob tecnologico'obo';
- IV. Le jeejeláas ba'axo'ob je'el u yúuchul ti' u yuumilo'ob le ba'axo'obo' wa ka ch'a'abak tumen yáanal máako'obo';
- V. U meyajilo'ob kun beetbil ken máansa'ak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ti' yaanal mola'ayilo'ob;
- VI. Le jaytúul u yuumil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;
- VII. Le loobilo'ob ts'o'ok u yúuchul ti' le uláak' nu'ukbesajo'ob tu'ux ku meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, yéetel
- VIII. U nojchil loobilo'ob je'el u yúuchul le ku béeytal u yila'al wa ma', kun béeytal u beeta'al ti' le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ken meyajta'ak tumen yaanal mola'ayil wáaj tumen yaanal máako'ob ma' éejenta'an u meyajta'al tumen u yuumili'.

Jaats ts'iib (Art. 33). Ti'al u je'ets'el yéetel u béeykunta'al le jeejeláas meyajilo'ob ku beeta'al ti'al u kanáanta'al tu beel tuláakal le

ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máake', le mola'ayil ku k'amik wáaj ku meyajtiko' unaj u beetik kex jump'éel ti' le meyajilo'oba':

- I.** U beeta'al jets'taanilo'ob meyaj ichil le mola'ayilo'obo' ti'al u kanáanta'al tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máak ku meyajtiko'obo', ti' le je'ela' unaj u ch'a'ajóalta'al le tu'ux kun meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máak yéetel buka'aj kun xantal le mayaj kun beebil yéetelo'ob, u k'áat u ya'alej le bix kun ch'a'abal, u meyajta'al yéetel u tu'upul ken ts'o'okok u meyajta'al;
- II.** Uje'ets'el le meyajilo'ob yéetel le ba'axo'ob k'a'abet u beeta'al tumen le máaxo'ob kun meyajtiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máak;
- III.** U beeta'al jump'éel u tsoolil ti' le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máak, yéetel ti' le chíikulilo'ob meyaj kun beebil ti'al u ka-náantalo'obo';
- IV.** U beeta'al u tsoolil tu'ux ku chíikbesa'al u sáajbe'ensilo'ob wa le loobil je'el u yúuchul ti' le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máak wa análisis de riesgo yéetel tuláakal le ba'axo'ob kun meyaj ikil u kanáantalo'obo', ichil le je'elo'oba' ku páajtal u ya'alal le je'elo'oba' ba'ale' ma' chen le je'elo'ob yano'obo' hardware, software, u aj-meyjulilo'ob le mola'ayilo', ichil u láak'o'ob;
- V.** U beeta'al u xaak'alil ku k'aaba'tik análisis de brecha, tu'ux kun ke'etel le ba'axo'ob ku beeta'al ti'al u kanáantalo'obe' yéetel le ba'ax ku binetik u beeta'al tumen le máax meyajtik le ba'axo'obo';
- VI.** U beeta'al u tsoolil meyaj ti'al u béeykunta'al tuláakal le meyajo'ob ku binetik ti'al u kanáanta'al tu beel le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máak, yéetel le meyajilo'ob ku beeta'al mantats ti'al u béeykunta'al le tsoolilo'ob meyaj ti'al u meyajta'al tu beel yéetel je'ex unaj u beeta'al tuláakal le ba'axo'obo';
- VII.** U kanáanta'al yéetel u xak'alta'al mantats tuláakal le meyajo'ob táan u beeta'al ti'al u kanáanta'al tu beel, beeyxan u yila'al le talamilo'ob wa k'aasio'ob je'el u yúuchul ti le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máak, wa tu meyajta'alo'ob ti'al yaanal ba'ax ma' eejenta'aní'. yéetel
- VIII.** U beeta'al yéetel u je'ets'el jejeláas ka'ansaj xookilo'ob ti'al le máaxo'ob ku meyajo'ob tu yéetel, ti'al le je'ela' unaj u ts'atáanta'al

ba'ax meyaj ku beetiko'ob ka'alikil ku meyajtiko'ob yéetel u kanáantiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob.

Jaats ts'ib (Art. 34). Le jejeláas meyajo'ob ku beeta'al ti'al u kanáanta'al bix u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, le je'eloba' unaj u ts'ibtaloo'b yéetel u meyajtalo'ob ti' u nu'ukbesajil sistema ti' gestión.

Yan u na'atpajal bey u nu'ukbesajil sistema ti' gestione' u múuch' nu'ukbesajo'ob yéetel meyajilo'ob ku beeta'al ti'al u je'ets'el, u beeta'al, u myajta'al, u yila'al bix táan u meyaj, xak'alta'al, ma' u k'e'exel yéetel ma'alobkiünsa'al bix u meyajta'al yéetel u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak'o'ob ku k'a'abétkunsa'al ichil le mayajila'.

Jaats ts'ib (Art. 35). Chen tu juunale', le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u beetik u ju'unil tu'ux ku je'etsel bix kun kanáantbil le ba'axo'obo', ichile' yan u ts'a'abal jump'éel ti' le ba'axo'oba':

I. U tsoolil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak yéetel le nu'ukbesajo'ob ku meyajta'alo'obo';

II. Le meyaj unaj u beetik le máaxo'ob ku kanáantiko'ob yéetel ku meyajtiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

III. Le xaak'alil ku ye'esik le talamilo'ob je'el u yúuchulo'ob;

IV. Le xaak'alil ku beeta'al tu'ux ku ye'espajal le bix unaj u meyajta'al yéetel bix yanik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obo';

V. U tsoolil le meyaj kun beetbilo';

VI. U tsoolil le nu'ukbesajo'ob kun xak'altbil yéetel le bix u meyaj u nu'ukbesajilo'ob ti'al u kanáanta'al le ba'axo'obo', yéetel

VII. U tsoolil le kaambalilo'ob kun beetbilo'obo'.

Jaats ts'ib (Art. 36). Le mola'ayil unaj u kanáantik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u xak'altik yéetel u túumbenkunsik u ju'unil tu'ux ku je'etsel bix kun kanáantbil le ba'axo'obo', ken úuchuk jump'éel ti' le ba'axoba':

I. Ken k'e'erek bix ku meyajita'al le ba'ax'o'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ka'alikil u yila'al u táakpajal wáaj ba'ax sáaj-be'entsilil;

II. Ken beeta'ak meyajilo'ob ti'al u ma'alobkinsa'al le meyaj ku beeta'alo', ken beeta'ak u xak'alil yéetel u ma'alobkinsa'al le chíikulilo'ob ku meyajita'alo'obo';

III. Ken beeta'ak meyajilo'ob ti'al u kanáanta'al ma' u loobilta'al wáaj ma' u k'askunta'al le bix u kanáanta'alo'obo'; yéetel

IV. U beeta'al meyajilo'ob ti'al u ma'alobkinsa'al yéetel u kanáanta'al ma' u yúuchul wa ba'ax loobil ti' le ba'ax'o'ob ku meyajita'alo'.

Jaats ts'iib (Art. 37). Wa ku yúuchul wa ba'ax loobil yéetel wáaj ku k'askunta'al le ba'ax'o'obo', le mola'ayil kanáantike' unaj u xaak'altik le jejeláas ba'ax'o'ob tu beeto'ob ka úuchuk le loobilo', yéetel unaj u beetik le nu'ukbesajo'ob meyaj ku k'a'abetchajal ti'al u kanáanta'al yéetel u ma'alobkinsa'al le meyaj kananil ku beeta'alo' ka'alikil u meyajita'al le ba'ax'o'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, ti'al ma' u yúuchul tuka'atéen le loobilo' beeta'abo'.

Jaats ts'iib (Art. 38). Yéetel ichil le be'exo'ob jets'a'an ti' le a'almajt'aano'obo' yéetel ichil mokt'aanilo'obo' yan u ch'a'abal bey sa-jbe'entsilo'ob je'el u loobiltiko'ob u meyajita'al le ba'ax'o'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', le ba'ax'o'oba':

I. U sa'atal wáaj u k'askunta'al kex ma' éejenta'ani'.

II. U yokolta'al, u sa'atal wa ka jóok'sa'ak u yoochel kex ma' éejenta'ani';

III. U meyajita'al, u yojéelta'al wáaj u ch'a'abal ti'al u meyajita'al kex ma' éejenta'ani', wáaj

IV. U k'askunsa'al yéetel u k'e'exel kex ma' éejenta'ani'.

Jaats ts'iib (Art. 39). Le mola'ayil ku meyajtik yéetel ku kanáantik le ba'ax'o'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u beetik u ts'iibil ti' le loobilo'ob úucha'antako'obo' yéetel u tsolik ba'ax úuchij yéetel u k'iinil úuchiko', ba'axten úuchij yéetel le ba'ax tu beetaj ti'al u séeb utskinsik yéetel u xu'ulsik le talamilo'.

Jaats ts'íib (Art. 40). Le mola'ayil ku meyajtik yéetel ku kanáantik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', tu séeba'anile' unaj u ts'aik u yojéelt ti' u yuumil le ba'axo'obo' wa ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obo', tuláakal k'aasil je'el u páajtal u beeta'al ti' páajtalilo'ob patrimoniales wáaj morales, chemp'éel u yila'al ts'o'ok u yúuchul le loobilo' yéetel wáaj ts'o'ok u káajsik meyajilo'ob ti'al u xak'altik buka'aj nojchil le talam úucha'antako', ti'al beyo' le u yuumil le ba'axo'obo' ka u yil ba'ax ken u beet ti'al ka chíimpolta'ak u páajalilo'obo'.

Jaats ts'íib (Art. 41). Le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u ts'aik ojéetbil ti' u yuumil le je'elo'oba' jayp'éel ti' le ba'axo'oba':

I. Le ba'axten wa bix úuchik u káajal le talamilo';

II. Le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob chíikbesa'ab yéetel je'el u loobilta'alo'obo';

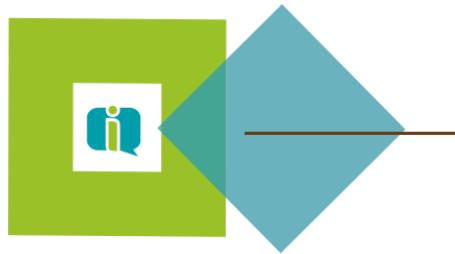
III. Le tsolt'aanilo'ob kun a'albil ti' u yuumil le ba'axo'obo' yo'olal le ba'axo'ob ka'abet u beetik ti'al u kanáantik ma' u beeta'al wáaj ba'ax loobili';

IV. Le meyajilo'ob kun séeb beetbil ti'al u yuskinsa'al ba'ax ucha'ano', yéetel

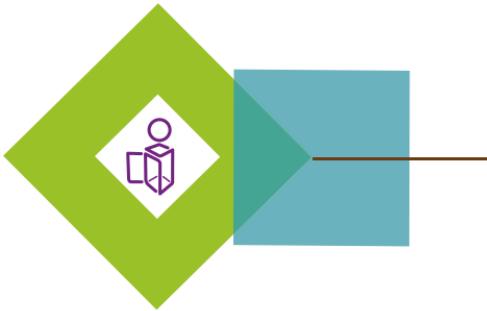
V. Le chíikulilo'ob tu'ux je'el u páajtal u yojéelta'al u láak' wáaj ba'ax yo'olal le meyajilo'oba'.

Jaats ts'íib (Art. 42). Le mola'ayil ku meyajtik yéetel ku kanáantik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', unaj u jets'ik le jejeláas nu'ukbesajo'ob yéetel jets'taanilo'ob meyaj unaj u chíimpolta'al tumen máaxo'ob ku táakbesikuba'ob ichil u meyajil le ba'axo'obo' yéetel ti'al ma' u ts'aiko'ob ojéelbil ti' uláak' máako'ob kex ts'oka'an u meyajo'ob ichil le mola'ayilo'.

Le ba'ax ts'o'ok u ya'alalo', ma' tu tselik le ba'axo'objets'a'an ichil u Noj A'almajT'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéelbil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob.

ÓOX
JO'OL TS'ÍB

ÓOX JO'OL TS'ÍIB U PÁAJTALILO'OB MÁAX TI'ALINTIK LE BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAK YÉETEL BIX KU MEYAJTIKO'OB

Yáax Jaats

U páajtalil u Yojéelta'al, u Yutskiinsa'al, u Tse'elel yéetel U Ya'alal
ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki'

Jaats ts'íib (Art. 43). Ti' Je'el ba'axak súutukile' máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' wa le máax ku t'aan tu k'aa-ba'e' je'el u páajtal u k'áatiko'ob ti' le mola'ayil meyajtiko', u yojéeltik wáaj u yilik, u yutskiinsik, u tse'elik yéetel u ya'alik ma' u meyajta'al le ba'axo'ob utia'alo', le je'ela' je'ex jets'a'an ti' le Jo'ol ts'íiba'. Kex ma' meyajta'ak mix-jump'éel ti' le páajtalilo'ob ARCOe' je'el u páajtal u meyajta'al je'el máakal-máak ti' le páajtalilo'obo'.

Jaats ts'íib (Art. 44). Le máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beeetik u k'ajóolta'al máako'obe' je'el u páajtal u k'áatik ti' le mola'ayil meyajtiko' u yojéeltik wáaj yilik le ba'axo'ob utia'alo' u ch'a'amaj u meyajta'alo', yéetel unaj u yojéeltik bix kun meyajtbil le ba'axo'obo'.

Jaats ts'íib (Art. 45). Le máax ti'alintik le ba'axo'ob ku betik u k'ajóolta'al máako'obe' je'el u béeytal u k'áatiko'ob ti' le mola'ayil meyajtiko' ka u ustkinsa'ak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob wáaj ma' ma'alob yaniki' yéetel wáaj k'abéet u túumbenkunsa'ali'.

Jaats ts'íib (Art. 46). Le máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' je'el u béeytal u k'áatik ka ts'e'elek wáaj ka xu'ul-sa'ak u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'alo' ti' u ju'unilo'ob meyaj yéetel ti' u chíikulilo'ob meyaj le mola'ayilo', le je'ela' ti'al ka xu'ul-sa'ak u meyjata'al tumen le mola'ayilo'.

Jaats ts'íib (Art. 47). Le máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beeetik u k'ajóolta'al máako'obe' je'el u béeytal u ya'alik ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'alo', ken úuchukjump'éel ti' le ba'axo'oba':

I. Kex éejeta'an tumen a'almaj'taanil u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', le máax ti'alintiko' je'el u páajtal u ya'alik ma' u meyajta'alo'obe' ti'al ma' yúuchul ti' wáaj ba'ax loobili', yéetel

II. Wáaj le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku cha'abal ti'al u meyajta'alo'obe', je'el xan u beetik u taasik u talamilo'ob jurídico'ob kex ma' le u k'áat ka úuch ka'achili', wa ka u taas uláak' talamilo'ob ti', u loobiltik u páajtalilo'obe', u jáalk'abil

kuxtal yéetel le ba'axo'ob ku beetik beey bix u p'i'isil wa u yila'al bix u kuxtal wa uts máakil, bix u meyaj, bajux ku náajaltik, bix yanik u toj óolale', waj-xiib wa x-ko'olele', bix u kuxtal yéetel bix u biskubaj yéetel u láak' máako'ob.

Ka'a Jaats

Tu yo'olal bix kun meyajtbil u páajtalil u Yojéelta'al, u Yutskiünsa'al, u Tse'elet yéetel U Ya'alal ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki'

Jaats ts'íib (Art. 48). U meyajil u ka'amal yéetel u beeta'al k'áatchi'ob yo'olal u páajtalilo'ob ARCO ku beeta'al tumen u yuumilo'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', yan u beeta'al ikil u chüimpulta'al le ba'axo'ob ku je'ets'el ti' le Jo'ol Ts'íibila' yéetel ichil u láak' a'almajt'aanilo'ob ka meyajta'ak.

Jaats ts'íib (Art. 49). Ti'al u meyajta'al páajtalilo'ob ARCO'e' k'a'an an u ye'espajal u yuumil tu k'áatik le je'elo'oba' wa ti' máax ts'a'an u páajtalil ka t'aanak tu k'aaba'.

Le u meyajata'al páajtalilo'ob ARCO tumen u láak' máako'ob ma' u yuumil le ba'axo'obo', wa ti' le máax ku t'aan tu k'aaba' le u yuumile', chen je'el u béeytale' wa ti' jets'a'an ti' a'almajt'aano'ob wa tumen bey ku jets'ik jala'achilo'ob judicial.

Le u meyajita'al páajtalilo'ob ARCO utia'al mejen paalalo'obe' wa ti' wiiniko'ob ma' tu béeytal u beetiko'ob tu juunalo'ob je'ex jets'a'an tumen a'almajt'aanilo'obe', k'a'an an u chüimpulta'al le jejeláasil ba'axo'ob ku je'ets'el ichil le a'almajt'analilo'.

Tu yo'olal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ti'al máaxo'ob ts'o'ok u kiimilo'obe', chen ku páajtal u k'áata'al tumen le máaxo'ob ku ye'esiko'ob yan ba'al u yilo'ob yéetel, je'el bix jets'a'an ti' le a'almajt'aano'obo', yéetel je'el u páajtal u meyajtik le páajtalila' je'el bix ku ya'alik le jaatsila', ba'ale' yan u yúuchul chen wa beey tu ya'alaj u yuumil ka'alikil ma' kiimki' yéetel wa ku ya'alik noj a'almaj t'aanilo'ob xan.

Jaats ts'íib (Art. 50). Le u meyajita'al páajtalilo'ob ARCO'e' unaj xma' bo'olil, chéen je'el u páajtal u yúuchul bo'ole' ti'al le ba'axo'ob ku k'a'abetchajal ti'al u jóok'sa'al u yoochel wa reproducción, certificación yéetel wa k'a'abet u túuxta'al wáaj ba'ax, je'ex jets'a'an tumen a'almaj t'aanilo'ob.

Ti'al ka béeyak u yojéelta'al wáaj u yila'al tumen u yuumil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', le a'almajt'aanilo'ob ku jets'iko'ob u bo'olil ti'al u jóok'sa'al u yoochel wa reproducción yéetel certificacióne' unaj u yilo'ob ma' u jach ko'oja'tal le bo'olil kun beetbilo', utia'al ka béeyak u meyajta'al le páajtalila'.

Wáaj u yuumil le ba'axo'ob ku beetik u k'ojóolta'al máako'ob ku

p'atik u chiikulilo'ob magnetico'ob, electronico ti'al ka k'u'ubukti' u yoo-chel le ba'axo'obo', ma' unaj u bo'otik mixba'ali'.

Le ba'ax ku k'áata'alo' unaj u k'u'ubul xma' bo'olil, le je'ela' ken k'u'ubuk ti' ju'uno'ob ma' tu máan ti' veinte u wáalal. Le u Kúuchilo'ob Sáaskunaj Meyaje' ku páajtal u ya'aliko'ob ma' táan u bo'ota'alti'ob mixba'al wáaj ku yiliko'ob máax ti'alintik le ba'axo'obo' mina'an u tojol u bo'otiki' wáaj ma' tu páajtal u bo'otiki'.

Le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ma' unaj u k'áatik ka bo'ota'ak wáaj ba'ax taak'inile' chen ti'al meyajta'al páajtalilo'ob ARCO tumen u yuumil le ba'axo'obo'.

Jaats ts'iib (Art. 51). Le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku bee-tik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u jets'ik jejeláas meyajilo'ob ma' talamo'obi' ti'al ka u béeyak u meyajta'al páajtalilo'ob ARCO, ku ts'o'okole', utia'al u tuxtik u núukil le k'áatchi'o' ma' unaj u pít máan ti' veintep'ée-eel k'iinilo'obo', lela' ku káajal u xo'okol tu láak' k'in ken k'a'amak le k'áat-chi'o'.

Le k'iino'ob ku je'ets'el ti' le jaats ts'iibil ts'o'ok u máano', je'el u béeytal u chowakinsa'al tak chen juntéen tak uláak' diezp'ée-eel k'iinilo'ob chen wáaj ku jach k'a'abéetchajal yéetel k'a'anan u ts'a'abal u yojéelt ti' máax beet le k'áatchi'o' ichil le k'iinilo'ob jets's'an ti'al u tuxta'al le núukajilo'.

Wa ku yila'al ma'alob táan u meyajta'al le páajtalilo'ob ARCOe', le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u meyajtik ichil ma' u máan ti' quincep'ée-eel k'iinilo'ob, le je'eloba' ku káajal u xo'okol tu láak' k'in ken k'u'ubuk wa u ts'a'abal ojéetbil ti' u yuumil le ba'axo'obo'.

Jaats ts'iib (Art. 52). Ken beeta'ak k'áatchi'ob yo'olal páajtalilo'ob ARCOe', ma' táan u páajtal u k'áata'al uláak' ba'axo'ob ti' le je'elo'oba':

I. U k'aaba' u yuumil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obo' yéetel tu'ux kajakbal wa u láak' chiikulil ti'al u k'amik jejeláas k'uben t'aano'ob;

II. Le jejeláas ju'unilo'ob ku ye'esiko'ob máax u yuumil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maako'ob, wa ti' le máax ku t'aan tu k'aaba' u yuumil le ba'axo'obo';

III. Wa ku béeytale', u k'áaba' le kúuchil meyaj ku meyajtik le

ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al maako'ob tu'ux táan u beeta'al le k'áatchi'o';

IV. U tso'olol tu beel tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máako'ob ku kaxanta'al ka'alikil u meyajta'al le páajtalilo'ob AR-CO', chen ma' tu béeykuntbil wa táan u k'áata'al u yojéela'al wáaj u yila'al le ba'axo'ob beetik u k'ajóolata'al máako'ob;

V. U tsoolil le páajtalil ARCO ku k'áata'al u meyjata'alo' wa le ba'ax ku k'áatik u yuumil le ba'axo'ob beetik u k'ajóolata'alo'; yéetel

VI. Je'el ba'axak uláak' ju'unil wa chiükulil ku béeykuntik u séeb kaxanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máako'obo'.

Wa ichil le k'áatchi' ku beeta'alo' táan u k'áata'al u páajtalil u yojéelta'al wáaj u yila'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máako'obe', u yuumil le je'eloba' unaj u jets'ik bix u k'áat ka k'u'ubukti'. Le mola'ayil meyajtiko' unaj u k'amik yéetel u meyajtik le k'áatchi' beeta'abo' je'ex ku k'a'abetchajal ti' u yuumil le ba'axo'obo', chéen wáaj ma' tu béeytal u k'u'ubul yéetel wáaj yan ba'ax talamkunsik u k'u'ubul je'el bix k'áata'abe', yaan u ts'a'abal u yéey ti' u yuumil le ba'axo'obo' uláak' bix je'el u páajtal u k'u'ubul ti' le ba'axo'obo'.

Wa le k'áatchi' ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al máako'ob ma' tu chiímpoltik jump'éel ti' le ba'axo'ob ku jets'ik le jaats ts'iibila', yéetel le Noj Mola'ayilo' wáaj u Mola'ayilo'ob Xoot' Lu'umilo'obe' mina'anti'ob tuláakal ba'ax k'abéet ti'al u meyajtiko'obe', yaan u k'áatiko'ob ti' u yuumil le ba'axo'obo' ka u chúukpes u k'áatchi'il, lela' ichil le cincop'éelel k'iinilo'ob ken k'a'amak le k'áatchi' yo'olal páajtalilo'ob ARCO, chen juntéen kun beetbil le meyajila', utia'al ka chúukpesa'ak ba'ax ku k'áata'al ti' máax beetik le k'áatchi'o', lela' ichil ma' u máan diez'péelel k'iinilo'ob ku káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéetbil le k'ubent'aanila'.

Ken ts'o'okok le súutukil ti'al u chúukpesa'al le ba'ax k'áata'ab ti' u yuumil le ba'axo'obo' yan na'atpajal beey ma' beeta'ab le k'áatchi' yo'olal páajtalilo'ob ARCO.

Le ken k'áata'ak ka chúukpesa'ak le k'áatchi' beeta'ano' yaan u p'áata'al ma' táan u xo'okol le k'iinilo'ob jets'a'an ti'al u meyajta'al le k'áatchi' yo'olal páajtalil ARCO tumen le Noj Mola'ayilo' wáaj u Mola'ayilo'ob ti' Xoot' Lu'umilo'obo'.

Ken k'áata'ak ka tse'elek le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolata'al

máako'obe', le u yuumilo' unaj u ya'alik jach ba'axten táan u k'áatik ka tu'upuk le ba'axo'obo' ichil u chiikulilo'ob wáaj u tsoolilo'ob le mola'ayil meyajtiko'.

Ken k'áata'ak ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', u yuumile' yan u ya'alik jach ba'axten ma' u k'áat ka meyajta'aki', yéetel unaj u ya'alik ba'ax loobil wáaj k'áasil je'el u taasik ti' wáaj ka meyajta'ak le ba'axo'ob utia'alo', beeyxane' unaj u jets'ik jach ti' ba'ax meyajilo'ob ma' u k'áat ka meyajta'ak le ba'axo'obo'.

Le k'áatchi'ob ti'al u meyajta'al páajtalilo'ob ARCOe' unaj u yok-sa'al ti' u Kúuchil Sáaskunaj Meyaj ti' le mola'ayil meyajtiko', tu'ux ku yi lik ma'alob u yoksik u yuumil le ba'axo'obo', ku páajtal u beta'al yéetel jump'él ts'iibil ju'unile', jeejelásas nu'ukbesajo'ob, chiikulilo'ob electrónico'ob wa u láak' nu'ukulilo'ob jets'a'an tumen le Noj Mola'ayilo' wa tumen le Mola'ayilo'ob yano'ob ichil le Xoot' Lu'umilo'obo', je'el bix ka k'abéet-chajak ichil le meyajilo'ob ku beetiko'obo'.

Le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'aóolta'al máako'obe' unaj meyajtik yéetel u núukik tuláakal le k'áatchi'ob ka bee-ta'ak yo'olal páajtalil ARCO, yéetel unaj u k'u'ubik u ju'unil tu'ux ye'espajal ts'o'ok u k'a'amik le k'áatchi'o'.

Le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xoot' Lu'umilo'obe', je'el u béeytal u jets'iko'ob formularios, chiikulilo'ob wáaj sistemas yéetel uláak' ba'axo'ob wáaj meyajilo'ob ti'al u meyajta'al x-ma' talamil páajtalilo'ob ARCO tumen u yuumil le ba'axo'obo'.

Le jeejelásas chiikulilo'ob yéetel meyajilo'ob ku ts'a'abal tumen le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ti'al u meyajta'al yéetel u núuka'al k'áatchi'obo' yo'olal páajtalilo'ob ARCOe', unaj ma' talam u meyajta'alo'obi' yéetel ka k'uchuk ti' tuláakal máak tia'al le je'ala' yaan u chiimpolta'al bix u kuxtal u yuumil le ba'axo'obo', beyxan yaan u ts'atáanta'al le bix u yúuchul séeb tsikbal yéetel le mola'ayilo'.

Jaats ts'iib (Art. 53). Ken ila'ak tumen le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', mina'an ti' u páajtalil u meyajtik wáaj u núukik le k'áatchi'o' yo'olal páajtalilo'ob ARCOe', unaj u ts'aik u yojéelt ti' máax beet le k'áatchi'o' ichil le yáax óoxp'él k'iinilo'ob ken oksa'ak le k'áatchi'o' yéetel wáaj ku páajtale' ka u ya'al ti' ba'ax mola'ayil je'el u páajtal u núukik le k'áatchi' ku beetiko'.

Wa ku je'ets'el tumen le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' mina'an ichil u jeejelásas nu'ukulilo'ob meyaj yéetel u ichil u tsool ts'iibili'ob le ba'ax ku k'áatchi'ta'alo', unaj u ye'esik

yéetel jump'él jets'taanil beeta'an tumen u Múuch'kabil Sáaskunaj Me-
yaj tu'ux ku je'ets'el mina'an le ba'ax ku k'áata'alo'.

Beeyxane' wáaj le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ku yilik le k'áatchi' ku beeta'al yo'olal páajtalilo'ob ARCO mina'an ba'ax u yil yéetel le páajtalilo'ob jets'a'an ichil le A'almajt'aanila', unaj u ma'alobkúinsik le bix beeta'anik yéetel yaan u ts'aik u yo-jéelt ti' u yuumil le ba'axo'obo'.

Jaats ts'íib (Art. 54). Wáaj ka'alikil u meyajta'al le páajtalilo'oba' ku jach ka'abetchajal u láak' wáaj ba'ax utia'al ka béeya'ak u meyajta'al yéetel u beeta'al jump'él k'áatchi'il yo'olal páajtalilo'ob ARCOe', le mola'ayil meyajtiko' unaj u ts'aik u yojéelt ti' u yuumil le ba'axo'obo' le uláak' meyaj ku k'abekúunsbilo', ichil le yáax cincop'éelel k'iinilo'ob ken bee-ta'ak le k'áatchi' yo'olal páajtalilo'ob ARCO, le je'ela' ti'al ka yéeya'ak tu-men le máax beetik le k'áatchi'o wáaj ku beetik je'el bix táan u k'abéet-kunsa'al tumen le mola'ayilo' wáaj ku meyajtik u páajtalil ti' le nu'ukilo'ob jets'a'an tumen le mola'ayilo' je'el bix ku ya'alik ichil le Jaatsila'.

Jaats ts'íib (Art. 55). Chen ken chiikpajak jump'él ti' le ba'axo'oba', ma' táan u k'ambil ti'al u meyajta'al le k'áatchi'ob ku beeta'al yo'olal páajtalilo'ob ARCO.

I. Ken ila'ak le u yuumil le ba'axo'obo' wáaj le máax ku t'aan tu k'aaba'o' mina'an u páajtalil ti'al u beetik le meyajilo';

II. Wáaj le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' mina'an tu k'ab ti' le mola'ayil ku k'amik le k'áatchi'o';

III. Wáaj bey jets'a'an ichil jump'él a'almajt'aanil;

IV. Wáaj ku loobiltik u páajtalilo'ob u láak' máako'obo';

V. Wáaj ma' táan u cha'ik u beeta'al meyajilo'ob ti' mola'ayilo'ob p'is s'iipil wáaj administrativo'obo';

VI. Ken ila'ak yan jets' t'aanilo'ob beetano'ob tumen jala'achi-lo'ob tu'ux ma' tu cha'iko'ob u yojéelta'al wáaj u yila'al le ba'axo'obo' u yuskins'a'lo'ob, tse'elel wáaj u ya'alal ma' u meyajta'alo'obo';

VII. Wáaj ts'o'ok u yáax tse'elel wáaj u ya'alal ma' u meyajta'al le ba'axo'obo';

Wáaj le mola'ayil k'amik le k'aatchi'o' mina'anti' u páajtalil u núukiki';

IX. Wáaj jach k'a'abet ti'al u kaláanta'al u páajtalilo'ob u yuumil le ba'axo'obo';

X. Wáaj k'a'abet ti'al béeykunta'al ba'axo'ob jets'a'an ka u beet le u yuumil le ba'axo'obo';

XI. Ken ila'ak ichil le meyaj ku beeta'al sáansamalo' ka'alikil u liik'sa'al wáaj u ta'akal le ba'axo'obo', jach k'abeeto'ob uti'al u kaáanta'al u jets' óolalil u Noj Lu'umil México; wáaj

XII. Wáaj le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' leti'e' ts'a'aban ti' u mola'ayilo'ob ku meyajtiko'ob taak'in wáaj finan-ciera tumen le mola'ayil meyajtiko'obo', tumen bey jets'a'an ka beeta'ak ti'al u beeta'al le mayajilo'ob kun k'abéetchajlo'obo'.

Tí' tuláakal le ba'axo'ob ts'o'ok u ya'alalo' le mola'ayil meyajtik le ba'axo'ob ku betik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u ya'alik tí' u yuumilo' le ba'ax kun beetbilo', le je'ela' ichi u súutukil ma' u máan tí' veintep'éelel k'iinilo'ob je'ex ku jets'ik u jaats ts'iibil 51 tí' le noj A'almajt'aanila' yéetel u láak' mok'taanilo'ob yan u yil yéetel, le je'ela' yan u ts'aabal ojéetbil je'e bix beeta'an le k'áatchi'o' yéetel yan u ts'aabal óojetbil ba'axten ma' tu meyajta'al.

Jaats ts'iib (Art. 56). Wáaj ma' táan u mayajta'al wáaj u núuuk'al le k'áatchi'ob ku beeta'al yo'olal páajtalilo'ob ARCOe', je'el u béeytal u yoksa'al jump'éel takpoolal wáaj recurso de revisión, je'elbix ku jets'ik u jaats ts'iibil 94 tí' le noj A'almajt'aanila'.

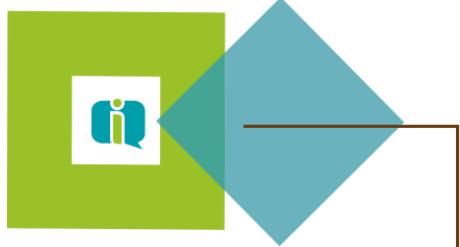
Óox Jaats

Tí' u meyajil u máansa'al ba'axob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob

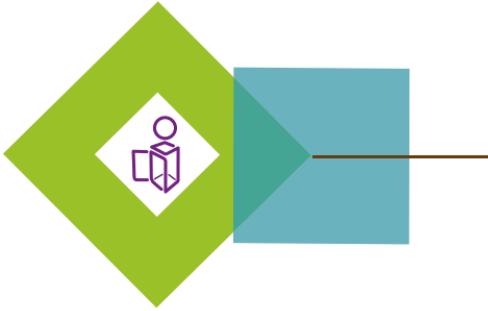
Jaats ts'íib (Art. 57). Wáaj ku meyajita'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob tí' nu'ukulilo'ob electronico'ob ma'alob tsola'anilo'ob yéetel suuk u meyajita'alo'obo', u yuumil le ba'axo'obo' yaan u yantal u páajtalil u k'u'ubul tí' u yoochel le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku meyajita'alo', tí' jump'éel nu'ukulil electronico beeta'an tu beel yéetel suuk u meyajita'alo', utia'al ka béeyak u meyajtik xan.

Wáaj u yúumil le ba'axo'ob u beetik u k'ajóolta'al maak tu éejen-taj yéetel jump'éel mokt'aanil wáaj contrato u meyajita'al le ba'axo'obo', le je'ela' yaan tí' u páajtalil u máansik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al wáaj uláak' ba'axilo'ob u k'ubmaj tí'al ka meyajita'ak yéetel ka líik'sa'ak wáaj ka ta'akak ichil nu'ukulilo'ob electrónico'ob suuk u meyajita'alo'ob, ken beeta'ak le ba'ax beya' le mola'ayil meyajtik ka'achij le ba'axo'obo' ma' unaj u talamkunsik le mayajil u máansa'al tí' u láak' mola'ayil.

U Noj Múuch'kabil u Sáaskunta'al Meyaj wáaj Sistema Nacionale' yan u jets'ik yéetel jeejeláas mok'taanilo'obe' le bix kun jets'bil le meyajilo'obo' tia'al u yila'ala wáaj táan u meyajita'al nu'ukulilo'ob ma'alob tsola'anilo'ob wáaj formatos estructurados suuk u meyajita'alo'obo', beeyxane' le jets'taanilo'ob yéetel ba'alo'ob kun beetbil tí'al u máansa'al tí' yáanal mola'ayilo'ob le ba'axo'ob ku betik u k'ajóolta'al máako'obo'.

**KAN
JO'OL TS'ÍIB**

KAN JO'OL TS'ÍIB

U MEYAJIL ICHIL LE MOLA'AYIL K'AMIK YÉETEL MÁAX MEYAJTIK

Junab Jaats
Le mola'ayil ku k'amik yéetel le máax meyajtiko'

Jaats ts'íib (Art. 58). Le máax meyajtik tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u beetik jejeláas meyajo'ob yéetel le ba'axo'ob ku k'amiko', ba'ale' ma' unaj u jets'ik u t'aan wáaj u tuukul mix u k'exik wa ba'ax ti'ob, chen unaj u beetik le ba'ax jets'a'an ichil u meyaj le mola'ayil ku k'amik le ba'axo'obo'.

Jaats ts'íib (Art. 59). Le múul meyaj ku yúuchul yéetel le mo-la'ayil k'amik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob yéetel le máax meyajtiko' unaj u beeta'al yéetel jump'éel mok'taanil meyaj wáaj u láak jets'taanil juridico ku jets'ik le mola'ayil k'amiko', je'el bix jets'a'an tumen le a'almajt'aan ku meyajta'alo', yéetel tu'ux ku chiíkpajal yaan le ba'axo'obo', tak tu'ux kun meyajtibil yéetel ba'ax ku taasik.

Tí' le mok'taanil meyaj wáaj u láak jets'taanil juridico ka u yéey le mola'ayil k'amiko', unaj u chiímpolta'al kex jayp'éel tí' le ba'axo'ob yan u yil yéetel le ba'ax ku beetik le máax meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak:

- I.** U meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil le ba'axo'ob ku jets'ik le mola'ayil ku k'amiko';
- II.** Ma' u meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ti'al ba'axo'ob ma' jets'a'an tumen le mola'ayilo';
- III.** U beetik jeejeláas ba'axo'ob ku k'a'abéetchajal ti'al u kanáanta'al le ba'axo'obo' je'el bix jets'a'an ichil le nu'ukulilo'ob juridico'ob ku meyajta'alo'obo';
- IV.** U ya'alik tí' le mola'ayil k'amiko' ken úuchuk wa ba'ax loobilitik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ts'a'an ti'al u meyajtiko';
- V.** U kaláantik ma' u yila'al wáaj ma' u ts'a'abal ojéeltilbíl tí' yáanal máak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku meyajtiko';
- VI.** U tupik yéetel u sutik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob tu meyajto' chenp'el u ts'o'oksik le múul meyaj ku beetik yéetel le mola'ayil k'amiko', yaan u yúuchul beya' wáaj

mina'an uláak' wáaj ba'ax ku jets'a'an ichil jump'éel a'almajt'aa-nil tu'ux ku ya'alal ti' ka u líik's le ba'axo'obo', yéetel

VII. Ma' u máansik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', chen ku páajtal u beetik wáaj bey u ya'alik le mola'ayil k'amik le ba'xo'obo', yéetel wáaj yaan uláak' mokt'aanil tu'ux ku je'ets'el ka beeta'ak beyo', yéetel wáaj bey ku jets'ik jump'éel jala'achil.

Le ba'axo'ob kun mokt'antbil tumen le mola'ayil k'amik le ba'axo'obo' yéetel le máax ku meyajtiko' ma' unaj ya'alik uláak' wáaj ba'ax ma' jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel u láak' jets'taanilo'ob ka meyajta'ak, yéetel je'el bix jets'a'an ichil u ju'unil tu'ux ku ye'esal ba'ax bilal u ch'a'abal tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak.

Jaats ts'íib (Art. 60). Le ken ila'ak le máax meyajtik le ba'axo'obo' ma' táan u chíimpoltik le ba'ax jets'a'an tumen le mola'ayil k'amiko' yéetel wáaj ku meyajtik le ba'axo'obo' chen je'el bix ku tukultike', lela' yaan u aktáantikubaj bey le mola'ayil k'amik le ba'axo'obo' ken yanak wáaj ba'ax takpoolile'.

Jaats ts'íib (Art. 61). Le máax meyajtik le ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', je'el xan u páajtal u t'anik wa máax ti'al u yáantik ti' u meyajta'al le ba'axo'obo' ku k'amik ti' le mola'ayil k'amiko', ti'al u yúuchul le je'ela' k'abéet u chíimpoltik tumen le mola'ayila'. Ti' le máax ku k'áata'al u yáantajil ti'al u meyajtik le ba'axo'obo' yaan u yilpajal bey jach ti' leti' ts'a'an le páajtalil ti'al u meyajtiko' je'el bix jets'a'an ichil le a'alamjt'aanilo'obo'.

Wáaj le mokt'aanil meyaj wáaj u láak jets'taanil jurídico tu'ux ku je'ets'el bix kun yúuchul meyaj ichil máax meyajtik le ba'axo'obo' yéetel ichil le mola'ayil k'amiko', ku jets'ik ka kaxta'ak uláak' máak ti'al u ts'aik u yáantajil ti' máax meyajtiko', le ba'axo'ob ku éejenta'al ti' le jaats ts'íib ts'o'ok u ya'alalo' yan u na'atpajal ken chíikpajak ichil le mookt'aanil ku beeta'alo'.

Jaats ts'íib (Art. 62). Ken éejenta'ak tumen le mola'ayil k'amik le ba'axo'obo', le máax meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' yaan u no'ojankunsik bix u yúuchul meyaj, le je'ela' yéetel u mokt'aanil meyaj wáaj u láak jets'taanil jurídico ka u yéeyo'ob, je'el bix jets'a'an ichil a'almajt'aail'obo', yéetel tu'ux ka béeyak u chíikpajal yaan le ba'axo'obo', tak tu'ux kun meyajtibil yéetel ba'ax ku taasik le túumben mokt'aanil ku beeta'alo', je'el bix ku je'ets'el ichil le Jaatsila'.

Jaats ts'íib (Art. 63). Le mola'ayil ku k'amik le ba'alo'ob ku

beetik u k'ajóolta'al máako'obe' je'el u béeytal u bo'otik meyajilo'ob, kúuchilo'ob yéetel chiíkuliloo'ob le ku ya'alal ti' nube, tu'ux ku ta'akal wáaj ku meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', le je'eloba' unaj u ye'esiko'ob tu jaajil ku kanáantiko'ob tu beel le ba'axo'obo', je'el bix ku je'ets'el ichil le A'almajt'aanila' yéetel le u láak' mok'taanilo'ob meyaj yan u yil yéetel.

Uti'al u beeta'al le ba'ax ts'o'ok u ya'alalo', le mola'ayil k'amik le ba'axo'obo' unaj u jets'ik tak tu'ux ku k'uchhul le meyaj kun beetbil yéetel le ba'axo'obo' tumen le máax ku bo'otalo', lela' yaan u je'ests'el ichil jaats ts'iibilo'ob ti' le mok'taanil meyaj wáaj u láak jets'taanil juridico ka bee-ta'ak.

Jaatsil (Art. 64). Ti'al u meyajta'al le jeejeláas ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil meyajilo'ob, kúuchilo'ob yéetel chiíkuliloo'ob le ku ya'alal ti' nube, ichil uláak' o'obe', tu'ux le mola'ayil k'amiko' ku chiímpoltik jets'taanilo'ob ku chiíkpajal ichil le Mokt'aanilo', chen ku páajtal u meyajtik le nu'ukuliloo'ob wáaj le máax konikti'o' ku beetik le ba'axo'oba':

Ka u chiímpoltjump'éel ti' le je'eloba':

a) U chiímpoltik yéetel u je'ets'ik meyajilo'ob ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob je'ex jets'a'an tu chuunilo'ob meyaj jets'a'an tumen le A'almajt'aanila' yéetel uláako'ob ku meyajta'alo'obo';

b) U sáaskunta'al le bix kun meyajtibil le ba'axo'obo' tumen le máax kun bo'otbil ti'al u beetik le meyajilo';

c) Ma' u yoksik chuunilo'ob meyaj wáaj jets'taanilo'ob ti' le meyaj ken u beeto' wáaj u ti'alintik le ba'axo'ob ts'a'an u meyajto', yéetel

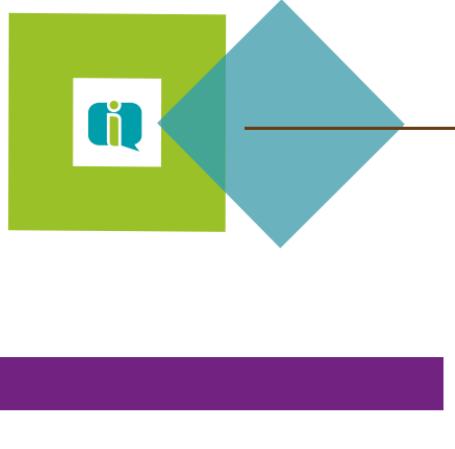
d) U kanáantik ma' u ts'aik ojéetbil ti' yáanal máak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku meyajtiko';

II. Ka yanak u nu'ukbesajilo'ob, kex chen ti'al u beetik le ba'axo'oba':

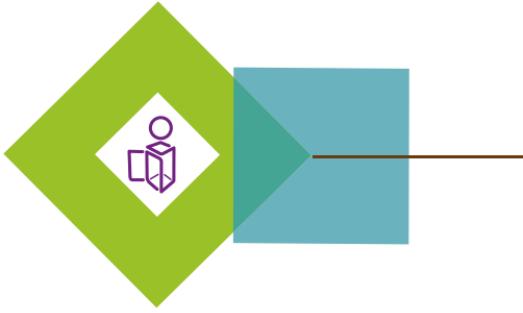
a) U ts'aik ojéetbil le ba'axo'ob kun k'exbil ti' u nu'ukbasajilo'ob ti'al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku kanáantiko' wáaj ichil le meyaj ku beetiko';

- b)** U ts'aik u páajtalil ti' le mola'ayil k'amik le ba'axo'obo' ti'al ka béeyak u ya'alik tak tu'ux ku meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku meyajta'alo'obo';
- c)** U jets'ik yéetel u yilik ka yanak nu'ukbesajo'ob ti'al u ka'náanta'al tu beel le jejeláas ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku meyajtiko';
- d)** U béeykuntik u tu'upul yéetel u xu'ulsa'al u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob le ken ts'o'okok u meyaj yéetel le mola'ayilo' yéetel ken ka'a su'utuk ti' le mola'ayil tu k'amajo';
- e)** Ma' u cha'ik u xak'alta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ts'o'ok u meyajtiko' ti' wa máax mina'an u páajtalil u beetik, chen wa yan u ju'unil ku jets'ik yéetel ku ya'alik ts'a'an u páajtalil tia'al ka xak'alta'ak wáaj ka meyajta'ak yéetel yaan u ts'aik ojéetbil ti' le mola'ayil ku k'amik le ba'axo'obo'.

Je'el bixakile', le mola'ayil ku k'amik le ba'axo'obo' ma' tu páajtal u ch'a'aik meyajilo'ob ma' tu chiímpoltiko'ob u kanáanta'al tu beel le jejeláas ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', je'ex jets'a'an tumen le A'almajt'aanila' yéetel uláak' jets'taanilo'ob yan u yilik yéetel le meyaja'.

**JO'O
JO'OL TS'ÍIB**

JO'Ó JO'OL TS'ÍIB

U PÉEKTSILTA'AL BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAKO'OB

Junab Jaats

Yo'olal u máansa'al yéetel u k'a'amal le ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob

Jaats ts'íib (Art. 65). Ichil tuláakal meyajil tu'ux ku máansa'al ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ti' mola'ayilo'ob yaan ti' le noj lu'umila' yéetel u láak' noj lu'umilo'obo', k'a'abet ka éejenta'ak tumen u yuumil le ba'axo'obo', chen ma' k'abéet u éejanta'al wáaj ku chiíkpajal le ba'axo'ob ku ya'alink u jaats ts'íibilo'ob 22, 66 yéetel 70 ti' le A'almajt'aanila'.

Jaats ts'íib (Art. 66). Tuláakal meyaj kun beetbil ti' al u máansa'al ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u beeta'al tu beel yéetel chuuñilo'ob meyaj, mok'taanilo'ob yéetel u láak' nu'ukbesajo'ob jurídico'ob, je'el bix jets'a'an ka beeta'ak tumen le mola'ayil k'amik le ba'axo'oba', yéetel unaj u ye'esa'al ba'ax meyajilo'ob kun beetbil yéete-lo'ob, ba'ax k'abéet u chiímpoltiko'ob yéetel le meyajo'ob unaj u beetik le máaxo'ob ken u meyajto'obo'.

Le ba'ax ku je'ets'el ti' le jaats ts'o'ok u máano', ma' tu éejenta'al wa ku yúuchul le ba'axo'oba':

I. Ken máansa'ak ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil le noj lu'umila' yéetel wáaj ku beeta'al ichil mola'ayilo'ob ti' al u chiímpolita'al ba'axo'ob ku jets'ik a'almajt'aan wáaj ken k'abéetchajak ti' al u beetik u meyajilo'obo'; wáaj

II. Ken máansa'ak ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil táchanel noj lu'umilo'ob yéetel wáaj bey jets'a'an ichil jump'éel a'almajt'aanil wáaj ba'ax mokt'aanil joronts'iiba'an tumen u Noj Lu'umil México, yéetel wáaj táan u k'áata'al tumen jump'éel mola'ayil wa jala'achil yaan ti' u páajtalil u beetik, tia' al u k'amik yéetel wáaj keetel le meyaj ku beetko'obo', yéetel le u meyajo'ob xane' ku ch'aik yéetel u k'a'abetkunsik u máansa'al le ba'alo'obo' ichil le meyajilo'ob ku beeta'al ti' al u máansa'alo'obo'.

Jaats ts'íib (Art. 67). Ken ila'ak le ba'ax ku máansa'alo' ku beeta'al ichil le Noj Lu'umila', le máax k'amik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' unaj u ts'aik u yóol ti' al u meyajtik yéetel u kanáantik le ba'axo'oba', yéetel yaan u meyajtik chen ti' le ba'ax ts'a'an páajtalil ti'o' je'el bix chiíkpajal ichil u ju'unil tu'ux ku ye'esal ba'ax biilal u ch'a'abal tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, lela' yaan u ts'a'abal

ojéetbil ti'e' tumen le mola'ayil máansikti'o'.

Jaats ts'iib (Art. 68). Le mola'ayil ku k'amik le ba'axo'obo' chen je'el u páajtal u máansik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' wáaj ti' le máax táan u tuxtiko' ku jets'ik yaan u kanáantik je'el bix unaje', je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel le ba'axo'ob jets'a'an ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob yan u yil yéetel.

Jaats ts'iib (Art. 69). Ken máansa'ak tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', le mola'ayil k'amiko' unaj u ts'aik ojéetbil ti' le máax ken u meyajto' le jejeláasil ba'axo'ob táan u tuxta'alti'o' yéetel le ba'ax jets'a'an ichil u ju'unil tu'ux ku ye'esal ba'ax biilal u ch'aabal tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak tu táan le u yuumilo'.

Jaats ts'iib (Art. 70). Le mola'ayil k'amik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' je'el u páajtal u máansik le ba'axo'obo' kex ma' éejenta'an tumen u yuumilo', wáaj ku chiikpajal le ba'axo'oba':

I. Ken máansa'ak ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob chiimpulta'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel u láak' jets' t'aanilo'ob táanxel noj lu'umilo'ob mokt'anta'ano'ob tumen u noj lu'umil México;

II. Ken máansa'ak ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil mola'ayilo'ob, ba'ale' wáaj le je'elo'oba' yaan u meyajta'alo'ob ichil le meyaj ts'a'an u beeto'obo' yéetel keetel yanik le meyaj ku beetko'obo' yo'olal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

III. Ken máansa'ak ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob tumen ku k'a'abetchajal yéetel jach k'a'anantako'ob ti'al u xak'alta'al yéetel u yila'al talamilo'ob wa loobilo'ob beeta'ano'ob, beeyxane' utí'al béeykunta'al jets' óolalil;

IV. Ken máansa'ak ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ti'al u chiimpulta'al, u meyajta'al yéetel u béeykunta'al páajtali-lo'ob tu táan jala'achilo'ob, le je'ela' chen wáaj k'áata'an tumen le jala'achila';

V. Ken máansa'ak ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ti'al u yila'al wáaj kanáanta'al ma' u k'oj'a'anta'al máak, u ts'a'akal, u ts'a'abal u ts'aak wáaj u yila'al áantajil ti'al kanáantik u toj óolal, le ja'alo'oba' chen wáaj chiimpulta'ano'ob;

VI. Ken máansa'ak ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob

ku k'a'abetchajal ti'al kaláanta'al yéetel u chíimpolta'al jump'él jets'taanil ichil le mola'ayilo' yéetel u yuumil le ba'axo'obo';

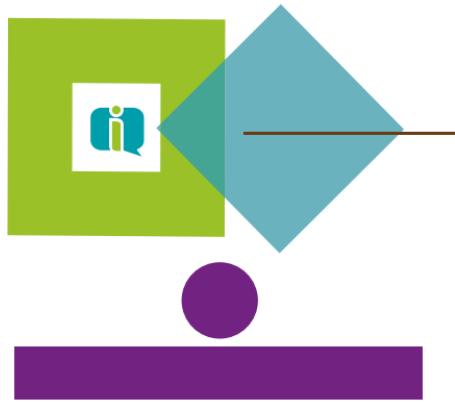
VII. Ken máansa'ak ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', ku k'a'abetchajal yo'olal jump'él mokt'aanil meyaj beeta'an wáaj yaan u beeta'al tia'al u kanáanta'al u páajtalil le u yuumil le ba'axo'obo', ichil le molaya'ayil meyajtiko' yéetel uláak' wáaj máax;

VIII. Wáaj le mola'ayil k'amik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' ti'al u meyajtik yéetel u máansik le ba'axo'obo' ma' k'abéet ka éejenta'ak turnen u yuumil le ba'axo'obo', je'el bix ku je'ets'el ichil u jaats ts'iibil 22 ti' le A'almajt'anaila', wáaj

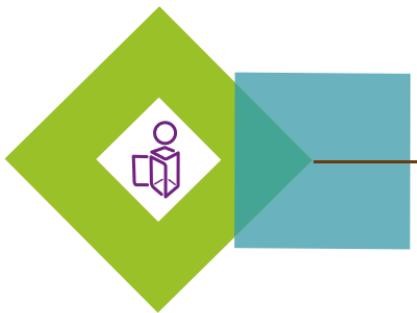
IX. Ken k'abéetchajak u máansa'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' tia'al u kanáanta'al u jets' óolalil le noj lu'uma'.

U túumbenkunsa'al wa jayp'él ba'alo'ob jets'a'an ti' le jaats ts'iibila', ma' tu luk'sik mix u tselik le meyaj unaj u beetik le mola'ayil ku k'amik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ti'al u béeykunta'al le ba'axo'ob jets'a'an ti le Jaatsila' yéetel le u láak' a'almaj t'aanil yan u yil yéetel.

Jaats ts'iib (Art. 71). Ken máansa'ak ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil le mola'ayil k'amik yéetel máax meyajtik ichil xot' lu'umilo'ob yéetel táanxel noj lu'umilo'obo', ma' k'abéet u ts'a'abal u yojéelt ti' u yuumil le ba'axo'obo' mix ka éejenta'aki'.

WAK JO'OL TS'ÍIB

WAK JO'OL TS'ÍIB

MEYAJILO'OB TI'AL U KANÁANTA'AL BA'ALO'OB KU BEETIK U K'AJÓOLTA'AL MÁAKO'OB

Yáax Jaats
Tí' le ma'alob meyajilo'obo'

Jaats ts'íib (Art. 72). Ti' al u béeykunta'al le ba'axo'objets'a'an tí' le A'almajt'aanila', le mola'ayil ku k'amik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe'tujuunal wáaj yéetel uláak' mola'ayilo'obe'je'el u béeytal u beetik jejelás ma'alob meyajilo'ob, tu'ux kun kaxtbil le ba'axo'oba':

I. U ma'alobkinsa'al bix u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

II. U je'ets'el ma'alaob meyajilo'ob tí' al u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob tí' wáaj ba'ax kúuchilil maya;

III. U béeykunta'al ka meyajta'ak yéetel ka chiímpolта'ak páajata'lilo'ob ARCO tumen u yuumilo'ob le je'eloba';
U béeykunta'al u máansa'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

V. U chúukbesa'al le ba'axo'ob jets'a'ano'ob tí' le a'almaj t'aanilo'ob ku meyajta'al tí' al u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, yéetel

VI. U ye'espajal tu táan le Noj Mola'ayilo' wáaj tu táan le Mola'ayilo'ob yaan tí' Xóot' Lu'umilo'obe', ts'o'ok béeykunta'al le ba'axo'ob jets'a'an tí' u a'almaj t'aanil u kaláanta'al ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob.

Jaats ts'íib (Art. 73). Ichil tuláakal jejelásas ma'alob meyajilo'ob ku beeta'al tu'ux ku kaxta'al ka éejenta'ak wáaj ka chiímpolта'ak tumen le Noj Mola'ayilo' wáaj tumen Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', yaan u beeta'al le ba'aaxo'oba':

I. U beeta'al le jeejelásas ba'axo'ob ka je'ets'ek tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen Mola'ayilo'ob yaan ichil le Xóot' Lu'umilo'obo', je'el bix ka je'ets'ek tumen le Noj Mola'ayilo', yéetel

II. U ts'a'abal ojéetbil tu táan le Noj mola'ayilo' wáaj tu táan le Mola'ayilo'ob yaan ichil le Xóot lu'umilo'obo' je'ex jets'a'an tí' le jejelásas meyaj unaj u beeta'alo' yéetel jets'a'an tí' le jaatsil ts'o'ok u máano', le je'ela' tí' al u éejenta'al yéetel u p'iisilo'ob tí' al

u ts'íibtalo'ob ti' tsoolilo'ob ku ya'alik le u ts'ook jaats ti' le ts'íbila'.

Le Noj Mola'ayilo' yéetel Mola'ayilo'ob yaan ti' Xóot' lu'umilo'obe', je'el bix ka k'abéetchajke', unaj u jets'iko'ob chuunilo'ob meyaj ti'al u bee-ta'al tsoolilo'ob ti' le ma'alob meyajilo'ob kun beetbilo'ob ti'al ka béeyak u chiímpolta'alo'obo'. Le Noj Mola'ayilo'ob yaan ichil Xóot' Lu'umilo'obe' je'el u béeytal u ts'íibtiko'ob le ma'alob meyaj kun beetbilo'ob wáaj ts'ok u éejenta'alo'ob wáaj chiímpolta'ano'ob tumen u nu'ukbesajil le Noj Mola'ayilo', je'el bix ka je'ets'ek tumen le je'ela'.

Jaats ts'íib (Art. 74). Ken yóota'ak tumen le mola'ayil k'amik le ba'axo'obo' u meyajtik yéetel u béeykuntik u K'exik meyajilo'ob jala'achi-lo'ob, chiíkulilo'ob sistemas, nu'ukbesajo'ob plataformas informáticas, nu'ukbesaj aplicaciones electrónicas wa u láak' chiíkulilo'ob ku tuukul-tiko'ob yéetel je'el bix jets'a'an ichil u chuunilo'ob meyajile' ku meyajitiko'ob ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', ti'al le je'ela' unaj u p'isik wáaj ma'alob u meyaj yéetel ku yáantaj tu beel ti'al u kanáanta'al ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob yéetel u ts'a'abal u yojéelt ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Noj Mola'ayilo'ob ti' le Xóot' Lu'umilo'obo' je'el bix ka k'abéetchajke', le je'eloba' je'el u béeytal u ya'aliko'ob wa ba'ax ti'al ka béeyak u kanáanta'al tu beel le ba'alo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obo'.

Le ba'axo'ob ku táakbesa'al ti' le p'iisil ku beeta'al ti' u meyajil u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' yan u je'ets'el tumen u Noj Múuch'kabil u Sáaskunta'al Meyaj, u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj yéetel u Kanáanta'al Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máako'ob wáaj Sistema Nacional.

Jaats ts'íib (Art. 75). Ti'al u chiímpolta'al le A'almajt'aanila' yan u yila'al táan u jach meyajta'al tu beel le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obo', le ken:

- I. Yanak jejeláas sajbe'entsilo'ob je'el u loobiltiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obo';
- II. Meyajta'ak le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak yan u yil yéetel u tuukul beeyxan ba'alob jach uti'al, yéetel
- III. Máansa'ak wáaj ka táakchajak u máansa'al ti' u láak' mo-la'ayil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obo'.

Jaats ts'íib (Art. 76). U Noj Múuch'kabil u Sáaskunta'al Meyaj wáaj Sistema Nacionale' je'el u béeytal u jets'ik uláak' nu'ukbesajo'ob

meyaj ken ila'ak táan u jach meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóoltá'al máak, je'el bix ku ya'alik le jaats ts'o'ok u máano', yo'olal:

- I.** Jaytúul le u yuumilo'ob le ba'axo'obo' ;
- II.** Ti' Máax ku k'uchul le meyajilo';
- III.** U ma'alobil le chiíkulilo'ob tecnologico'ob ku péektsilta'alo', yéetel
- IV.** Le u k'a'anani le meyaj ku beeta'al yéetel le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, ichil u kuxtal kaaj wáaj ba'ax utsil ku kaxta'al tu yéetelo'.

Jaats ts'iib (Art. 77). Le mola'ayilo'ob ku p'isiko'ob bix u meyajta'al yéetel u kanáanta'al le jejeláas ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', unaj u ts'aiko'ob ojéetbil ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Mola'ayilo'ob ti' le Xoot Lu'umilo'obe', je'el bix ka k'abéetchajke', ichil le treintap'éelel k'iinilo'ob antes ti' le u káajsa'al u meyajta'al wáaj u k'e'exel le meyajo'ob jala'ach wáaj políticas públicas, chiíkulilo'ob wáaj plataformas informáticas, aplicaciones electrónicas wáaj u láak' chiíkulil, le je'ela' unaj u beeta'al tu táan le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Mola'ayilo'ob ti' le Xoot Lu'umilo'obe', je'ex bix ku k'a'abetkúunsiko'ob ti'al u beeta'al le tsoolilo'obo'.

Jaats ts'iib (Art. 78). Le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob ti' le Xoot Lu'umilo'obo' je'el bix ka k'abéetchajke', yaan u ts'aiko'ob ojéetbil le tsoolilo'ob meyaj ma'alob ka beeta'ak ti'al u p'iisil u meyajil u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob tumen le mola'ayil k'amik le ba'axo'obo', le tsoolilo'oba' ma' jach unaj u beetal'obi'.

Le súutukil ti'al u ts'a'abal ojéetbil le tsoolilo'ob meyaj jets'a'an ti' le jaats ts'o'ok u máano', unaj u beeta'al ichil le treintap'éelel k'iinilo'ob ku káajal u xo'okol ken beeta'al le p'iisilo'.

Jaats ts'iib (Art. 79). Ken ila'ak tumen le mola'ayilo' je'el páajtal u loobulta'al wa u yúuchul talamil ken k'e'erek wáaj u káajsa'al u meyajta'al wáaj u k'e'exel le meyajo'ob jala'ach wáaj políticas públicas, chiíkulilo'ob wáaj plataformas informáticas, aplicaciones electrónicas wáaj u láak' chiíkulil tu'ux ku jach meyajta'al jejeláas ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' wáaj súutukilo'ob jach k'a'antako'ob wáaj ku jach k'a'abetchajal u meyajta'alobo', chen yo'olal le je'eloba' ma' unaj u yáax p'iisil ba'ax talamilo'ob je'el u yúuchul ti' le ba'alobo' yéetel bix u kanáantalo'obo'.

Ka'a Jaats

**Tí' u tsoolil le ba'axob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ch'a'aban
tumen mola'ayilo'ob ku kanáantiko'objets' óolalil kaaj, yéetel le ku
béeykuntiko'ob p'is si'ipilil**

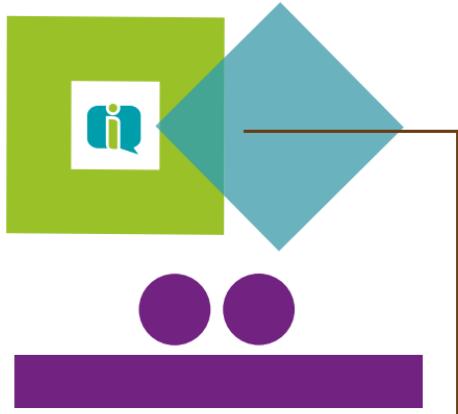
Jaats ts'iib (Art. 80). Le u ch'a'abal yéetel u meyajta'al ba'axo'ob je'el u beetik u k'ajóolta'al máako'ob, jets'a'an ichil le A'almajt'aanila', tu'men le jejeláasil mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob jets' óolalil kaaj, yéetel le ku béeykuntiko'ob p'is si'ipilil, chen ku páajtal u ch'a'abal le ba'axo'ob jach k'a'anantako'ob tí'al u meyajta'al yéetel u kanáanta'al u jets' óolalil le noj lu'umila', u jets' óolalil kaaj, yéetel ma' u yúuchul loobilo'ob wáaj talamilo'ob. Le tsoolilo'oba' unaj u líik'sa'alo'ob tí' u nu'ukbesajo'ob jets'a'an tí'al le je'ela'.

Le jala'achilo'obo' ku páajtal u yiliko'ob yéetel u kanáantiko'ob le jejeláas ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku ch'a'abal tu'men u láak' máako'ob je'el bix jets'a'an ichil ba'axo'ob jets'a'an tu'men a'almajt'aanilo'ob, yaan u chiimpoltiko'ob le ba'axo'ob ku ya'alink le Jaatsila'.

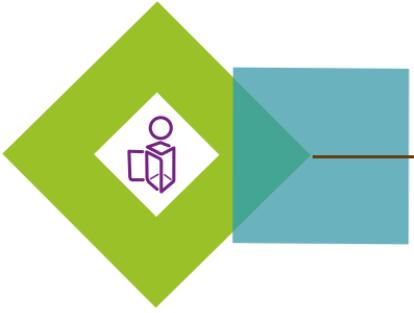
Jaats ts'iib (Art. 81). Ken meyajta'ak le jejeláas ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' yéetel u meyajta'al le tsoolilo'ob tu'ux ta'akano'obo', ku beeta'al tu'men mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob jets' óolalil kaaj, yéetel le ku béeykuntiko'ob p'is si'ipilile' unaj u chiimpolta'al le chuunilo'ob meyaj jets'a'an tu Ka'a Jo'ol Ts'iib ku taasik le A'almaj t'aanila'.

Le chiikulilo'ob tu'ux ku yúuchul t'aan máako'obe' jach jumpuli' ma' unaj u xak'alta'alo'obi'. Chen u jala'achil p'is si'ipil tí' le noj lu'umila' je'el u béeytal u beetik, ba'ale' chéen wáaj bey ku k'áata'al tu'men uláak' jala'achil federal ts'a'aba'an u páajtalil u beetik tu'men a'almajt'aan, wa le máax jo'olintik u kúuchil takpool wáaj Ministerio Público tí' wáaj ba'ax Xót' lu'umil, chéen beyo' je'el u béeyta'al u xak'alta'al le chiikulilo'ob tu'ux ku yúuchul t'aan ichil máako'ob.

Jaats ts'iib (Art. 82). Le mola'ayilo'ob ku meyajtiko'ob le tsoolilo'ob ku ch'a'achita'al ichil le Jaatsila', unaj u pa'ajoltiko'ob yéetel u beetiko'ob chuunilo'ob meyaj ku béeykuntiko'ob u kanáanta'al tu beel, u ma'alob meyajta'al yéetel u kanáanta'al ma' u yila'al tu'men yaanal máako'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, le je'ela' tí'al ma' u loobilta'alo'ob, ma' u k'askunsalo'ob wáaj u sa'atalo'ob mix u meyajta'al wáaj ma' éejenta'an'.

UKP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB

UKP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB

**MOLAYILO'OB KU MEYAJTIKO'OB TULÁAKAL BA'AXO'OB KU BEETIK U
K'AJÓOLTA'AL MÁAK CH'A'AN TUMEN U MOLA'AYILO'OB JALA'ACH**

Yáax Jaats

U múch'kabil u Sáaskunta'al Meyaj

Jaats Ts'íib (Art. 83). Tuláakal Mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u K'ajóolta'al máako'ob yaan u yantalti'ob jump'éel Múuch'kabil Sáaskunaj Meyaj, utia'al u múuch'kinsa'al yéetel utia'al u meyaje' yaan u chiímpolita'al ba'ax jets'a'an ichil u Noj A'almajT'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéelbil u Meyaj Jala'ach yéetel Mola'ayilo'ob yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo'.

U Múuch'kabil Sáaskunaj Meyaje' leti' u másas nojoch jala'ach yaan ti'al u meyajta'al yéetel u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak.

Jaats Ts'íib (Art. 84). Utí'al u chiímpolita'al le ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel utia'al xan ma' u loobulta'al uláak' meyjilo'ob jets'a'an u beetej, u Múuch'kabil Sáaskunaj Meyaje' yaan u beetik le meyajilo'oba':

I. U Jo'olintik, u xak'altik yéetel u beetik meyjilo'ob utia'al ka kanáanta'ak tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ch'a'an tumen le mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'alamajt'aanilo'ob.

II. U Jets'ik meyjilo'ob ichil le mola'ayilo' tia'al ka béeyak u ma'alob meyajta'al wa u núuka'al le k'áatchi'ob ka beeta'ak tu yo'olal páajtalilo'ob ARCO;

III. U Jaajkuntik, u k'exik wa u p'atik ma' táan u meyaj le jets't'aan tu'ux ku ya'alal mina'an tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, wa le tu'ux táan u je'ets'el ma' tun núukbil le ba'ax ku k'áata'al tu yo'olal páajtalilo'ob ARCO;

IV. U Jets'ik yéetel u xak'altik meyjilo'ob ku k'a'abéetkunsa'al ti'al ka ma'alob chiímpolita'ak tuláakal ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'alamajt'aanilo'ob ku meyajta'alo'ob;

V. U Múul xak'altik yéetel le jejeláasil kúuchilo'obe' ka chiímpolita'ak tuláakal ba'ax jets'a'an ichil tsoolil meyjilo'ob ch'a'achi-

ta'an ichil u ju'unil tu'ux ku je'etsel bix kun kaláanta'al ba'axo'ob
ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob;

VI. Ma' u xu'ulul u beetik yéetel u chíimpoltik tuláakal mokt'aa-nilo'ob jets'a'an tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xoot' Lu'umilo'ob, je'el bix ka k'abéetchajke';

VII. U Beet ka'ansajilo'ob ichil u aj-meyjilo'ob jala'ach tu yo'olal ba'ax yaan u yil yéetel u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, yéetel

VIII. U ts'aik u yojéelt ti' u múuch'kabil órgano interno de control wa ti' uláak' kúuchil ku beetik le meyajilo', ken u yojéelt ma' taaa u beeta'al jump'éel ma'alob meyaj tu yo'olal tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak; máases lekéen a'alak tumen le Mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob mina'an le ba'ax ku k'áata'alo'.

Ka'ajaats U Kúuchilil Sáaskunaj Meyaj

Jaats Ts'íib (Art. 85). Ichil tuláakal Mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob yaan u yantal jump'eel Kúuchilil Sáaskunaj Meyaj, le je'ela' yaan u múuch'ul yéetel yaan u meyaj je'el bixjets'a'an ichil u Noj A'almajT'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéeltbil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob, le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob, yéetel yaan u beetik le meyajilo'oba':

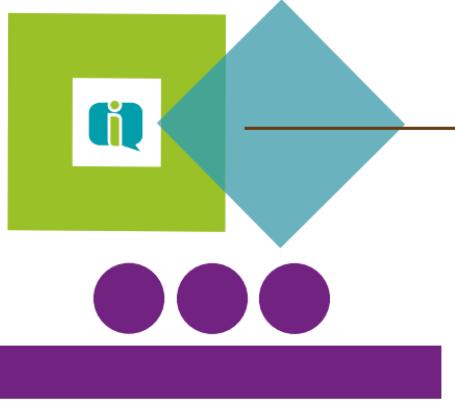
- I.** U Yáantik máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, lekéen u beet wa ba'ax k'áatchi' ka'alikil u meyajtik le páajtalila';
- II.** U Meyajtik tuláakal k'áatchi'ob ka beeta'ak yo'olal páajtali-lo'ob ARCO;
- III.** U Pa'ajoltik meyajilo'ob tia'al u kaláanta'al u k'u'ubul tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak chéen ti' u yuumil wa ti' máax ts'a'an u páajtalil u k'áatiki';
- IV.** U Ts'aik u yojéelt ti' u yuumil wa ti' máax ts'a'an u páajtalil u k'áatike' buka'aj taak'in kun bo'otbil ti'al u ts'a'abal ojéeltbil yéetel ti'al u tuxta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maák, je'el bixjets'a'an ichil le a'alamajt'aanilo'bo';
- V.** U Ya'алик ti' u Múuch'kabil Sáaskunaj Meyaj tuláakal le meyajilo'ob unaj u beeta'al ti'al u ma'lobkiinsa'al le bix u núuka'al k'áatchi'ob ka beeta'ak yo'olal páajtalilo'ob ARCO;
- VI.** U Beetik nu'ukilo'ob p'iskaamabal ti'al u yila'al bix ku meyajta'al k'áatchi'ob ku beeta'al yo'olal páajtalilo'ob ARCO, yéetel
- VII.** U Ts'aik áantajil ti' le jejeláasil kúuchilo'ob yaano'ob ichil le Mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob yo'olal u meyajil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak .

Le Mola'ayilo'ob ku meyajtiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku k'aabéetkunsiko'ob ichil le meyaj ku beetiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', ku páajtal u ts'aiko'ob wa máax utia'al u kanáantik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, le máax kun beetik le meyajilo' unaj u joyel le meyaj ken u beeto', yaan xan u beetik le ba'ax jets'a'an ichil le artiikuloa' yéetel yaan u táakpajal ichil u Kúuchilil Sáaskunaj Meyaj.

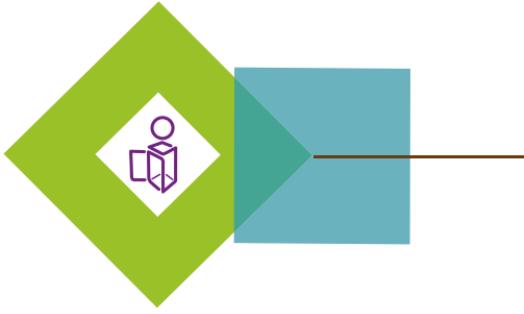
Le mola'ayilo'obo' utia'al u k'amiko'ob, u ma'alob meyajtiko'ob yéetel u núukiko'ob K'áatchi'ob ka beeta'ake', yaan u mokt'antiko'ob múul meyajilo'ob yéetel uláak' mola'ayilo'ob ti'al beyo' ka u k'ubo'ob le núukajilo'obo' ichil jump'éel máasewáal t'aan, braille wáaj ichil je'el ba'axak chiikulil ti'al ka séeb na'atpajak wáaj ka ma'alob na'atpajak.

Jaats Ts'íib (Art. 86). Le Mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe', uti'al u chiimpoltik u páajtalil wiiniko'ob yaanti'ob jump'éel discapacidad wáaj máaxo'ob je'el u loobilta'alo'obe', yaan u beetik le ku páajtale' ti'al u béeykuntik u meyajtiko'ob u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 87). Utí'al u ts'a'abal máax ku jo'olintik u Kúuchilil Sáaskunaj Meyaje', le Mola'ayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob unaj u chiimpoltik ba'ax jets'a'an ichil Noj A'almajt'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéeltbil u Meyaj Jala'ach yéetel Mola'ayilo'ob yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo'.

WAXAKP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB

WAXAKP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB MOLA'AYILO'OB KU KANÁANTIKO'OB PÁAJTALILO'OB

Yáaxjaats

**Tí' u Noj Mola'ayil u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéetbil Meyaj Yéetel u
Kanáanta'al Tuláakal Ba'axo'ob ku Beetik u K'ajóolta'al Máak**

Jaats Ts'íib (Art. 88). Utí' al u múuch'kinta'al, u yéeya'al u jo'ol-póopilo'ob yéetel bix kun meyaj le Noj Mola'ayilo' yéetel u much'kabil koonsejero'obo', yaan u chiimpolta'al ba'ax jets'a'an ichil u Noj A'almajT'aanilo'ob k-Noj Lu'um yéetel ichil u Noj A'almajt'aanil Xóot' Lu'umilo'ob tu yo'olal u Sáakunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéetbil u Meyaj Jala'ach yéetel Mola'ayilo'ob yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo'.

Jaats Ts'íib (Art. 89). Le Noj Mola'ayilo' ka'alikil u beetik le ba'axo'ob jets'a'an ichil u Noj A'almajT'aanilo'ob k-Noj Lu'um yéetel ichil u Noj A'almajt'aanil Xóot' Lu'umilo'ob tu yo'olal u Sáakunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéetbil u Meyaj Jala'ach yéetel Mola'ayilo'ob yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo', yaan xan u beetik le meyajilo'oba':

I. U Béeykuntik u ma'alob meyjata'al le páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ch'a'an tumen molayilo'ob;

II. U Ma'alob na'atik ichil u meyajil jala'ache' ba'ax ku ya'алик le a'almaj t'aana';

III. U k'ajóoltik yéetel u meyajtik le takpoolilo'ob ku beeta'al tumen máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maake', je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob ku k'a'abéetkunsa'al;

IV. U Ch'a'aik chen tu juunal utia'al u k'ajóoltik yéetel u jets'ik bix kun ts'o'oksa'al le takpoolilo'ob wáaj le ken k'áata'ak tumen le mola'ayilo'ob yaano'ob ichil le xóot lu'umilo'obo', je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob ku k'a'abéetkunsa'al;

V. U K'ajóoltik yéetel u meyajtik le takpoolilo'ob ku yoksa'al tumen máax ti'alintik tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, tu yo'olal ma'uts' u yilik le ba'ax núuka'ab wáaj je'ets' tumen le mola'ayilo'ob yaano'ob ichil le xóot lu'umilo'obo', je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob ku k'a'abéetkunsa'al;

VI. U K'ajóoltik, u meyajtik yéetel sáasilkuntik tu beel tuláakal meyjilo'ob xak'alil;

VII. U Jets'ik yéetel u kanáantik ka chiímpolta'ak le bo'ol si'ipiil kun beetbil je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob ku k'a'abéétkunsa'al;

VIII. U Beetik takpoolil tu táan jalachilo'ob tu yo'olal le ba'axo'ob ma' táan u chiímpolta'al ti' le A'almajt'aanila', yéetel wa yaane' ka u ye'es le ba'axo'ob tu'ux ku jaajkuntik ba'ax ku ya'alik;

IX. U Beetik múul meyjilo'ob ichil uláak' mola'ayilo'ob utia'al ka meyajta'ak tu beel le k'áatchi'ob yéetel le takpoolilo'ob ka be-ta'ak ichil jump'éel máasewáaal t'aan ka'alikil u meyajta'al páatalilo'ob ARCO ;

X. U Béeykuntik ichil le meyaj ku beetiko', ka ma'alob meyajta'ak le páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolt'a'al máak tumen le máaxo'ob je'el u páajtal u lóobilta'alo'be';

XI. U Beetik yéetel u ts'a'ik ojéelbil e'esajilo'ob yéetel xaak'ali-lo'ob ti'al u péektsilta'al u k'ájóolta'al ba'alo'ob yo'olal le A'almajt'aanila' ;

XII. U Ka'ansik yéetel yáantik u meyjulilo'ob jejeláasil mola'ayilo'ob jala'ach ti'al u chiímpoltiko'ob le ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' ;

XIII. U Ts'aik ojéelbil yéetel u jets'ik ba'axo'ob ku k'áata'al, p'is kaambalilo'ob yéetel u yúuchul ma'alob meyaj ka'alikil u meyajta'al le A'almajt'aanila' ;

XIV. U Kanáantik yéetel u xak'altik ka chiímpolta'ak tuláakal le ba'axo'ob jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' ;

XV. U Kanáantik u tsooil le ma'alob meyjilo'ob ku jets'ik le A'almajt'aanila' yéetel ka u jets' bix kun béeykuntbilo'ob;

XVI. U Ts'aik ojéelbil, wa ku beetike', le ba'axo'ob ku k'áa-

tik ba'ale' ma' jach k'a'anán u beeta'al, ichil le xaak'alil meyaj yo'olal le kananil ku beeta'al ti' le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóoltá'al máako'ob, ka oksa'ak tu táan le molayila';

XVII. U Ts'aik ojéelbil le ba'axo'ob kun ts'atáantbil ti'al u beeta'al u meyajil xaak'alil;

XVIII. U Beetik p'is kaambalilo'ob ti' le ma'alob meyajilo'ob ka ts'a'abak u yojéeltej, utia'al beyo' ka ila'ak wáaj ma'alob ka beeta'ak yéetel ka oksa'ak ichil u tsoolil uláak' ma'alob meyajilo'ob táan u beeta'alo'obo', yéetel utia'al xan ka meyajta'ak tumen uláak' mola'ayilo'ob;

XIX. U Ts'aik ojéelbil, ichil le meyaj ts'a'an u beeto', bix kun meyajtibil wáaj bix kun chiímpoltbil tuláakal le ba'axo'ob jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' tumen le molayilo'obo', yéetel beyxan utia'al ka meyajta'ak le páajtalila' tumen máaxo'ob ti'alintiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obo';

XX. U Joronts'iiblik mokt'aanilo'ob meyaj yéetel molayilo'ob ku meyajtiko'ob ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al máako'ob, utia'al ka jump'éelili'kunta'ak bix kun meyajtibil tuláakal ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al máako'ob ichil kúuchilo'ob, ka kanáanta'ak tu beel le páajtalila' yéetel ka ma'alobkiinsa'ak bix ku meyajtibili';

XXI. U Jets'ik yéetel u pa'ajotik p'is kaambalilo'ob ti'al u meyajta'al u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ti'al le je'ela' yaan u chiímpolta'al le ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila';

XXII. U Jo'olintik u noj múuch'kabil Sistema Nacional je'el bix jets'a'an ichil u jaats ts'iib 10 ti' le A'almajt'aanila';

XXIII. U Joronts'iiblik mokt'aanilo'ob meyaj yéetel uláak' mola'yilo'ob yaano'ob ichil le xóot' lu'umilo'obo' ku chiímpoltiko'ob ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob;

XXIV. Ka u beet jejeláasil meyajilo'ob utia'al ka k'ajóolta'ak u páajtalil u káanata'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, je'el bix le uláak' ba'axo'ob utstak ku taasik;

XXV. U Pa'ajoltik yéetel u beetik p'is meyjilo'ob utia'al ka xak'alta'ak bix táan u chiímpolta'al le A'almajt'aanila' tumen le molayilo'obo' yéetel le ba'ax jets'a'an ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo';

XXVI. U Péektsiltik u kaambesajilo'ob yéetel u túumbenkunsa'al ichil le mola'ayilo'obo' tuláakal meyaj ku beeta'al utia'al kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

XXVII. U Jets'ik u chúunilo'ob meyaj utia'al u ma'alob meyajta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

XXVIII. U Jets'ik u chúunilo'ob meyaj utia'al u p'élili'kunta'al u meyajta'al páajtalilo'ob ARCO;

XXIX. U Jetsik jejeláasil tuukulilo'ob ikil u na'atik bix kun kanáantbil tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

XXX. U Múul meyaj yéetel uláak' jala'achilo'ob ku beetiko'ob xak'atil yéetel ichil mola'ayilo'ob wey noj lu'umila' yéetel le yanoo'ob ichil táanxel noj lu'umilo'ob, utia'al ka yanak jump'él múul meyaj ichilo'ob tu yo'olal u meyajil u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel uláak' a'almajt'aanilo'obo';

XXXI. U Péektsiltik yéetel u beetik u meyajta'al yéetel u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ichil u Noj Chiíkulil Plataforma Nacional ku chiíkpajal ichil u Noj A'al-majT'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéeltbil u Meyaj Jala'ach yéetel Mola'ayilo'ob yéetel ichil u láak' a'almajt'aani-lo'obo';

XXXII. U Ts'aik takpoolil, ken éejenta'ak tumen maanal ti' u táanchumukil u noj jo'olpóopilo'oibe', utiál u ba'atelta'al u je'ets'el a'almaj t'aanilo'ob noj lu'um wáaj xoot lu'umilo'ob, beeyxan le mok'taanoo'ob ichil noj lu'umilo'ob beeta'ab tumen u jala'achil k-noj lu'um yéetel chiímpoltano'ob tumen u noj múuch'kabil Senado de la República, le je'ela' ken u loobilto'ob le páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

XXXIII. U Péektsiltik, ken éejenta'ak tumen maanal ti' u táanchumukil u noj jo'olpóopilo'oibe', le ba'atebil kun yúuchul, je'ex ku jets'ik u jaats ts'iib 105, tu yáax jaatsil, tu ts'iibil I, ti' u noj A'al-maj T'aanil u noj Lu'umil México;

XXXIV. U Beetik múul meyjilo'ob yéetel uláak' jala'achilo'ob wey noj lu'umila' yéetel le yaano'ob ichil táanxel noj lu'umilo'ob utia'al u kanáantiko'ob ma' u k'as meyajta'alo'ob tuláakal ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al máak;

XXXV. U Pa'ajoltik, u xak'altik yéetel, wa ka béeychajke' ka u yil

u beeta'al ma'alob meyjilo'ob utia'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku
beetik u k'ajóolta'al máako'ob, yéetel ka u beet p'is kaambali-
lo'ob tu yo'olal le meyajila', tia'al le je'elo' yaan u ch'a'anu'ukta'al
jets'aanilo'ob ken u jets' le Molayila';

XXXVI. U Joronts'iibtik mokt'aanilo'ob meyaj yéetel Mola'ayi-
lo'ob yaan ichil le xóot' lu'umilo'ob ku kanáantiko'ob le páajtalila'
yéetel ichil le molayilo'ob ku meyajtiko'ob ba'axo'ob ku beetik u
k'ajóolta'al máak, utia'al ka chíimpolta'ak ba'ax jets'a'an ichil le
A'almajt'aanila' yéetel uláak' a'almajt'aanilo'obe', yéetel

XXXVII. Uláak' meyjilo'ob jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel
ichil uláak'o'ob.

K'aajaats

Mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob páajtalilo'ob

Jaats Ts'iib (Art. 90). Utí'al u múuch'kinta'al, u yéeya'al u jo'ol-póopilo'ob yéetel bix kun meyaj le Noj Mola'ayilo' yaan u chíimpolta'al ba'ax jets'a'an ichil u Noj A'almajt'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéeltil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob yéetel ichil uláak' a'alma-j'taanilo'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 91). Je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obe', le Mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob páajtalilo'obe' yaan u beetiko'ob le meyajilo'oba':

I. U k'ajóoltiko'ob, u meyajtiko'ob yéetel u sáasilkuntiko'ob, le takpoolilo'ob ts'a'an tumen le kajnáalo'obo', lela' je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aani-lo'obo';

II. U K'áatiko'ob ti' le Noj Molayilo' ka u meyajt le takpoolo'ob wáaj recurso'ob de revisión ken ila'ak tu yo'olal u k'a'ananile' leti' k'a'abet u meyajtik, je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obe';

III. U Ts'aiko'ob bo'ol si'ipilo'ob utia'al beyo' ka chíimpolta'ak le ba'axo'ob ku jets'iko'obo':

IV. U Péektsiltiko'ob yéetel u ts'aiko'ob ojéeltil u páajtalil u ka-náanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;

V. U Beetiko'ob múul meyjilo'ob ichil uláak' molayilo'ob utia'al ka meyajta'ak tu beel le K'áatchi'ob yéetel le takpoolilo'ob ku bee-ta'al ichil jump'éel máasewáal t'aan ka'alikil u meyajta'al páaj-talilo'ob ARCO;

VI. U Béeykuntiko'ob ichil le meyaj jets'a'an u beeto'obo', je-jeláasil meyajilo'ob utia'al ka meyajta'ak ichil keetil le páajtalil u kanáanta'al tukáakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak tumen máaxo'ob je'el u páajtal u loobilta'alo'obe';

VII. U Beetiko'ob yéetel u ts'aiko'ob ojéeltil meyajilo'ob wáaj

xak'alilo'ob utia'al u péektsilta'al wáaj ka máas na'atpajak le ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila';

VIII. U Ts'aiko'ob ojéelbil ti' le jala'achilo'obo' ma' táan u beeta'al wáaj ma' táan u chiímpolta'al ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo';

IX. U Ts'aiko'ob wáaj u k'ubiko'ob ti' le Noj Mola'ayilo' tuláakal ba'ax k'a'abet utia'al u sáasilkuntik le takpoolilo'ob ti' inconformidad ka oksa'ak, lela' je'el bix jets'a'an ichil u Bolon Jo'ol Ts'iibil, Ka'a Jaats ti' le A'almajt'aanila', yéetel ichil uláak' a'alajt'aani-lo'obo';

X. U Beetiko'ob mokt'aanilo'ob meyaj yéetel le Noj Mola'ayilo' utia'al ka beeta'ak tuláakal ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo';

XI. U Kanáantiko'ob, ichil le meyaj jets'a'an u beeto'obo', ka chiímpolta'ak ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo';

XII. U Beeto'ob jejeláasil meyajilo'ob utia'al ka k'ajóolta'ak u páajtalil u kánanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, yéetel le uláak' ba'axo'ob utstak ku taasik;

XIII. U Beetiko'ob p'is meyjilo'ob utia'al ka xak'alta'ak bix táan u chiímpolta'al tumen le molayilo'obo' ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel le ba'ax jets'a'an ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo';

XIV. U Péektsiltiko'ob u kaambesajil yéetel u túumbenkunsa'al tuláakal meyaj ku beeta'al utia'al kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ichil le molayilo'ob ku meyajitiko'obo';

XV. U K'áato'ob u yáantajil ti' le Noj Mola'ayilo' je'el bix jets'a'an ichil u Jaats ts'iibil 89, jaatsil XXX ti' le A'almajt'aanila';

XVI. U Kanáantiko'ob wáaj u meyajitiko'ob ichil le meyaj ts'a'an u beeto'obo', u Chiikulil Plataforma Nacional de Transparencia;

XVII. Wáaj ku k'abéetchajle', u ts'aiko'ob takpoolo'ob tu yo'olal a'almajt'aanilo'ob ka je'ets'ek tumen Xéet' Lu'umilo'ob, yéetel ka u loobilto'ob u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku bee-

tik u k'ajóolta'al máako'ob, yéetel

XVIII. U Beetiko'ob jets'taanilo'ob, tu yo'olal le xak'alilo'ob ka
beeta'ak tu yo'olal u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku
beetik u k'ajóolta'ak máak, ba'ale' leje'elo'oba' ma'jach k'a'abet
u chíimpulta'alo'obi'.

Óoxjaats

Tí' múul meyajil yéetel u péektsilta'al u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak

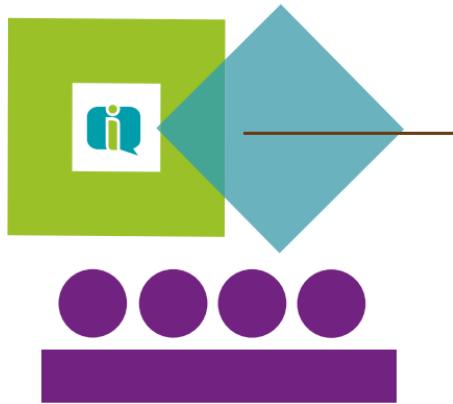
Jaats Ts'íib (Art. 92). Molayilo'ob ku meyajitiko'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' yaan u múul meyajo'ob yéetel le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob, utia'al u ka'ansa'al yéetel u túumbenskunsa'al ba'ax u joyel u aj-meyjilo'obo' tu yo'olal u páajtalil u káanta'anta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, le je'ela' yaan u béeyunkunsa'al yéetel jejeláasil ka'ansajilo'ob wáaj uláak' meyajilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 93). Le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', ichil u meyajo'obe' yaan u:

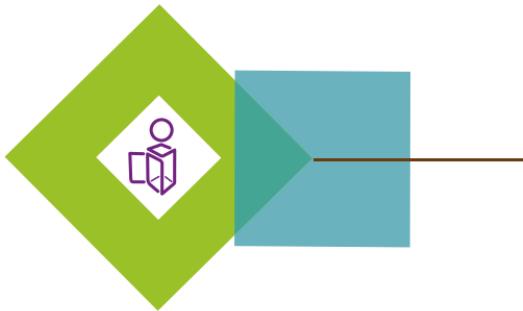
I. U Péektsiltiko'ob ka oksa'ak ichil áanalte'ob wáaj ichil uláak' nu'ukulilo'ob ka'ansajil u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, tia'al beyo' ka ka'ansa'ak le páajtalila' ichil tuláakal u naajilo'ob xook ti' le Xéet' Lu'umilo'obo', yéetel ka suukchajak u meyajita'al yéetel ka chiimpolta'ak le páajtalila';

II. U Beetiko'ob meyajilo'ob yéetel u najilo'ob ka'anal xook, utia'al ka yanak kúuchilo'ob xak'alil wáaj investigación, u k'a'aytal yéetel u ka'ansa'al u páajtalil u kanáantal tuláakal ba'ax ku beetik u k'ajóolta'al máak, utia'al u yáantle Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob ichil le meyaj ku beetiko'obo', yéetel

III. U Péektsilta'al kúuchilo'ob tu'ux ka béeyak u yantal kéet tsikbal ichil kajnáalilo'ob yéetel ichil le mola'ayilo'obo', utia'al u múul tsikbalo'ob yo'olal le meyajilo'oba'.

BOLOOMP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB

BOLOMP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB

**TAKPOOLILO'OB KU TS'A'ABAL YO'OLAL U PÁAJTALIL U KANÁANTA'AL
TULÁAKAL BA'AXO'OB KU BEETIK U K'AJÓLTA'AL MÁAK CH'A'AN
TUMEN U MOLAYILO'OB JALA'ACH**

Yáaxjaats

U meyajita'al takpoolilo'ob Recurso'ob de Revisión yéetel takpoolilo'ob Inconformidad

Jaats Ts'íib (Art. 94). Máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wáaj le máax ku t'aan tu yo'olalo' je'el u páajtal u ts'aik jump'éel takpoolal wáaj recurso de revisión wáaj jump'éel takpoolal inconformidad tu táan le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob, beyxane' ku páajtal u beeta'al ti' u Kúuchilil Sákunaj Meyaj wáaj, je'el u páajtal u beeta'al beya':

I. Ti' jump'éel ts'íibil ju'un ka bisa'ak ti' kúuchil le Noj Mola'ayilo' wáaj ti' u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob, wáaj ti' uláak' kúuchi-lo'ob ts'a'an tia'al lelo';

II. Ti' jump'éel correo certificado, yéetel u ju'unil tu'ux ku chii-kpajal ts'o'ok u k'a'amal;

III. Ti' le jejeláasil ju'unilo'ob jets'a'an tumen u le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob;

IV. Ti' uláak' chiíkulilo'ob electrónico'ob ka éejenta'ak, wáaj

V. Ti' je'el ba'axak chiíkulil ka u jets' le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob.

Ku na'atpajal de que tuláakal le núukajilo'obo' yaan u tuxta'al ti' máax beet le k'áatchi'o' layli' ti' le chiíkulil tu'ux tu tuxtaj le ts'íibil ju'uno', ba'ale' wa ku ye'esik ts'o'ok u p'atik uláak' chiíkulil tu'ux ku páajtal u tux-ta'al le núukajilo'obo' yaan u chiímpolta'al.

Jaats Ts'íib (Art. 95). Máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', je'el u páajtal u ye'esik jach leti' yéetel le ba'axo'oba':

I. Ju'unil tia'al u k'ajóolta'al máak wáaj identificación oficial;

II. Firma electrónica avanzada wáaj u nu'ukulil electrónico ku meyaj layli' utia'al lelo', wáaj

III. Ti' le chiikulilo'ob k'ajóolalil jets'a'an tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen le Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obo', ts'a'an k'ajóoltbil ichil u chiikulil Dario Oficial de la Federación yéetel ichil u chuuukulilo'ob ts'áaj ojéelalil ti' le xóot' lu'umilo'obo'.

Wa ku meyajta'al firma electrónica avanzada wáaj uláak' nu'ukulil ku meyaj layli' utia'al lelo' ma' k'abéet u ye'esa'al le ju'un tia'al u k'ajóolta'al máaki'.

Jaats Ts'iib (Art. 96). Wa uláak' máak ku t'aan tu k'aaba' máax tia'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', k'abéet u ye'esik tu jaajil ts'a'anti' le páajtalila' yéetel le ba'axo'oba':

I. Wa ti' juntúul wiinik ts'a'an le páajtalila' yéetel jump'éel ts'iibil ju'un joronts'iita'an tu táan ka'atúul wiiniko'ob, yaan u yoksa'al u yoochel u ju'unil tia'al u k'ajóolta'al máaxo'ob ku joronts'iibti-ko'obo', wáaj jump'éel ju'un ts'a'an tumen notario, wáaj ka xi'ik t'aan máax ta'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako' yéetel máax ku t'aan tu k'aaba', lela' tu táan le Mola'ayilo'.

II. Wa ti' jump'éel múuch'kabil ts'a'an le páajtalilti'a' yaan u ye'esik jump'éel ju'unil ts'a'an tumen notario.

Jaats Ts'iib (Art. 97). Utia'al u ts'a'abal jump'éel takpoolil recurso de revisión wáaj takpoolil inconformidad tu yo'olal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' utia'al máaxo'ob kimnobe', je'el u páajtal u beeta'al tumen máax ken u ye'es jach tu jaajil u láak'tsilil le kimeno'.

Jaats Ts'iib (Art. 98). Utia'al u meyajta'al takpoolilo'ob recurso'ob de revisión wáaj takpoolilo'ob inconformidade', le k'ubent'aani-lo'ob ku ts'aik le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' yaan u káajal u xooko'ob le k'iin kajts'a'abo'ob.

Le k'ubent'aanilo'obo' ku páajtal u beeta'al beya':

I. Ti' máax beet le takpoolilo' wa yaan u ts'a'abal ojéeltil le ba'axo'oba':

a) Lekéen tuxta'ak le yáax k'ubent'aanilo';

b) Lekéen k'áata'ak ka tuxta'ak wa ka núuka'ak wáaj ba'ax tumen máax beet le takpoolo';

c) Lekéen k'aata'ak ju'unilo'ob wáaj ka a'alak wáaj ba'axo'ob;

d) Lekéen tuxta'ak u mokt'aanil tu'ux táan u ts'o'oksa'al le takpool beeta'ano', yéetel

e) Ti' uláak' wáaj bix ken u jets' le a'almajt'anaila';

II. Ti' u chiikulil correo certificado, ba'ale' ka chiikpajak ts'o'ok u k'a'amal, wáaj ti' chiikulilo'ob digitalo'ob jets'a'an tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob, yéetel ka ts'a'abak ojéeltil ichil u chiikul Diario Oficial de la Federación wáaj ti' u chiikulilo'ob ts'áaj ojéelalil yaan ichil le Xóot' Lu'umilo'obo', lekéen k'aata'ak ka tuxta'ak wa ka núuka'ak wáaj ba'ax, ken ts'a'abak ojéeltil yaan jump'él takpoolil, ken k'aata'ak ju'unilo'ob wáaj yo'olal mokt'aanilo'ob ku béeytal u ba'atel-ta'alo'ob;

III. Ti' u chiikulil correo postal wáaj ti' correo electrónico lekéen ts'a'abak ojéeltil ba'axo'ob jela'antak ti' le ts'o'ok u ya'alalo', wáaj

IV. Ti' kúuchilo'ob jets'a'ano'ob wáaj ma' tu kaxta'al u yotoch máax beet le takpoolo', wáaj mix ojéela'an tu'ux kaja'an máax ku t'aan tu k'aaba'o'.

Jaats Ts'iib (Art. 99). U káajal u xo'okol le k'iinilo'ob ku ch'a'achi-ta'al ichil le Jo'ol Ts'iibila' yaan u káajal u xook tu láak' k'iin ken ts'a'abak ojéeltil le k'ubent'aanilo'.

Lekéen máanak le k'iinilo'ob jts'a'an ti' máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichil le takpoolilo', ma' táan u páajtal beetiko'ob le ba'ax k'áata'ab ka u beeto'obo', mix táan xan u k'a'abetchajal u k'e'eylo'ob tumen le Noj Molayilo'.

Jaats Ts'iib (Art. 100). Máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', le molayil meyajtiko' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' wáaj je'el ba'axak jala'achile' yaan u beetiko'ob ichil le k'iinilo'ob jets'a'ano'obo' tuláakal ba'ax ka k'áata'ak tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob.

Jaats Ts'iib (Art. 101). Wa Máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', le molayil meyajtiko', u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' wáaj je'el ba'axak jala'achile' ma' táan u beetiko'ob wáaj u núuki-ko'ob ba'axo'ob ku k'áata'alti'ob tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', wáaj beyxan ku k'askuntiko'ob wáaj ma tu cha'aiko'ob u meyaj le molayilo'oba', yaan u p'áatal ma' táan u páaj-

tal u meyajtiko'ob le páajtalila' ichil uláak' u suutukil ti' le meyajila', beyo' yaan u jaajkunta'al tuláakal ba'ax yaan tu k'ab le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob, utia'al u sáasilkuntiko'ob le takpoolilo'.

Jaats Ts'íib (Art. 102). Ka'alikil u meyajta'al takpoolilo'ob recurso'ob de revisión wáaj takpoolilo'ob inconformidade', máaxo'ob ku táakpajalo'obo' je'el u páajtal u ye'esiko'ob le e'esajilo'oba':

- I.** Ju'unilo'ob ts'a'an tumen je'el ba'axak jala'achil;
- II.** Ju'unilo'ob chéen utia'al kajnáalilo'ob;
- III.** Xak'alil ku beeta'al tumen le jala'achil ku meyajtik le takpoolilo';
- IV.** Ju'unil ku ts'a'abal tumen máax jach ka'analchaja'an u xook;
- V.** Ba'axo'ob ku tso'olol tumen máax u joyel ba'ax ucha'an;
- VI.** Ba'axo'ob ku tso'olol tumen máaxo'ob ku táakpajlo'ob ichil le meyajilo', ba'ale' ma'tumen jala'achilo'ob;
- VII.** Oochelo'ob, chiíkulilo'ob electróniko'ob, ts'íibil ju'uno'ob yéetel uláak' ba'axo'ob ka ts'a'abak tumen máaxo'ob ka'analchaja'an u xooko'ob wáaj le tecnologíao', yéetel
- VIII.** Ba'axo'ob ku tso'olol utia'al jaajkunta'al yéetel u ye'esa'al ba'ax ucha'ano'.

Le' Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', je'el u páajtal u meyajtiko'ob tuláakal e'esajilo'ob ku tukultiko'ob ma'alob tia'al u sáasilkuntiko'ob le takpoolilo', utia'al lelo' chéen yaan u chiímpolta'al le a'alamajt'aanilo'obo'.

K'a'ajaats

Takpoolil recurso de revisión ku yoksa'al tu táan le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob

Jaats Ts'íib (Art. 103). Máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wáaj le máax ku t'aan tu yo'olalo' je'el u páajtal u ts'aik jump'él takpoolal wáaj recurso de revisión tu táan le Noj Mola'ayilo' wáaj ti' le Molayilo'ob yaano'ob ichil le Xóot' Lu'umilo'obo' wáaj beyxan ti' u Kúuchilil Sáaskunaj Meyaj ti' le molayil tu'ux beeta'ab u k'áatchi'il yo'olal páajtalilob ARCO, ichil ma' u máan quincep'éelel k'iinilo'ob ku káajal u xook tu láak' k'in ken ts'a'abak ojéeltil le núukajilo'.

Lekéen máanak le k'iinilo'ob jets'a'an utia'al núuka'al le k'áatchi' beeta'an tu yo'olal u páajtalil ARCO yéetel wa ma' núuka'abe', máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wáaj le máax ku t'aan tu yo'olalo' je'el u páajtal u ts'aiko'ob jump'él takpoolal wáaj recurso de revisión, ichil le quincep'éelel k'iinilo'ob ku káajal u xo'okol ti' u ts'ook k'in jets'a'an tia'al u k'u'ubul le núukajilo'.

Jaats Ts'íib (Art. 104). Le takpoolal wáaj recurso de revisione', je'el u páajtal u yoksa'al wáaj ku yúuchul le ba'axo'oba':

- I. U Je'ets'el ma' tu páajtal u ts'a'abal ojéeltil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, kex ma' tu chíimpalta'al tuláakal ba'ax jets'a'an ichil le a'almajt'aanilo'obo';
- II. U Je'ets'el mina'an le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki';
- III. U Je'ets'el ma' u meyajil le molayil ti' máax beeta'ab le k'áatchi'o';
- IV. U K'u'ubul ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ma' chúukano'obi';
- V. U K'u'ubul ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak mina'an ba'ax u yil yéetel le k'áachi'ta'ano'obo';
- VI. Ma' u ts'a'abal u páajtalil máak u yojéeltik, u yutskintik, u tse lik, u ya'alik ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki';
- VII. Ma' u núuka'al le k'áatchi' beeta'an tu yo'olal páajtalil ARCO, ichil le k'iinilo'ob jets'a'an tumen a'almajt'aan k'a'abéet u núuka'ali';

VIII. U K'u'ubul wáaj u ts'a'abal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ti' u láak' chíikulilo'ob wáaj nu'ukulil jela'an ti' bix k'áata'an ka k'u'ubuk yéetel wáaj ma' táan u páajtal u na'atpajal;

IX. Wa máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', ku ya'lik ma' ki'imak u yóol yéetel u tojol wáaj u súutukilo'ob ti'al u k'u'ubul le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maki';

X. Ma' u cha'abal u meyajata'al le páajtalilo'ob ARCO, kex ojéela'an ch'a'an tumen le molayilo';

XI. Ma' u meyajata'al le k'áatchi'ob ku beeta'al tu yo'olal páajtalilo'ob ARCO, yéetel

XII. Ti' uláak' wa ba'axo'ob ka je'ets'ek tumen a'almajt'aani-lo'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 105). Ichil u ts'iibil ju'un tu'ux ku yoksa'al jump'eel takpool wáaj recurso de revisione' chéen unaj u k'áata'al le ba'axo'oba':

I. U Kúuchilil meyaj tu'ux beeta'ab le k'áatchi'il tu yo'olal páajtalil ARCO;

II. U K'aaba' máax beetik le takpoolo' wáaj máax ku t'aan tu k'aaba' wáaj beyxane' u k'aaba' le uláak' máak u k'áat ka sáasi-Ikunta'ak le meyajilo', beyxan u kúuchilil wáaj uláak' chíikulilo'ob tu'ux kun tuxbil k'ubent'aanilo'ob;

III. Le K'in tu'ux jts'a'ab ojéeltbil le núukajo' ti' máax ti'alintik le ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al máak, wáaj ma' jnúuka'abe' u k'inil ka tu beetaj le k'áatchi' tu yo'olal páajtalil ARCO.

IV. Le Ba'ax ku takpolta'alo', yéetel le ba'axo'ob ku k'áata'alo'obo', beyxan le jejelásil ba'axo'ob yo'olal ma' uts u yila'al le núukajilo';

V. Wáaj ka béeychajke' u yoochel le núukajil ku ba'atelta'alo' yéetel le tu'ux ku ts'a'abal ojéeltbil le núukajilo', yéetel

VI. Le Ju'unilo'ob ku ye'esiko'ob máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wáaj ti' le máax ku t'aan tu k'aaba'o'.

Ichil le takpoolal wáaj recurso de revisiono' je'el u páajtal u ak-táanta'al tuláakal le e'sajilo'ob ku tukultik máax tia'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maáke' ma'alob ka chiímpolata'ak tumen le Noj Mo-la'ayilo' yéetel tumen u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob.

Mix juntéen kun k'abéetchajal u ka'a éejenta'al tumen máax ti'alintik ba'axo'ob ku beetik u k'akóolta'al máak le takpoolal wáaj recurso de revisión ts'o'ok u beetiko'.

Jaats Ts'iib (Art. 106). Chenp'él u k'a'amal le takpoolal wáaj recurso de revisiono' le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', yaan kaxtiko'ob ka séeb ts'o'oksak le ba'ateli ichil máax tia'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' yéetel le molayil taka'an u poolo'.

Wáaj ka u yóoto'ob u séeb ts'o'okso'ob le ba'ateli' yaan u mokt'antiko'ob ichil jump'él ts'iibil ju'unil yéetel k'a'anán u chiímpolata'al. Beyo' le takpoolal wáaj recurso de revisiono' yaan u ts'o'oksa'al u meyajita'al yéetel le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' yéetel yaan u kanáantiko'ob ka beeta'ak ba'ax jetsa'an ichil le mokt'aan beeta'abo'.

Jaats Ts'iib (Art. 107). Chenp'él u k'a'amal le takpoolal wáaj le recurso de revisiono', le Noj Mola'ayilo' yaan u beetik le ku páajtale' utia'al ka séeb ts'o'oksak le ba'ateli ichil máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichile', ba'ale' mantats'e' yaan u chiímpolata'al ba'ax jetsa'an ichil u jaats ts'iibil 65 ti' le a'almajt'aanila', yéetel bey unaj u beeta'ala':

I. Le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', yaan u k'áatiko'ob ti' máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichil le ba'ateli' ka u ye'eso'ob ti' je'el ba'axak chiíkulile' de que taak u séeb ts'o'oksiko'ob le ba'ateli', lela' ichil má u máan sietep'éelel k'iinilo'ob ku káajal u xook ken ts'a'abak ojéeltil le mokt'aanilo', ichil le meyajila' yaan u táakpesa'al jump'él u kóom ts'iibil le takpoolilo' yéetel wa yaane' le núukajil tuxta'an tumen le molayil taka'an u poolo', unaj xan u tso'olol ba'ax ku ba'atelta'al yéetel ba'axo'ob ku k'áata'alo'obo'.

Le much'táambalil ti'al u séeb ts'o'oksa'al le ba'ateli' je'el u páajtal u beeta'al tu táan le máaxo'ob ku táakpajalo'obo', wáaj ichil u chiíkulilo'ob internet wáaj ti' uláak' chiíkulilo'ob ka je'ets'ek tumen le Noj Mo-la'ayilo' yéetel tumen u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe'. Chéen ba'ale' k'a'anán u ye'esa'al jach tu jaajil beeta'ab le much'táambalilo'.

Ma' táan u páajtal u beeta'al u meyajil u séeb ts'o'oksa'al le takpoolilo' wáaj máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máake' ma' u chuck dieciocho u ja'abilo'obe' yéetel wáaj péech' óolta'ab wáaj ba'ax páajtalil jets'a'an ichil u A'almajt'aanil u kanáanta'al u páajtalil mejen paalal yéetel tankelmo'ob wáaj xlo'obayano'ob, lela' je'el u béeytale' wáaj ku táakpajal máax ku t'aan tu k'aaba';

II. Wa ku éejenta'al u séeb ts'o'oksa'al le ba'ateliil tumen máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichile', le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' yaan ujets'iko'ob u kúuchilil wáaj u chíikulil, u k'iinilil yéetel u yoorail ken úuchuk le much'táambalilo', lela' yaan u beeta'al ichil le diezp'éeelel k'iinilo'ob ken ts'a'abak ojéelbil ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' de que taak u séeb ts'o'oksa'al le ba'ateliilo' tumen máaxo'ob ku táakpajalo'obo', ichile' yaan u mokt'antiko'ob ba'axo'ob ku k'áatiko'ob máaxo'ob ku táakpajlo'obo'.

Máax ku jo'olpesik u meyajil u séeb ts'o'oksa'al le ba'ateliilo', ti' je'el ba'axak súutikil ti' le much'táambalilo' ku páajtal u k'áatik ti' máaxo'ob ku táakpajalo'obo' ka u ye'eso'ob ichil ma' u máan cincop'éeelel k'iinilo'ob wáaj ba'ax e'esajil ti'al u jaajkuntiko'ob ba'axo'ob ku ya'aliko'ob.

Máax ku jo'olpesik u meyajil u séeb ts'o'oksa'al le ba'ateliilo' wáaj ku k'a'abéetchajle' yéetel wáaj ku k'áata'al tumen máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichile', je'el u páajtal u je'elsik le much'táambalilo', ba'ale' wa ku je'elsa'ale' máax ku jo'olpesike' yaan u jets'ik u k'iinil yéetel u súutukil ken ka'a ch'a'ajóalta'ak, yéetel k'a'anan u beeta'al ichil ma' u máan cincop'éeelel k'iinilo'ob ka'a jts'o'oksa'ab le much'táambalilo'.

Ken beeta'ak u much'táambalil utia'al u séeb ts'o'oksa'al le ba'ateliilo' yaan u beeta'al u ju'unil tu'ux ku chíikpajal ba'axo'ob mokt'anta'abo'ob. Wajuntúul ti' le máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichil le much'táambalilo' ma' tu yóotiko'ob u joronts'iibto'ob le ju'unilo' ma' táan u beetik k'aas, chéen k'a'abéet u ts'iibta'al ichil le ju'uno';

III. Wa ichil u much'táambalil utia'al séeb ts'o'oksa'al le ba'ateliilo' ma' tu bin juntúul ti' le máaxo'ob ku táakpajalo'obo', ba'ale' ichil ma' u máan óoxp'él k'iinilo'ob ku ya'alik ba'axten ma' jbiní', yaan u jeel beeta'al le much'táambalilo' ichil ma' u máan cincop'éeelel k'iinilo'ob; ba'ale' wa ma' tu bin ichil le uláak' much'táambalilo' yaan u ch'a'ajolata'al u meyajta'al le takpoolal wáaj le recurso de revisiono'. Wa ichil u much'táambalil utia'al u séeb ts'o'oksa'al le ba'ateliilo' ma' tu bin juntúul ti' le máaxo'ob ku táakpajalo'obo' yéetel ma' tu ya'aliko'ob ba'axten ma' jbino'obi' yaan u ch'a'ajolata'al u meyajta'al le takpoolilo' je'el bix jets'a'an

ka beeta'ako';

IV. Wa ichil u much'táambalil utia'al séeb ts'o'oksa'al le ba'ateli-lo' ma' tu k'uuchlo'ob ti' mixjump'éel acuerdoe', yaan u ch'a'ajólta'al u meyajta'al le takpoolal wáaj le recurso de revisiono';

V. Wa ku k'uuchlo'ob ti' jump'éel acuerdoe' yaan u ts'iibta'al ti' jump'éel ju'unil yéetel yaan u chiimpulta'al. Beyo' yaan u ts'o'oksa'al u meyajta'al le takpoolal wa recurso de revisiono', yéetel le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obe' yaan u kanáantiko'ob ka beeta'ak ba'ax jets'a'an ichil le mokt'aanilo', yéetel

VI. U beeta'al ba'ax jets'a'an ichil le mokt'aanilo' ku ts'o'oksik u meyajta'al le tokpoolilo', ba'ale' wa ma' tu beeta'al beyo' yaan u ch'a'ajolta'al u meyajta'al turnen le Noj Mola'ayilo'.

Le k'iinilo'objets'a'an ichil le jaats ts'iibil ku taala' yaan u je'elsa'al ka'alikil tu beeta'al ba'ax je'ets' ichil u mokt'aanil u ts'o'oksa'al le ba'ateli-lo'.

Jaats Ts'iib (Art. 108). Le' Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo' k'a'anán u ts'o'oksiko'ob le takpoolal wáaj recurso de revisión ichil ma' u máan cuarentap'éelel k'iinilo'ob, le je'ela' je'el u páajtal u chawakkinsa'al chéen juntéen tak uláak' veintek'iinilo'ob.

Jaats Ts'iib (Art. 109). Ka'alikil u beeta'al u meyajil u sáasilkunta'al le takpoolil je'el bix jets'a'an ichil le Jaatsila', le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obe' k'abéet u chúukbesiko'ob tuláakal ba'alo'ob ku taasik ma'alobil ti' le máax ti'alintik tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóalta'al máak, ba'ale' k'a'abet u kalaanta'al ma' u k'e'exel le ba'axo'ob ucha'an je'el bix a'alab ichil le takpoolal wáaj recurso de revisiono', k'aabet xan u kanáanta'al ka béeyak u táakbesa'al ts'iibo'ob wáaj ka u'uyak t'aan tia'al u tsoliko'ob ba'axo'ob ku k'áatiko'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 110). Wáaj ichil le ts'iib tu'ux ku beeta'al le takpoolal wáaj recurso de revisión mina'an le ba'axo'ob unaj u bisik je'ex ku jets'ik u jaats ts'iib 105 ti' le A'almajt'aanila' yéetel mina'an ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'ob le ba'axo'ob k'a'abet ti'al u meyajitiko'obe', yaan u káata'al chen juntéen ti' le máax beetik le takpoolo', ti'al u ts'aik u yojéelt ba'alo'ob yo'olal le takpoolila', uti'al u núukik wáaj u chúukbesik ichil ma' u máan ti' cincop'éelel k'iinilo'ob, le je'elo'oba' ku káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak le ts'iibilo'.

Máax beetik le takpoolilo', yaanti' cincop'éelel k'iinilo'ob le je'elo'oba' ku xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéelbil ti' le ba'ax ku binetiko', utia'al u núukik le ba'ax ku k'áata'al ti'o', ba'ale' wáaj ma tu núukike' ma' tun k'aambil u takpoolal wáaj le recurso de revisióno'.

Le u k'áata'al ba'al ti' máax beetik le takpoolilo', yan u beetik ma' u xo'okol mix u máan le k'iino'ob yaan ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo' utia'al u xak'altiko'ob yéetel u beetko'ob u jets'taanil le takpoolo', le o'olale' yan u káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéelbil ts'o'ok u k'u'ubul le ba'ax ku binetiko'.

Jaats Ts'íib (Art. 111). U jets'taanilob' le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo', je'el u béeyletal:

- I. U Ya'aliko'ob u xu'ulsiko'ob le taakpoolilo' wáaj u ya'aliko'ob ma' tun k'aambil tumen ma' ma'alob yaniki';
- II. U Jets'iko'ob le ba'ax tu núukaj le molayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' máalo'ob yanik;
- III. U Luk'siko'ob wáaj u k'e'exiko'ob le ba'ax tu núukaj le molayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako', wáaj
- IV. U Je'ets'iko'ob ka k'u'ubuk le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'ak máak tumen le molayil meyajtiko'.

Le jets'taanilobo' yaan u jets'iko'ob le súutukilo'ob yéetel le k'iinilo'ob uti'al u béeeykunta'al yéetel le ba'axo'ob unaj u beeta'al ti'al u béeychajal. Le molayilo'ob ku meyajtiko'ob ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' yaan u ts'aiko'ob ojéelbil ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obe' de que ts'o'ok u beetiko'ob le ba'ax jets'a'abo'.

Wa le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obe' ma' tu beetiko'ob mixjump'éel jets'taanile' yaan u na'atpajal táan u jets'iko'ob máalo'ob yanik le ba'ax tu núukaj le molayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak.

Ken ila'ak tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obe' ikil u meyajtiko'ob le taakpolal wáaj recurso de revisión, beeta'ab wa ba'ax ma' unaje' ka'alikil ma' chímpolta'ab ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aana' yéetel le u láak' jets'taanilo'obe', unaj u ts'aabal ojéelbil ti' le múuch'kabil ku kanáantik le meyaja' wáaj órgano interno de control wáaj ti' u láak' mola'ayil k'a'anán u xak'al-

tike', uti'al u jets'ik ba'ax kun yúuchul yéetel máax tu loobiltaj le páajtalilo'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 112). Le takpoolal wáaj recurso de revisiono' yan u je'ets'el ma' tun k'ambil wáaj:

- I.** Ma' tu beeta'al ichil le k'iino'ob jets'a'ano'ob je'el bix ku chii-kpjajal ichil u jaats ts'iibil 103 ti' le a'almaj t'aanila';
- II.** Máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wáaj le máax ku t'aan tu k'aaba'o' ma' tu ye'esiko'ob jach tu jaajil yaanti'ob u páajtalil u beetiko'obo';
- III.** Le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obe' ts'o'ok u yáax meyajtiko'ob yéetel u sáasilkuntiko'ob le takpool beeta'ano';
- IV.** Le ba'ax o'olal ku ts'aabal le takpoolal wáaj recurso de revisiono' mina'an ichil le ba'axo'ob jets'a'an ti' u jaats ts'iibil 104 ti' le A'almajt'aanila';
- V.** Ts'o'ok u k'áata'al ti' u láak' molayil p'is si'ipil ka sáasilkunta'ak le takpoolil ts'a'an tumen máax ku ts'aik le takpoolilo' wáaj tumen uláak' máak u k'áat ka sáasilkunta'ak le ba'ax ku takpol-tiko'ob tu táan le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo';
- VI.** Le máax beetiko' ku k'áatik ka k'e'erek wáaj ku k'áatik uláak' ba'ax ma' tu yáax beetaj ichil le takpoolal wáaj recurso de revisión, chen uti'al le túumben ba'ax ku k'áatiko', wáaj
- VII.** Le máax beetik le takpoolal wáaj recurso de revisiono' ma' tu ye'esik wa jach tu jaajil tu lóobilta'al u páajtalilo'ob.

Uje'ets'el ma' tun k'ambile', ma' tu tselik u páajtalil máax ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak utia'al u yoksik jump'éel túumben takpoolal tu táan le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 113). Le takpoolal wáaj recurso de revisiono' je'el u ts'o'oksa'al u meyajta'al wáaj:

- I.** Le máax beeto' ku ya'alik ka lúuk'sa'ak le takpoolalo';

II. Ku kiimil máax beet le takpoolalo':

III. Le ken k'a'amak le takpoolalo', ku chíikpajal wáaj ba'ax yo'olal ti'al ma' u páajtal u meyajta'al je'ex jets'a'an ichil le A'al-majt'aanila';

IV. Le Molayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob ku k'exik wáaj ku jeel beetik le núukajo', yéetel beyo' ku p'áatal tun mina'an ba'ax o'olal u meyajta'al le takpoolo', wáaj

V. Ku p'áatal mina'an ba'ax o'olal u meyajta'al le takpoolal wáaj recurso de revisiono'.

Jaats Ts'iib (Art. 114). Le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo' unaj u ts'aiko'ob ojéeltil yéetel u ye'sisko'ob le jets'taanilo'ob ti' máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichil le takpoolilo', ba'ale' yaan ta'akal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, yaan u beta'al ken máanak óoxp'él k'iinilo'ob ka jts'a'ab ojéeltil.

Jaats Ts'iib (Art. 115). Le jets'taanilo'ob ku beetik le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo', k'a'abéet u chíimpulta'alo'ob yéetel jumpuli' ma' tun k'exbili' mix tun béeytal u ba'atelta'alo'ob tumen le molayilo'obo'.

Máaxo'ob ti'alintiko'ob tulákal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', je'el u páajtal u ka'a ba'ateltiko'ob le jets'taanilo'obo' tu táan u Noj Molayil P'is si'ipil Poder Judicial de la Federación tu yo'olal u p'is óolil Amparo.

Jaats Ts'iib (Art. 116). Yo'olal u jets'taanilo'ob ti' le takpoolo'ob ts'a'an tumen le Mola'ayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo', kajnáa-lo'obe' je'el u páajtal u bin u beeto'ob jump'él takpoolil ti' inconformidad yaan ichil le A'almajt'aanila' tu táan u Noj Molayil P'is si'ipil Poder Judicial de la Federación tu yo'olal u p'is óolil Amparo.

Óoxjaats

Tí' u takpoolil inconformidad tu táan le Noj Mola'ayilo'

Jaats Ts'íib (Art. 117). Máax tia'alintik tukáakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' wáaj máax ku t'aan tu k'aaba'o' je'el u páajtal u ba'ateltik tu táan le Noj Mola'ayilo' ba'ax ts'o'ok u jets'ik le Molayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo', le je'ela' ku páajtal u beetik yéetel jump'éel takpoolal inconformidad.

La takpoolal inconformidade' ku páajtal u yoksa'al tu táan le Molayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo' tu ts'áajo'ob le jets'taanilo' wáaj tu táan le Noj Mola'ayilo', ichil ma' u máan quincep'éelel k'iinilo'ob ku káajal u xo'okol ken ts'a'abak ojéelbil le jets'taanil ku ba'atelta'alo'.

Le Molayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo' unaj u tuxti-ko'ob le takpoolal inconformidad tí' le Noj Mola'ayilo' tu láak' k'iin ka tu k'amajo'obo'; yaan xan u tuxta'al tuláakal le ju'unilo'ob meyajta'abo'ob ichil le jets'taanil ku ba'atelta'alo', yéetel utia'al u sáassilkunta'ale' yaan u chiímpolta'al tuláakal ba'ax ku tukulta'al ma'alob yanik.

Jaats Ts'íib (Art. 118). Takpoolil inconformidade' ku meyajta'al yo'olal u jets'taanil le Molayilo'ob yaano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obo', wáaj tu núukajo'ob:

I. Ma' tu páajtal u ts'a'abal ojéelbil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, yéetel ma' chiímpolta'ab tuláakal ba'ax jets'a'an ichil le a'almajt'aanilo'obo';

II. Mina'an le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki', wáaj

III. Ma' táan u k'u'ubul le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki', lela' u k'áat u ya'alej:

a) U k'u'ubul ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ma' chúukan'oobi';

b) U k'u'ubul ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak mina'an ba'ax u yil yéetel le k'áatano'obo';

c) Ma' u ts'a'abal u páajtalil máak u yojéeltik, u yutskintik, u tseilik, u ya'алиk ma' u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki';

d) U k'u'ubul wáaj u ts'a'abal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak tí' chiíkulilo'ob ma' táan u páajtal u na'atpajal;

- e)** Wa máax ti'alink le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', ku ya'lik ma' ki'imak u yóol yéetel u tojol wáaj u súutukilo'ob ti'al u k'u'ubul le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maki';
- f)** U ya'alal yaan jump'éel chiíkulil utia'al u k'áata'al ba'ale' ma' chiímpolta'an ichil u jaats ts'iibil 54 ti' le A'almajt'aanila'.

Jaats Ts'iib (Art. 119). Ichil u ts'iibil ju'un tu'ux ku yoksa'al jump'éel takpoolal inconformidade' chéen unaj u k'áata'al le ba'axo'oba':

- I.** U k'aaba' le kúuchilil meyaj tu'ux beeta'ab le k'áatchi'il tu yo'olal páajtalil ARCO;
- II.** U k'aaba' le Noj Molayil yaan ti' Xóot' Lu'umilo'ob tu ts'áaj le jets'taan ku ba'atelta'alo';
- III.** U k'aaba' máax ti'alink le ba'axo'ob u beetik u k'ajóolta'al máak wáaj máax ku t'aan tu k'aaba' wáaj beyxane' u k'aaba' uláak' máak u k'áat ka sáasilkunta'ak le meyajilo', u beejil u yotoch wáaj uláak' chiíkulilo'ob tu'ux kun tuxbilti' k'ubent'aanilo'ob;
- IV.** Le k'iin tu'ux jts'a'ab ojéeltil le jets'taanil ti' máax ti'alink le ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al máak;
- V.** Le ba'ax ku takpolta'alo', yéetel le ba'axo'ob ku k'áata'alo'obo', beyxan le jejeláasil ba'axo'ob yo'olal táan u yoksa'al le incomformidado';
- VI.** Wáaj ka béeychajke' u yoochel le jets'taanil táan u k'áata'al ka xak'alta'ak yéetel le yoochel tu'ux ku j-ts'a'ab ojéeltil, yéetel
- VII.** Le ju'unilo'ob ku ye'esiko'ob táan u beeta'al tumen máax ti'alink le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wáaj tu'ux ku ye'esa'al ts'a'an páajtalil ti' máax ku t'aan tu k'aaba'o'.

Máax ku beetik le takpoolo' je'el u páajtal u aktáantik tuláakal le e'esajilo'ob wáaj nu'ukulilo'ob ku tukultik ma'alob ka chiímpolta'ak tumen le Noj Mola'ayilo'.

Jaats Ts'iib (Art. 120). Le Noj Mola'ayilo', ichil ma' u máan ti' treintap'éel k'iinilo'obe' yaan u ts'o'oksik le xaak'alilo', ku káajal u xo'okol ti' u láak' k'iin ka jts'a'ab le takpoolil inconformidade', le jats k'iinila' je'el u béeytal u chawakkinsa'al tak chen juntéen yéetel ti'al u láak' treintap'éel k'iinilo'obe'.

Jaats Ts'íib (Art. 121). Ka'alikil u meyajita'al le takpoolil tumen le Noj Mola'ayilo' je'el bix jets'a'an ichil le Jaatsila', k'abéet u chúukbesa'al tuláakal ba'alo'ob ku taasik ma'alobil ti' máax beetik le takpoolilo', ba'ale' k'a'abet u kaláanta'al ma' u k'e'exel le ba'axo'ob ucha'an je'el bix a'alab ichil le takpoolal inconformidad, mix u k'áata'al túumben ba'alo'ob, beyxane' k'aabet u kanáanta'al u páajtalil máaxo'ob ku táakpajalo'obo' ti' al u ye'esiko'ob jejeláasil ba'axo'ob tu'ux ku ts'aiko'ob u múuk' le ba'ax ku ya'aliko'obo'.

Jaats Ts'íib (Art. 122). Wáaj ichil le ts'íibil ju'un tu'ux ku beeta'al le takpoolal inconformidado' mina'an le ba'axo'ob unaj u bisik je'ex ku jets'ik u jaats ts'íib 119 ti' le A'almajt'aanila' yéetel mina'an ti' le Noj Mola'ayilo' le ba'axo'ob k'a'abet ti'al u meyajita'ale', yaan u káata'al chen juntéen ti' le máax beetik le takpoolo', ti'al u ts'aik u yojéelt ba'alo'ob yo'olal le takpoolila', uti'al u núukik wáaj u chúukbesik ichil ma' u máan ti' cincop'éevel k'iinilo'ob, le je'elo'oba' ku káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak le ts'íibilo'.

Máax ku beetik le takpoolo', ichil ma' u máan quincep'éevel k'iinilo'ob u káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéelbtilli' le ba'ax ku binetiko', utia'al u núukik le ba'ax ku k'áata'al ti'o', ba'ale' wáaj ma tu núukike' ma' tu k'ambil u takpoolal inconformidad.

Le u k'áata'al ba'al ti' kajnáale', yan u beetik ma' u xo'okol mix u máan le k'iino'ob yaan ti' le Noj Mola'ayilo' utia'al u xak'altik, le o'lale' yan u káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéelbtibil ts'o'ok u k'u'ubul le ba'ax ku binetiko'.

Jaats Ts'íib (Art. 123). Ken ts'o'okok u k'a'amal tuláakal le e'es-ajilo'obo', le Noj Mola'ayilo' yaan u ts'aik ojéelbtibil ti' máaxo'ob ku táakpajlo'obo' ba'axo'ob ts'o'ok u beeta'al yéetel ku ts'a'abalti'ob cincop'éevel k'iinilo'ob utia'al u ya'aliko'ob wa ba'axo'ob u yo'olal, le k'iino'oba' ku káajal u xo'okol chenp'él u ts'a'abal ojéelbtibil le jets't'anail ku ya'alik le jaats ts'íiba'.

Jaats Ts'íib (Art. 124). Le jets'taanilo'ob ku ts'aik le Noj Mola'ayilo' je'el u páajtal u:

- I. U xu'ulsiko'ob le taakpoolal inconformidad wáaj u je'ets'el ma' tun k'a'ambil tumen ma' ma'alob yaniki';
- II. U jets'iko'ob máalo'ob yanik le ba'ax tu núukaj le molayil ku meyajtik le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak;
- III. U luk'siko'ob wáaj u k'exiko'ob le ba'ax tu núukaj le molayil ku

meyajtik le ba'ax'o'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako', wáaj

IV. U je'etsiko'ob ka k'u'ubuk le ba'ax'o'ob ku beetik u k'ajóolta'ak máak tumen le molayil meyajtiko'.

Le jets'taanilobo' yaan u jets'iko'ob le súutukilo'ob yéetel le k'iinilo'ob utí'al u béeykunta'al yéetel le ba'ax'o'ob unaj u beeta'al ti'al u béeychajal. Le Molayilo'ob yaan ichil Xót Lu'umilo'obo' yaan u ts'aiko'ob ojéeltil ti' le Noj Mola'ayilo' de que ts'o'ok u beetiko'ob le ba'axjets'a'abo'.

Wáaj le Noj Mola'ayilo' ma' tu beetik mixjump'éel jets'taanil ichil le k'iinilo'ob jets'a'ano'obo' yaan u na'atpajal táan u jets'iko'ob le ba'ax je'ets yáaxilo'.

Ken ila'ak tumen le Noj Mola'ayilo' ka'alikil u meyajta'al le taakpolal inconformidad, beeta'ab ba'ax'o'ob ma' unaj u betali' wáaj tumen loobilita'ab páajtalilo'ob ikil ma' chímpolita'ab ba'ax jets'a'an ichil le a'almajt'aana' yéetel le u láak' jets'taanilo'obo', unaj u ts'aabal ojéeltil ti' le múuch'kabil ku kanáantik le meyaja' wáaj órgano interno de control wáaj ti' le molayil k'a'anán u xak'altike', utí'al u jets'ik ba'ax kun yúuchul yéetel máax tu loobiltaj le páajtalilo'obo'.

Le bo'ol si'ip'ilob yaan ichil le A'almajt'aanila', yaan u meyajta'al utia'al ka béeyak u kanáanta'al ka beeta'ak le ba'ax kun jets'bilo' yo'olal le takpoolal inconformidad ts'a'ano'. Le bo'ol si'ip'iloba' yaan u chiikbesa'alo'ob ichil le jets'taanilo'.

Jaats Ts'íib (Art. 125). Le takpoolal inconformido' je'el u páajtal u je'ets'e ma' tun k'ambil wáaj:

I. Ma' tu beeta'al ichil le k'iino'ob jets'a'ano'ob, je'el bix jets'a'an ichil u jaats ts'íibil 117 ti' le A'almajt'aanila';

II. Le Noj Mola'ayilo' ts'o'ok u yáax meyajtik yéetel u sáasilkuntik le takpool beeta'ano'.

III. Le ba'ax o'olal ku ts'aabal le takpoolal inconformidade' mi-na'an ichil le ba'ax'o'objets'a'an ti' u jaats ts'íibil 118 ti' le A'almajt'aanila';

IV. Ts'o'ok u k'áata'al ti' u Noj Molayil p'is si'ipil wáaj Poder Judicial ka u sáasilkunt le takpoolil ts'a'an tumen máax tia'alintik tuláakal le ba'ax'o'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob wáaj tumen uláak' máak u k'áat ka sáasilkunta'ak le takpolilo', wáaj

V. Le máax beetiko' ku k'áatik ka k'e'exek wáaj ku k'áatik uláak' ba'ax ma' tu yáax beetaj ichil le takpoolal inconformidado', ba'ale' chen utí'al le túumben ba'ax ku k'áatiko'.

Jaats Ts'ib (Art. 126). Le takpoolal inconformidado' je'el u ts'o'oksa'al u meyajta'al wáaj:

I. Le máax beeto' ku ya'alik ka lúuk'sa'ak le takpoolalo';

II. Ku kiimil máax beet le takpoolalo';

III. Le Molayil yaan ichil jump'él Xóot' Lu'umile' ku k'exik wáaj ku jeel beetik le núukajo', yéetel beyo' ku p'aatal tun mina'an ba'ax o'olal u meyajta'al le takpoolal inconformidado', wáaj

IV. Le ken k'a'amak le takpoolalo', ku chíikpajal wáaj ba'ax yo'olal ti'al ma' u páajtal u meyajta'al je'ex jets'a'an ichil le A'al-majt'aanila'.

Jaats Ts'ib (Art. 127). Wáaj ka'alikil u meyajta'al jump'él takpoolal inconformidad ku k'e'exel wáaj ku je'ets'el ka jeel beeta'ak u jets'taanil ti' le Molayil yaan ichil jump'él Xóot' Lu'umile', lela' yaan u beetik jump'él túumben jets'taanil ba'ale' yaan u chíimpoltik le ba'ax j-je'ets' ichil u jets'taanil ti'al u sáasilkunta'al tuka'atéen le inconformidado', unaj u beeta'al ichil ma' u máan quincep'éelel K'iinilo'ob, ku káajal u xo'okol tu láak' k'iin k'en ts'a'abak ojéeltbil ba'ax jets'a'an ichil u jets'taanil le inconformidado'.

Jaats Ts'ib (Art. 128). Le Molayilo'ob yano'ob ichil Xóot' Lu'umilo'obe' yaan u kanáantiko'ob ka chíimpolta'ak tumen le molayilo'ob ku meytajtiko'ob le jejeláasil ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob le ba'ax je'ets' ichil le túumben jets'taanil jts'a'ab yo'olal le inconformidad beeta'abo', k'a'an an u beeta'al je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila'.

Jaats Ts'ib (Art. 129). Le jets'taanilo'ob ku beetik le Noj Molayilo' k'a'abéet u chíimpolta'alo'ob yéetel jumpuli' ma' tun k'exbili' mix tun béeytal u ba'atelta'alo'ob tumen le molayilo'obo'.

Máaxo'ob ti'alintik tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', je'el u páajtal u ka'a ba'ateltiko'ob le jets'taanilo'obo' tu táan u Noj Molayil P'is si'ipil Poder Judicial de la Federación tu yo'olal u p'is óolil Amparo.

Kanjaats

Ti' u k'áata'al utí'al u meyajta'al takpoolilo'ob **Recurso'ob de Revisión**

Jaats Ts'íib (Art. 130). Tumen bey jetsa'a'an ichil le A'alma-jt'aanila' U Noj Múuch'kabil Jo'olpóopilo'ob le Noj Mola'ayilo', ken jets'ek tumen u ya'abil u Jo'olpóopilo'obe' chen tu junalo'ob wáaj tumen ku k'áata'al tumen le Mola'ayilo'ob yaan ti' Xoot' Lu'umilo'obe', je'el u béeytal u k'áatiko'ob ka béeyak u xak'altiko'ob yéetel u meyajtiko'ob le takpoolilo'ob wáaj recurso'ob de revisión ma' ts'o'oksaki' yéetel oksa'ano'ob tu yo'olal ba'ax yaan u yil yéetel ba'axo'ob ku beetik u k'ajólolta'al máako'ob, lela' le ken ila'ak tu yo'olal u k'a'ananile' le Mola'ayilo'ob yaan ti' Xoot' Lu'umilo'ob k'a'abet u meyajtiko'ob je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aa-nila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo'.

Le máaxo'ob beetik le takpoolo' ku páajtal u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' le Noj Mola'ayilo' de que yaan takpoolilo'ob wáaj recurso'ob de revisión je'el u béeytal u k'aatik u meyajta'al chen tu junal le tumen le Noj Mo-la'ayilo'.

Yéetel tu yo'olal ba'ax yaan u yil yéetel le jejeláasil jets' t'aani-lo'ob k'a'abet u chíipoolta'al utí'al u k'áata'al u meyajta'al le takpolilo'ob wáaj recurso'ob de revisión tumen le Noj Mola'ayilo' yaan u beeta'al je'el bix jets'a'an ichil u Noj A'almajt'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéeltbil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob, yéetel beyo', utia'al u k'áata'al u meyajta'al jump'él takpoolal wáaj recurso de revisione' yaan ba'ax u yil yéetel tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajólolta'al máake', yaan u ts'atáanta'al le ba'axo'oba':

- I.** Ba'ax o'olal kun meyajtbil tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajólolta'al máak;
- II.** Jaytúul yéetel máaxo'ob u yuumilo'ob le ba'axo'ob ku beetik u k'ajólolta'al máak táan u meyajta'al tumen le molayil u ch'a'amajo';
- III.** Wáaj táan u meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajólolta'al máak yaan yan u yil yéetel u tuukul beeyxan ba'alob jach utí'al;
- IV.** Wáaj ka'alikil u meyajta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajólolta'al máake' je'el u taasik wáaj ba'ax loobili'.
- V.** U k'a'ananil u meyajta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajólolta'al máak, tumen yaan ba'ax u yil yéetel u kuxtal jump'él kaaj yéetel u k'a'ananil u sáasilkunta'al le takpool K'áata'an utí'al u me-

yajta'alo'.

Jaats Ts'ib (Art. 131). Uti'al u meyajil u k'áata'al u meyajta'al jump'él takpoolil wáaj recurso de revisión ku ya'lik le Jaatsil meyaja', le Noj Mola'ayilo' k'a'abet u ya'lik ba'axten jach k'a'anán u meyajta'al yéetel u ye'esik u talamil u meyajta'al, tumen beyo' u jets'taanile' je'el u páajtal u meyaj tia'al u láak' takpoolo'ob kun oksbil tu pach k'iin, le je'ela' uti'al u kanáanta'al u páajtalil u kanáanta'al tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ch'a'an tumen u molayilo'ob jala'ach.

Wáaj le Mola'ayil taka'an u poolo'jump'él ti' le Noj Mola'ayilo'ob yaan ichil wáaj ba'ax Xóot' Lu'umile', lela' unaj u ts'a'ik ojéeltilt' le Noj Mola'ayilo' ichil ma' u máan ti' óxop'él k'iinilo'ob ken ts'a'abak le tskpoolilo'. Le noj Mola'ayilo' yan u k'áatik yéetel yan u meyajtik le takpoolal wáaj recurso de revisiono' je'ex jets'a'an ti' le Jaatsil meyaja'.

Jaats Ts'ib (Art. 132). Le ba'axo'ob ken u jets' le Noj Mola'ayilo' ti'al ka béeyak u k'áatik u meyajtik jump'él takpoole', chen yan u meyaj ti'al u yila'al wáaj le je'ela' ku much'ik tuláakal le ba'axo'ob unaj much'ik tia'al u meyajata'al je'ex jets'a'an ichil u Noj A'almajT'aanil k-Noj Lu'um yéetel uláak' A'almajT'aanilo'ob, je'ex jets'a'an ti' le jats ts'ib ts'o'ok u máano', le o'olale' ma' tun meyajatbil tia'al u sásatkunta'al wáaj u ts'o'oksa'al le takpool beeta'ano'.

Jaats Ts'ib (Art. 133). Le Noj Mola'ayilo' yan u jets'ik le jets't'aanilo'ob k'a'abet u chiimpoolta'al ti'al u yila'al le takpolilo'ob wáaj recurso'ob de revisión kun meyajtibl tumen noj Mola'ayilo', beeeyxan le jeejelás meyajilo'ob k'a'anán u beeta'al ia'al u k'áata'al, k'abéet u chiimpoolta'al le k'iino'objets'ano'ob ti'al u ts'o'oksa'al recurso de revisiono'.

Jaats Ts'ib (Art. 134). Le páajtalil yan ti' le Noj Molayil uti'al u k'áatik u meyajtik jump'él takpoolal wáaj recurso de revisione', k'a'abet u chiimpoltik le jets' t'aanilo'ob je'elo'oba':

I. Ken k'áatak u meyajta'al tumen le Noj Mola'ayilo', u Noj Jo'ol-póopil le Noj Mola'ayilo', ken u jets'o'ob u ya'abil le u Noj Jo'ol-póopilo'obe', je'el u béeytal u k'áatiko'ob ti'al u meyajtiko'ob ti je'el ba'axak súutukile', ka'alikil ma' ts'o'oksa'ak le meyajilo' tumen le Mola'ayilo'ob yaan ichil le Xóot' Lu'umilo'obo', ti'al le je'ela' yan u ts'aabal ojéeltilt' le máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichil le takpoolilo', yéetel yan u k'áata'al xan u nu'ukulil meyaj wáaj expediente ti' le mola'ayil yaan ti' wáaj ba'ax Xóot' Lu'umil táchán u meyajtiko', wáaj

II. Ken k'áata'ak tumen le Mola'ayilo'ob yaan ichil Xóot' Lu'umi-

lo'obe', lela' ichil ma' u máan cincop'éelel k'iinilo'ob, utí'al u k'áatik ti' le Noj Mola'ayilo' ka u xak'alt le takpoolilo' yéetel u jets'ik ba'axten k'a'abet u k'amik le takpoolo' le je'ela' chen ku páajtal k'e'exel yo'olal wáaj ba'ax ku jets'ik u ts'ook xoot ts'iib ti' u jaats ts'iib 105 ti' le A'almajT'aanila'.

Ken máanak le k'iino'ob ts'o'ok u ya'alalo', ku p'áatal ma' táan u páajtal u k'áata'al tumen le Molayilo'ob yaan ti' le Xóot' Lu'umilo'obo' utia'al u k'áatiko'ob ka meyajta'ak le takpool tumen le Noj Mola'ayilo'.

Le Noj Mola'ayilo' ichil ma' u máan diezpéelel k'iinilo'ob yaan u jets'ik wáaj yan u k'amik le takpoolil utí'al u meyajitiko', wáaj tu k'amaje' yan u ts'a'ik u yojéelti' le máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichil le takpoolilo', yéetel yaan u k'áatik u nu'ukulilo'ob wáaj u expediente'il le takpoolal wáaj recurso de revisióno'.

Jaats Ts'iib (Art. 135). Le ken k'áata'ak ka xak'alta'ak le takpoolal wáaj recurso de revisione', yan u ts'o'oksa'al u xo'okol le k'iinilo'ob ku yaanti' le Mola'ayilo'ob yaan ichil le Xóot' Lu'umilo'obo' ti'al u sásatkuntiko'ob le meyajo'. Le k'iinilo'obo' yan ujeel káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéeltil ma' tun k'ambil le takpoolal wáaj recurso de revisión tumen le Noj Mola'ayilo'.

Jaats Ts'iib (Art. 136). Ikil ma' je'ets'ek tumen le Noj Mola'ayil wáaj yan u xak'altik le takpoolilo', je'ex ku ya'alik le jaats ts'iib ts'o'ok u maano', le Le Mola'ayil ti' le Xóot' Lu'umil káaj u meyajtik le takpoolo', unaj u láaj xak'altik le jeejeláas nu'ukulilo'ob yan u yil yéetel le takpoolo', yéetel yan u yila'al wáaj jach tu jaajil jach k'a'anán u k'áata'al u xak'alta'al del takpoolilo'.

Wáaj u Noj Múuch'kabil Jo'olpóopilo'ob le Noj Mola'ayilo', le ken u yóot u ya'abil u Jo'olpóopilo'obe', ku jets'ik yan u k'amik le takpool u ti'al u meyajtiko', yan u káajsik u láaj xak'altik le ba'ax o'olal ku beeta'al le takpoolil revisiono'.

Le u Noj Jo'olpóopilo'ob tu ya'alajo'ob ma' u k'áato'ob ka xak'alta'ak le takpoolal tumen le Noj Mola'ayilo', je'el u páajtal u ya'aliko'ob ba'ax ku tukultiko'ob ichil u xak'álil yéetel u jets'taanil le takpoolo'.

Jaats Ts'iib (Art. 137). U jets'taanil le Noj Mola'ayilo' ma' tun béeytal u k'exbil mix tun béeytal u ba'atelta'alo'ob tumen le mola'ayilo'ob yaan ichil le Xóot' Lu'umilo'obo' mix tumen lejala'achil tu meyajtik le ba'axo'ob beetik u k'ajóolta'al máaki'.

Tí' je'el ba'axak súutukile' máaxo'ob ti'alintiko'ob tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ájóolta'al máake', je'el u páajtal u ka'a ba'ateltiko'ob le jets'taanilo'obo' tu táan u Noj Mola'ayil P'is si'ipil Poder Judicial de la Federación tu yo'olal u p'is óolil Amparo.

Jaats Ts'iib (Art. 138). Chen le Consejero Jurídico tí' u Jala'achil k-Noj Lu'ume', je'el u béeytal u yoksik jump'éel takpool wáaj recurso de revisión yo'olal ba'ax yaan u yil yéetel u jets' óolalil k-Noj Lu'um tu táan u Noj Molayil Suprema Corte de Justicia de la Nación, lela' wáaj ichil u jets'taanilo'ob le Noj Mola'ayilo' ku yila'al je'el u taasik sáajbensilo'ob tí' u jets' óolil k-Noj Lu'um.

Le takpool wáaj recurso de revisióno', yo'olal jéets' óolil k-Noj Lu'um, yaan u meyajta'al je'el bix jets'a'an ichil u Jo'o Jaatsil ku taala', ts'a'an uk'aaba' "Tí' u takpoolil Recurso de Revisión ku beeta'al yo'olal u jets' óolalil k-Noj Lu'um", tí' le Jo'ol ts'iiba'.

Jo'o Jaats

Tí' u takpoolil Recurso de Revisión ku beeta'al yo'olal ujets' óolalil k-Noj Lu'um

Jaats Ts'iib (Art. 139). Le Consejero Jurídico tí' u Jala'achil k-Noj Lu'ume', je'el u béeytal u yoksik jump'éel takpool wáaj recurso de revisión yo'olal ba'alo'ob yan u yil yéetel u jets' óolalil k-Noj Lu'um tu táan u Noj Molayil Suprema Corte de Justicia de la Nación, lela' wáaj ichil u jets't'aanilo'ob le Noj Mola'ayilo' ku yila'al je'el u taasik sáajbensilo'ob tí' u jets' óolil k-Noj Lu'um.

Le takpoolo' unaj u beeta'al ichil ma' u máan tí' sietep'éelel k'iniilo'ob ku káajal u xook ken ts'aabak ojéeltil le Jets'taanil ti le jala'acho' tumen le Noj Mola'ayilo'. Tu séeba'anile' U Noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nacione', yan u jets'ik ma' u beeta'al ba'ax ku ya'alik le jets' t'aano', yéetel ichil ma' u mán tí' cincop'éelel k'iinilo'ob ken beeta'ak le takpoolo' yan u jets'ik wáaj ku k'a'amal le takpoolo' wáaj ma' tun k'ambil tia'al u meyajta'alo'.

Jaats Ts'iib (Art. 140). Ichil u ts'iibil le takpoolilo', le Consejero Jurídico tí' Noj Jala'ache' unaj u ye'sik le jets'taanil ku ba'atetiko', unaj xan u ya'alik ba'axten ku tukultik ku taasik sáajbensilo'ob tí' u jets'óolil K-noj Lu'um, beeyxan le jeejeláas e'esajilo'ob ku k'a'abetchajal tia'al u sáasilkunta'al le takpoolilo'.

Jaats Ts'iib (Art. 141). Le ken k'áata'ak tumen u Noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación nu'ukulilo'ob meyaj ta'akano'ob wáaj jach k'a'anantako'ob chen ba'ale' ku k'abéetchajal utia'al u sáasilkunta'al le takpoolilo', k'a'abet u p'áata'al je'ex yaniko' yéetel ma' tun oksbil tí' le nu'ukulil meyajo' wáaj expediente, le je'ela' chéen ku páajtal u k'expajal yo'olal ba'ax jets'a'an tí' u jaats ts'iibil 120 tí' U Noj A'almajT'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéeltil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob.

Tí' je'el ba'axak súutukile' j-Ministroso'obe' je'el u béeytal u xak'altiko'ob le nu'ukulilo'ob meyaj ta'akano'ob tí' u jets'ikob tu beel le meyajilo', je'el bix ka k'a'abetchajke'. Le u xak'alta'al le meyajilo'obo' yan u beeta'al ikil u chiímpolta'al le jeejeláas jets'taanilo'ob tí' le a'almaj t'aano' tí' al u kanáanta'al u nu'ukulilo'ob meyaj tumen le jala'achilo'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 142). U Noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nacione' yan u meyajtik u jets'taanile' yéetel tuláakal le páajtalil ts'aba'an tí' tumen a'almaj t'aan, yéetel jumpuli' ma' tu béeytal u sutik le takpoolilo'.

Jaats Ts'íib (Art. 143). Wáaj u Noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación ku ya'alik le jets'taan ku ba'ateta'alo' ma'alo'ob yanike', le jala'achil ku meyajtik ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' unaj u beetik le ba'ax ku k'áata'alti'o', je'ex jets'a'an ichil le A'almajt'aani-la'.

Wáaj ku k'e'exel le jets'taan takpoolta'ano', le noj Mola'ayilo' unaj u meyaj ichil le ba'axo'ob ku jets'ik u Noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación.

Wak Jaats

Tí' u tuukulilo'ob meyaj wáaj u

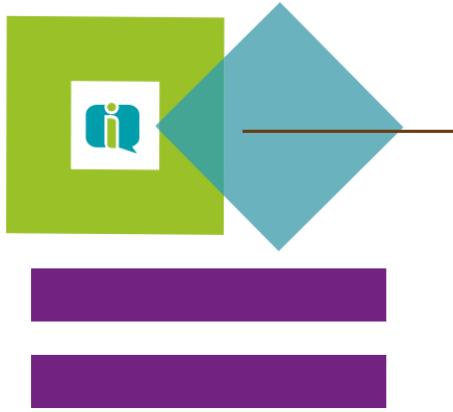
Criteriosil meyaj

Jaats Ts'ib (Art. 144). Le ken je'ets'ek u jets'taanilo'ob takpoo-lo'ob ku meyajtik le Noj Mola'ayilo', lela' wáaj ku yilik ma'alobe' ku páajtal u beetik jejeláas tukulilo'ob wáaj criteriosil meyaj tu meyajto'ob tí'al u sáasilkunto'ob le takpoolilo', utia'al lelo' yaan u chiimpoltik mantats' ba'ax jets'a'an ichil u Noj A'almajT'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéelbil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob yéetel ichil uláak' a'ala-jt'aanilo'ob.

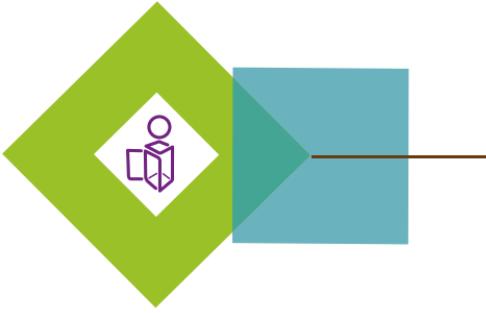
Le Noj Mola'ayilo' je'el u páajtal u jets'ik u tuukulilo'ob u meyaj wáaj criteriosil meyaj, le je'eloba' ku páajtal u meyajta'alo'ob tumen le Molayilo'ob yaan ichil Xóot' Lu'umilo'obo', le je'elo'oba' ku je'ets'el ikil u ts'o'oksa'al óoxp'él takpoolo'ob chiikano'ob ichilo'ob, yéetel keetel u úuchik u sáasilkunta'alo'obo', ken éejenta'ak tumen u ya'abil u Noj Jo'olpóopilo'ob le Noj Mola'ayilo', tí' le jets'taanilo'ob ts'o'ok u je'ets'el bee'y kun p'áatalo'obo'.

Jaats Ts'ib (Art. 145). Le u tuukulilo'ob meyaje' wáaj le criteriosil meyaje' yan taasiko'ob jump'éel jaatsil meyaj, u ts'ibil yéetel le jee-jeláas ba'axo'ob ch'a'ajólta'ab tí'al ka je'ets'ek.

Tuláakal tuukulilo'ob meyaj wáaj criteriosil meyaj ken u jets' le Noj Mola'ayilo' k'a'abet u ts'a'abal u xookil tí'al u séeb kaxta'al yéetel u meyajta'al.

LAJUNP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB

LAJUNP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB PÁAJTALIL XAAK'ALIL TS'A'AN TI' NOJ MOLA'AYIL YÉETEL TI' MO- LA'AYILO'OB YAANO'OB ICHIL XÓOT' LU'UMILO'OB

Junab Jaats Ti' u meyaj xaak'alil

Jaats Ts'íib (Art. 146). Le Noj Mola'ayilo' yéetel Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', ichil le meyaj ku beetiko'obo' yaanti'ob u páajtalil u kanáantiko'ob yéetel u xak'altiko'ob ka beeta'ak tuláakal le ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob.

Ichil u meyajil kananil yéetel xaak'alile', u aj-meyjilo'ob le Noj Mola'ayilo' wáaj ti' le Molayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', ma' táan u páajtal u k'iitpesiko'ob wáaj u tsikbaltiko'ob tuláakal le ba'axo'ob kun ts'aabil u yojéelto'ob tu yo'olal le xaak'alil meyaj ku beetiko'obo'.

Le molayil u ch'a'amaj ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', jumpuli' ma' táan u páajtal u ya'alik ma' táan u k'ubik le ju'unilo'ob kun k'áatbilti' yo'olal le xaak'alil meyajilo', wáaj ti' u nu'ukulil tu'ux u líik'smaj tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak u ch'a'amajo', mix tu páajtal u ya'alik ta'aka'an yanik wáaj ma' unaj u ye'esali'.

Jaats Ts'íib (Art. 147). Le xaak'alilo' je'el u páajtal u káajsa'al:

I. Kex mina'an mixjump'éel takpoolal, lelo' wáaj le Noj Mola'ayilo' wáaj le Molayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' ku yojéeltiko'ob táan u loobilta'al wáaj ma' táan u chiímpolita'al le a'almajt'aanilo'obo', wáaj

II. Wáaj máax tia'alintik le jejelásil ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake' ku ts'aik jump'éel takpoolal, tumen ku tukultik le molayil u ch'a'amaj le ba'axo'obo' ma' táan u meyajitik je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'obo', wáaj ken beeta'ak tumen yáanal máak ken ojéelta'ak ma' táan u beeta'al ba'ax jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aanilo'ob.

U páajtalil u yoksa'al jump'éel takpoolal ku ts'o'okol ken u chuk jump'éel ja'ab lela' ku káajal u xo'okol tuláak' k'in ken ila'ak le loobil ku beeta'alo'. Wáaj le loobil xuulul u beeta'alo', le k'iinil utia'al u ts'a'abal le takpoolilo' yaan u káajsa'al u xo'okol tu láak' k'in ka j-úuch le u ts'ook loobilo'.

Ma' tun beetbil le xaak'alilo' wáaj jets'a'an ma'alob u k'a'amal le

takpoolil revisión wáaj inconformidad jets'a'an ichil le A'almajt'aanila'.

Ma' tun k'ambil le xaak'alilo' wáaj jets'a'an ma'alob u k'a'amal le takpoolil revisión wáaj inconformidad jets'a'an ichil le A'almajt'aanila'.

Ka'alikil ma' beeta'ak le xaak'alilo', yáax táanile' le Noj Mola'ayilo' wáaj le Molayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' ku páajtal u beetiko'ob meyajilo'ob utia'al u yilikoo'b ba'ax úucha'an, ti'al beyo' ka yanak ba'ax u ye'eso'ob ichil le yáax mokt'aanil ken u beeto'obo'.

Jaats Ts'ib (Art. 148). Utia'al u beeta'al jump'éel takpoolale' ma' unaj u k'áata'al uláak' ba'axo'ob ti' le je'elo'oba':

I. U k'aaba' máax ku beetik le takpoolalo', wáaj le máax ku beetik tu k'aabao';

II. U beejil u yotoch wáaj u chíikulil tu'ux kun k'ambil k'ubent'aañilo'ob tumen máax beet le takpoolilo';

III. U tsoolil ti' le ba'axo'ob úuchantako'ob ti'al u yoksi'k le takpoolilo' yéetel tuláakal le nu'ukulilo'ob ti'al u ts'aik u múuk' le ba'ax ku ya'aliko';

IV. U k'aaba' le mola'ayil jala'ach takpolta'ano', yéetel u beejil tu'ux yaan u kúuchilil, wáaj uláak' wa ba'ax utia'al u séeb kaxta'al;

V. U joronts'iibil máax ku beetik le takpoolilo', wáaj utia'al le máax ku beetik tu k'aabao'. Wa ma' u joyel joronts'iibe' je'el u meyaj u yoochel u yáal u k'abe'.

Le takpoolilo' je'el u páajtal u ts'a'abal ti' jump'éel ts'iibil ju'un, wáaj ti' le jejeláasil ju'unilo'ob wáaj chíikulilo'ob electrónico'ob wáaj ti' je'el ba'axak chíikulil ka u jets' le Noj Mola'ayilo' yéetel le molayilo'ob ti' le Xóot' Lu'umilo'obo'.

Chenp'él u k'a'amal le takpolilo', le Noj Mola'ayilo' yéetel le Molayilo'ob ti' le Xóot' Lu'umilo'obo', unaj u ya'aliko'ob ts'o'ok u k'amiko'ob. Le mokt'aanilo' yaan u ts'a'abal ojéeltilbíl ti' máax beet le takpoolilo'.

Jaats Ts'ib (Art. 149). Le xaak'alilo' yaan u káajsa'al yo'olal jump'éel jets'taanil ts'iibta'an yéetel ichile' yaan u ye'esa'al ba'axten taan u beeta'al tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen le Molayilo'ob ti' le Xóot' Lu'umilo'obo', ichil le meyajila' ku kaxta'al u k'áata'al ti' u mola'yil jala'ache' ka u k'ub tuláakal le ju'unilo'ob tu'ux ku chíikpajal le loobil

a'alan u beetmo' yéetel beyxan ku páajtal u bin xiimbaltbil u kúuchilil le mola'ayilo', wáaj beyxane' u kúuchilil tu'ux ta'akan u tsoolil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob.

Utia'al u xaak'alil ti' ba'axo'ob ku taasik talamilo'ob ti' u jets' óo-lalil k-Noj Lu'um yéetel u jets' óolalil kajnáalo'obe', ichile' le jets't'aanilo' unaj u ye'esa'al ts'o'ok u éejenta'al tumen u Noj Jo'olpóopilo'ob le Noj Mola'ayilo', u ya'abil u Noj jo'olpóopilo'obe', wáaj u Jo'olpóopilo'ob ti' le Mola'yilo'ob yaan ichil le Xót' Lu'umilo'obo'; Unaj xan u jach je'ets'el ba'axten tu beeta'al le meyajilo', yéetel k'a'anan u yila'al ka meyajta'ak chen tumen le Mola'ayilo' yéetel tu yo'ola le ba'ax k'áata'abo', je'el bix jets'a'an ichil u Jaats Ts'iibil 150.

U xaanil le meyaj xaak'al kun beetbilo', yaan u xáantal tak cincuentap'éelel k'iinilo'obo'.

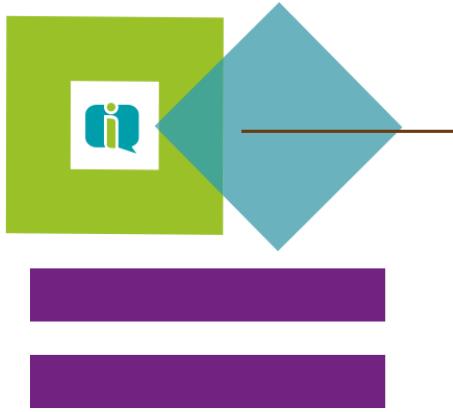
Le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umo'obe' ka'ali-kil u beetiko'ob le xaak'alilo' je'el u páajtal u jets'iko'ob ma' u meyajata'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, wáaj ku yila'al je'el u taasil nojoch loobil, ba'ale' yaan u kanáanta'al ma' u xu'ulsa'al le meyajo' mix le kananil ku beeta'al ti' u nu'ukulil tu'ux lïik'sa'an le ba'axo'ob ch'a'an u mola'ayilo'objala'ach.

U je'ets'el ma' u meyajata'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'obe' chen kun k'abéetchajal utia'al ka utskünta'ak ba'ax beeta'an tumen u molayilo'ob jala'ach yéetel yaan u xáantalo'ob tak ken beeta'ak tumen le molayilo'oba' ba'ax jets'a'an tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel le Molayilo'ob yaan ichil le Xoot Lu'umilo'obo'.

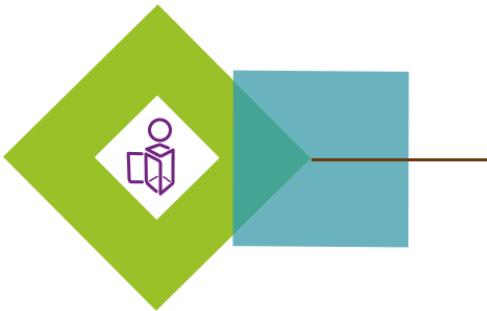
Jaats Ts'iib (Art. 150). U mayajil xaak'alil yaan u ts'o'okol ken beeta'ak le jets't'aanil tumen le Noj Mola'ayilo' wáaj tumen le Molayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', ichile', yaan u je'ets'el ba'ax k'a'abéet u beeta'al tumen u molayil jala'achilo' yéetel u k'iinilo'ob utia'al ka beeta'ak.

Jaats Ts'iib (Art. 151). U molayilo'ob jala'achile' chen tu juunalo'obe' je'el u páajtal u k'aatiko'ob ti' le Noj Mola'ayilo' wáaj ti' u Mola'ayilo'ob Xóot Lu'umilo'obe' ka xak'alta'ako'ob, le xaak'alila' ku kaxtik ka ila'ak wáaj kéet meyajta'an, nup'a'an yéetel wáaj ma'alob meyajta'an le chii-kulilo'ob jets'a'an ichil le A'almajt'aanila' yéetel ichil uláak' a'almajt'aani-lo'obo'.

U ts'ook ts'übil le xaak'alilo', unaj u ye'esik bix yanik le meyaj yéetel le jejeláasil chiikulilo'ob meyajta'ano'ob tumen u mola'ayilo'ob jala'ach, ba'ax ma' ma'alob táan u meyajta'alo'obi', yéetel le meyajilo'ob tukulta'an u beeta'alo'ob ti'al u ma'alobkiinsa'alo'obo', wáaj le k'ubent'aa-nilo'ob ku beeta'alti'obo'.

BULUKP'ÉEL JO'OL TS'ÍB

BULUKP'ÉEL JO'OL TS'ÍIB TSOOLILO'OB UTI'AL U YU'UBAL T'AAN YÉETEL BO'OL SI'IP'ILÓ'OB

Yáax Jaats Yo'olal Tsolilo'ob uti'al u yúubal t'aan

Jaats Ts'iib (Art. 152). Utia'al u kanáanta'al u beeta'al ba'ax ts'o'ok u jets'ik le Noj mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', le mola'ayilo'oba' yéetel le u mola'ayilo'ob ja'alach, k'a'anán u chiímpoltiko'ob ba'ax jets'a'an ichil u Wak Jaatsil ti' u Waxakp'él Jo'ol Ts'iib ti' u Noj A'almajT'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéelbil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob.

Jaats Ts'iib (Art. 153). Le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' je'el u páajtal u ts'aiko'ob le tsolilo'oba' utia'al u kanáantiko'ob ka chiímpolta'ak le ba'ax u jets'majo'obo':

- I. U chiíkbesa'al u k'aaba' le aj-meyjilo' ti'al u yila'al tumen tuláakal máak le k'eevaj ku beeta'al ti'o, wáaj;
- II. U bo'olil, ku bin ti' ciento cincuenta tak mil quinientos u téenal u bo'olil meyaj sáansamal wáaj Unidad de Medida y Actualización.

Le ma' u beeta'al ba'ax ts'o'ok u je'ets'el ti' u mola'ayilo'ob ja'ache' yan u ts'aabal ojéelbil ichil u chiíkulilo'ob tu'ux ku ts'aabal ojéelbil meyaj tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' le Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obo', yéetel yan u xan u táakbesa'al ichil u meyajilo'ob xaak'alil ka beeta'akti'obo'.

Wáaj ikil ma' tu beeta'al le meyaj jets'a'an tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obo', ku yila'al ku taasik jump'éel si'ipile' wáaj jump'éel ti' le talamilo'ob jets'a'anob ti' u jaats ts'iibil 163 ti' le A'almajt'aanila', unaj u beeta'al le takpoolil tu táan le Jala'achil unaj u beeta'alo'. Le tsolt'aanilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan tu'ux yaan bo'ol taak'ine', ma' unaj u bo'ota'al yéetel u taak'iniil kaaj wáaj jala'ach.

Jaats Ts'iib (Art. 154). Wáaj kex yéetel le tsoolilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan ku je'ets'el ichil le jaats ts'iibil ts'o'ok u máano', layli' ma' tu beeta'al le ba'ax ku k'aata'alo', yan u ts'a'abal u yojéelt ti' u jo'olpóopilile' ti'al ichil cincop'éelel k'iinilo'obe' ka u yil u ts'o'oksa'al tumen le máax unaj u beetiko'.

Wáaj kex beyo' ma' tu beeta'ale', le bo'ols'iipil jets'a'an ichil le jaats ts'iibil ts'o'ok u máano' yan u ts'aabal xan ti' le jo'olpóopilo'. Wáaj ku

máan le k'iino'ob yéetel ma' j-beeta'ab le ba'ax ts'o'ok u je'ets'lo', yaan u ts'a'abal ojéeltbil ti' le ja'ala'achil ku ts'aik bo'ol si'ipilo'obo'.

Jaats Ts'íib (Art. 155). Le tsolilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan ku ya'lik le jaatsila', unaj u ts'a'abal tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen le Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obo', je'el u páajtal u beetiko'ob tu juunalo'ob wáaj yéetel u yáantajil le jala'achilo'ob ku meyajtiko'ob le je'elo', je'el bix jets'a'an ichil u jeejeláas a'almaj t'aanilo'obo'.

Jaats Ts'íib (Art. 156). Le bo'olilo'ob kun jetsbil tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obo', yan u bo'otalo'ob ti' u mola'ayil Servicio de Administración Tributaria wáaj u mola'ayilo'ob Secretarías de Finanzas ti' le jeejeláas xoot lu'umilo'obo', je'el bix kun k'a'abetchajal ti' le meyajilo'ob ku ya'lik le a'almaj t'aanilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 157). Utia'al u yila'al ba'ax tsolilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan kun jets'bile' le Noj Mola'ayilo' yéetel le Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' yaan u ts'atáantiko'ob le ba'axo'oba':

I. Buka'aj nojchil le talamil u beetmaj le u mola'ayil jala'acho', lela' yaan u yila'al tu yo'olal le loobil beeta'ano'; wáaj ku yila'al anchaj u yóolil u beetik; le buka'aj k'iinilo'ob ts'o'ok u máano'ob ikil ma' tu beeta'aj ba'ax jets'a'an tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obo' yéetel beyxan le loobil ku taasik ti' ichil le meyay ku beetiko'.

II. Bix u kuxtalil yéetel buka'aj ku náajaltik máax tu beetaj le si'ipilo', yéetel

III. Beeyxan, jay téen ts'o'ok u beetik.

Le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot Lu'umilo'obe' yaan u jets'iko'ob yéetel chuunilo'ob meyaj, le jejjeláasil kúuchilo'ob yaanti'ob u páajtalil u p'isiko'ob u nojchil le si'ipilo', bix kun ts'áabil ojéeltbile' yéetel bix kun béeykuntbil tsolilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan ken u jets'o'obo', je'el bix jets'a'an ichil le ba'axo'ob ts'o'ok u cha'achita'al ichil le Jaatsila'.

Jaats Ts'íib (Art. 158). Wa ku ka'a beeta'al le si'ipilo' le Noj Mola'ayilo' yéetel Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' je'el u béeytal u jets'iko'ob ka ts'a'abak uláak' bo'olil je'el bix le tu yáax jets'o'obo'.

Yaan u k'ajólta'al bey reincidente le máax ma' tu beetaj ba'al tu beeli' yéetel ts'a'an u si'ipilil, yéetel kex beyo', ku ka'a beetik le loobilo'.

Jaats Ts'íib (Art. 159). Le tsolilo'ob uti'al u yu'bal t'aane' yaan u ts'a'abal yéetel u békuntal ichil ma' u máan quincep'éel k'iinilo'ob, ku káajal u xo'okol le ken ts'aabak ojéeltbil le k'eejay ti' le máax tu beetaj le loobilo'.

Jaats Ts'íib (Art. 160). Le u chiikbesa'al u k'aaba' aj-meyjilo'ob ti'al u yila'al tumen tuláakal máak le k'eejay ku beeta'alo', unaj u ts'aabal tumen le Noj Mola'ayilo' yéetel tumen le Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob, yéetel yaan u beykúunta'al tumen ujo'olpóopil máax tu beetaj le si'ipilo'.

Jaats Ts'íib (Art. 161). Le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' ku páajtal u k'áatiko'ob ti' máax tu beetaj le si'ipilo' ka u ye'es bix yanik u kuxtal yo'olal taak'in, chen ba'ale' wáaj ma' tu k'ubike', le buka'aj bo'olil kun jets'bil ti'al u bo'otiko' yaan u jóok'sa'al yéetel le ba'axo'ob yaanti' le molayilo'obo', ichil le je'elo'oba' ti'an le yano'ob ichil u kúuchilo'ob jala'ach wáaj registros publicos, le yano'ob ichil u chiikulilo'ob internet wáaj ichil je'el ba'axak chíikulil ku ye'esik bix yanik u kuxtal wáaj buka'aj taak'in yaanti', beyxane' le Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' yaanti'ob u páajtalil u k'áatiko'ob le ju'unilo'oba' ti' uláak' jala'achilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 162). Utia'al u ba'atelta'al le tsolilo'ob uti'al u yu'bal t'aane', ku páajtal u beeta'al yéetel jump'éel takpoolal tu táan u Noj Mola'ayil Pis Si'ipil wáaj Poder Judicial de la Federación wáaj le yano'ob ichil le Xóot' Lu'umilo'obo'.

Ka'a Jaats Yo'olal bo'ol si'ipilo'ob

Jaats Ts'iib (Art. 163). Yaan u je'ets'el u ts'aabal bo'ol si'ipil tu-men ma' tu beeta'al le meyaj ku ya'alik le A'almajt'aana', Wáaj ku chíikpa-jal le ba'axo'oba':

I. Wáaj ma' oota'ab u meyajta'al, u k'as meyajta'al, wáaj ma' beeta'ab ba'ax unaj u beeta'al ken núuka'ak k'áatchi'ob ku bee-ta'al yo'olal páajtalilo'ob ARCO;

II. Ma' u séeb núuka'al le k'áatchi'ob beta'ano'ob yo'olal páajtalil ARCO wáaj utia'al u chíimpolta'al le páajtalil taak u meyajta'alo' je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila';

III. U meyajta'al, u ch'aabal, u ts'aabal ojéelbil, u ta'akal, u k'e'exel, u k'askunta'al wáaj ma' u cha'abal u meyajta'al tuláakal wáaj junjaats ti' le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak ts'a'an u kanáanto' wáaj le ku k'a'abéetchajal ti'al le meyaj ku bee-ta'alo';

IV. U meyejta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maak, ba'ale' ma' je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila';

V. Wáaj mina'an u ju'unil tu'ux ku ye'esal ba'ax biilal u ch'aabal tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, beyxan wáaj ma' tu táakpesa'al tuláakal le ba'axo'ob jets'a'an ichil u jaats ts'iibil 27 ti' le A'almajt'aanila', yéetel le yano'ob ichil uláak' A'al-majt'anailo'obo';

VI. U je'ets'el ma' tu páajtal u ts'aabal ojéelbil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak wáaj ma' chíimpolta'ab ba'ax jets'a'an ichil le jejeláasil a'almajt'anailo'obo'. Le bo'ol si'ipilo' chéen ku páajtal u beeta'al wáaj yaan jump'éel Jets'taanil tu'ux jets'a'an ma' táan u páajtal u ts'aabal ojéelbil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máaki';

VII. Wáaj ma' tu chiimpulta'al le ba'ax jets'a'an ichil u jaats ts'iibil 42 ti' le A'almajt'anaila' tia'al u kanáanta'al u meyajil ma' u ts'aabal k'ajóoltbil ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maak ti' yáanal máaki';

VIII. Wáaj ma' tu je'ets'el nu'ukulilo'ob ti'al ka kanáanta'ak tu

beel tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al maak, je'el bix jets'a'anil ichil u jaats ts'iibilo'ob 31, 32 yéetel 33 ti' le A'alam-jt'anila';

X. Wáaj ku loobilta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, chéen turnen ma'j-je'ets' u nu'ukulil ti'al ka kanáanta'ak tu beel, je'el bix jets'a'an ichil u jaats ts'iibil 31, 32 yétel 33 ti' le A'almajt'aanila';

X. U máansa'al ti' yaanal máak wáaj kúuchilil le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ba'ale' ma' je'el bix jets'a'an ichil le A'almajt'aanila';

XI. Ma' u cha'abal u beeta'al meyajil xaak'al unaj u beetik le ja-la'achilo';

XII. U beeta'al tsoolilo'ob tu'ux ku mu'uch'ul tuláakal le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máak, ba'ale' ma' je'el bix jets'a'an ichil jaats ts'iibil 5 ti' le A'almajt'aanila';

XIII. Ma' u beeta'al wáaj u chiimpulta'al le jets'taanilo'ob beeta'an turnen le Noj Mola'ayilo' wáaj turnen u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'ob, yéetel

XIV. Ma' u k'u'ubul u tsoolil meyaj beeta'ab ti' jump'éel ja'ab yéetel le uláak' tsoolilo'ob ku ch'a'achita'al ichil u jaats ts'iibil 44, jaatsil VII ti' u Noj A'almajT'aanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéelbil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob, beyxan wáaj ma' tu k'u'ubul ichil u suutukil jets'a'ano'obo'.

Le ba'axo'ob ku beetik u ts'a'abal si'ipilil ku chiikpajal ichil u jaatsilo'ob I, II, IV, VI, X, XII, yéetel XIV, yéetel le u ka'a beeta'al le ba'ax ma' unaj u beeta'al je'el bix jets'a'an ichil uláak' jaatsilo'ob ti' le jaats ts'iiba', jach áal u kúucho'ob utia'al u yila'al le si'ipil kun ts'aabilo'.

Wáaj le máax tu beetaj le si'ipilo' juntúul u aj-meyajil jump'éel u múuch'kabil polítikoe', le xáak'alilo' yéetel le bo'ol si'ipilo' yaan u je'ets'el turnen u mola'ayil yéeytáambalil.

Le bo'ol si'ipil yan u yil yéetel taak'ine', ma' tu béeytal u bo'otal yéetel u taak'inil jala'ach.

Jaats Ts'iib (Art. 164). Tu yo'olal le ba'axo'ob ku ya'alik le jaats ts'iib ts'o'ok u máano' yan u ts'a'abal ojéelbil ti' le jala'achil unaj u yojéel-

tiko' ti'al u ts'aik wáaj u béeykuntik le bo'ol si'ipilo'.

Jaats Ts'iib (Art. 165). Le p'is si'ipilo'ob kun siijlo'ob ichil le meyajila', ka'alikil u lóobilta'al le ba'axo'ob ku jets'ik u jaats ts'iibil 163 ti' le A'a'almajt'aanila', mina'an ba'al u yil yéetel u si'ipilo'ob ti' u jets' óolil kaaje' wáaj ti' le nojoch loobil ku beeta'al ti' wiiniko'ob, wáaj ti' u láak'o'ob ka chiíkpajako'ob.

Le p'is si'ipilo'oba' yaan u je'ets'el tu juunalo'ob, ti' u jeejeláas chiíkulilo'ob ku ya'alik le a'almaj t'aanilo'obo' yéetel le bo'ol si'ipilo'obo' kun jets'bil tumen jala'achilo'obe' yan u meyajta'alo'ob tu juunalo'ob.

Ti'al le je'ela', le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', je'el u béeytal u ts'aiko'ob jump'él takpool tu táan jala'achilo'ob, yo'olal je'el ba'axak loobil ka beeta'ak yéetel wáaj ma' tu chiímpolta'al le A'a'almajt'aanila', beyxane' ku páajtal u ye'siko'ob je'el ba'axak e'esajil kun k'a'abetchajale', lela' je'el bix jets'a'an ichil le a'almajt'aanilo'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 166). Wáaj u múuch'kabil político'ob ma' tu beetiko'ob le ba'ax jets'a'ano', le Noj Mola'ayil yéetel u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' yan u ts'aiko'ob ojéelbil, je'ex ku k'a'abetchajal ti' u Noj Mola'ayil Yéeytáambal ti' k-Noj Lu'um wáaj ti' u Mola'ayilo'ob Yéeytáambal ti' le Xóot Lu'umilo'obo', ti'al u beetiko'ob u meyajil u ts'o'oksiko'ob je'ex una'je', le je'ela' mixba'al yan u yil yéetel le bo'olsi'ipil jets'a'an ichil u a'almajt'aanilo'ob ti'al le múuch'kabilo'ob político'ob.

Wáaj yan ba'ax loobil wáaj bo'ol si'ipil yan u yil yéetel fideikomiso, wáaj u taak'nil kaaje', le Noj Mola'ayilo' wáaj u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe', yan u ts'a'iko'ob ojéelbil ti' u múuch'kabil órgano interno de control ti' le jala'achil ku meyajitik le jelo', lela' wáaj u meyjilo'ob jala'ach tu beeto'ob le loobilo', ti'al ka u jets'o'ob le jeejeláas meyajilo'ob kun beetbilo'ob.

Jaats Ts'iib (Art. 167). Wáaj le máax beet le loobilo' u meyjil ja'alache', le Noj Mola'ayilo' wáaj u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' yan u túuxtik ti' le jala'achilo' u ju'unil tu'ux ku beeta'al le takpoolo', beeyxan u nu'ukulil wáaj expediente tu'ux ku je'ets'el wáaj ku ye'esa'al le jeejeláas ba'axo'ob yo'olal le ku ya'alal tu beetaj le loobilo'.

Le ja'alachil kun meyajitik le takpoolilo', unaj u ts'a'ik ojéelbil ken ts'o'oksa'ak le meyajilo', yéetel beyxane' yáan u ts'aik ojéelbil ti' le Noj Mola'ayilo' yéetel ti' u Mola'ayilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' bix úuchik u bee-

tiko'ob ti'al ka chiimpolta'ak le bo'ol si'ipil tu jets'o'obo'.

Uitia'al u meyajta'al le takpoolal ku ch'a'achita'al ichil le jaats ts'iiba', le Noj Molayilo' wáaj u Molayilo'ob Xóot Lu'umilo'obe', unaj u beetiko'ob jump'éel takpool tu táan u kúuchilil contraloría, órgano interno de control wáaj ichil uláak' kúuchilil, ichil le takpoolo' yaan u tso'olol le ba'ax ma' ma'alob beeta'ano' yéetel tu'ux ma' táan u chiimpolta'al le A'almajt'aanilo' yéetel tu yo'olal lelo' ku páajtal u ts'a'abal jump'éel bo'ol si'ipilil.

Beyxane', unaj u beeta'al jump'éel nu'ukulil wáaj expediente tu'ux kun oksbil tuláakal le ju'unilo'ob wáaj e'esajilo'ob tu'ux ku ye'esa'al tu jaajil beeta'ab jump'éel si'ipilil. Tu yo'olal lelo' k'a'anan u ye'esa'al de que tuláakal e'esajilo'obo' yaan ba'ax u yiilo'ob yéetel le loobil beeta'ano'.

Le takpoolil yéetel le nu'ukulil wáaj expedienteo', unaj u tuxta'al ti' u kúuchulil contraloría, órgano interno de control wáaj ti' uláak' kúuchilil, ichil quincep'eelel k'iinilo'ob ken ojéeta'ak tumen le Noj Mola'ayilo' wáaj tumen le Mola'ayilo'ob yaan ichil le Xóot' Lu'umilo'obo' le ba'ax úuchantako'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 168). Wáaj ma' tu beeta'al le ba'ax ku jets'ik le Mola'ayilo'ob yaan ichil le Xóot' Lu'umilo'obo' yéetel le je'ela ku taasik jump'éel nojoch si'ipile', le je'ela' yan u yoksik jump'éel takpool tu táan le jala'ach tu'ux unaj u beeta'alo.

JAATS TS'ÍIB CHÉEN TI'AL JUN SÚUTUKIL

Yáaxil. Le A'almajt'aanila' yan u káajal u meyaj tu láak' k'iin ken ts'aabak k'ajóoltbil ti' u chiikulil Diario Oficial de la Federación.

Ka'ap'éelal. U Noj A'almajt'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'a'abal Ojéeltil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob, u láak' Noj A'almajt'aanilo'ob, yéetel le u láak' a'almajt'aanilo'ob ku meyajta'al ichil le Xót' Lu'umilo'obo' yo'olal u páajtalil u kanáanta'al le ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máake', ichil ma' u máan wakp'él wiinalilo'ob ken ts'a'abak k'ajóoltbil le a'almajt'aanila' yaan u k'exiko'ob u a'almajt'aanilo'ob utia'al ka yanak jump'él ketmetajil yéetel le a'alamajt'aanila'.

Wáaj u Noj Múuchkabil Congreso de la Unión yéetel u Múuchkabil Congreso'ob ichil le Xót' Lu'umilo'obo', ma' tu k'exiko'objuntaats wáaj tuláakal u a'almajt'aanilo'ob ichil le k'iinilo'ob jets'a'an utia'al u beetiko'obe', yaan u meyajtiko'ob le A'almajt'aanila', je'el u páajtal meyajtiko'ob le u a'almajt'aanilo'obo' ba'ale' wáaj ma' tu ya'alik uláak' ba'ax ti' le jets'a'an ichil le a'almajt'aanila', yaan u beeta'al beyo' tak ken beeta'ak le ba'ax ku jets'ik le jaats ts'íiba'.

Óoxp'éelal. U múuchkabil Cámara de Diputado'ob yéetel le múuchkabil congreso'ob ichil le Xót' Lu'umilo'obo', ichil le meyaj k'a'anan u beetiko'obo' yáan u kanáantiko'ob u ts'aiko'ob u taak'ínil tia'al u meyajta'al le A'almajt'aanila' yéetel u jets'iko'ob bix kun t'oxbil le taak'ínil kun meyajtil ichil u Noj Jala'achil le Noj Lu'umila' yéetel ichil u Jala'achilo'ob le Xót' Lu'umilo'obo', lela' ken pa'ajóolta'ak buka'aj taak'in ku t'oxbil ichil u láak'ja'abil ken káajsa'ak u meyaj le A'almajt'aanila'.

Kanp'éelal. Ku ts'e'elet je'el ba'axak noj a'almajt'aanil, a'almajt'aanilo'ob ichil xót' lu'umilo'ob wáaj le yano'ob ichil méek'tankaajilo'ob, yaan u yil yéetel u kananani tuláakal ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob, ka u ya'al yáanal ba'ax ti' le jets'a'an ichil le A'almajt'aanila'.

Jo'op'éelal. Le Noj Mola'ayilo' yéetel u Mola'ayilo'ob yaan ichil Xót' Lu'umilo'obe', yaan u ts'a'iko'ob ojéeltil le jets'taanilo'ob ku ya'alik le A'almajt'aanila' yéetel u ts'a'iko'ob ojéeltil ichil u chiikulil Diario Oficial de la Federación, yéetel ti' u chiikulilo'ob tu'ux ku ts'aabak ojéeltil u meyaj méek'tan kaaj, lela' ichil ma' u máan jump'él ja'abil ken káajak u meyaj le Jets'taanila'.

Wakp'éelal. U Noj Chiikulil Sistema Nacional de Transparencia u Ts'aabak Ojéeltil Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob yéetel u Kanáanta'al Ba'axo'ob ku Béetik u K'ajóolta'al Máako'obe', yaan u jets'ik

Noj Nu'ukbesajilo'ob tia'al u kanáanta'al ba'axo'ob ku beetik u k'ajóolta'al máako'ob yéetel yaan u ts'aik ojéeltil ichil u chíikulil Diario Oficial de la Federación, ichil ma' u máan jump'éel ja'abil ken káajak u meyaj le Jets'taanila', lela' ma' táan u tselik uláak' ba'axo'ob jets'a'an ichil u Noj A'almajTaanil u Sáakunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéeltil u Meyaj Jala'ach yéetel Molayilo'ob.

Ukp'élal. U molayilo'ob jala'ache' yaan u meyajtiko'ob, u jets'iko'ob wáaj u yutskiintiko'ob u a'almajt'aanilo'ob ichil ma' u máan waxaklajunp'eelel wiinalilo'ob ken káajak u meyaj le A'almajt'aanila'.

Waxakp'élal. Ichil u A'almajt'aanilo'ob Xóot' Lu'umilo'obe' ma' tu béeytal u kóomkinsa'al wáaj u ya'abkunsa'al le meyajilo'ob yéetel le k'iinilo'objetsa'ano'obo' wáaj le je'elo'oba' ku loobiltiko'ob u páajtalil máaxo'ob ti'alintik le ba'axo'ob ku beetik u ak'ajóolta'al máako'obo'.

Tu Noj Kaajil México, tu k'iinil 13 ti' diciembre tu ja'abil 2016.- Sen. **Pablo Escudero Morales**, Jo'olpóopil.- Dip. **Edmundo Javier Bolaños Aguilar**, Jo'olpóopil.- Sen. **Lorena Cuellar Cisneros**, Aj-áantajil.- Dip. **María Eugenia Ocampo Bedolla**, Ix-áantajil.- Ujorom ts'iib'oob."

U ti'al in Chiímpooltik le ba'ax ku ya'alik u jaatsil I ti' u jaats ts'iib bil 89 ti' u Noj A'almaj T'aanil u Noj Lu'umil México, yéetel ti'al u ts'aabal ojéeltil yéetel uti'al u chiímpooltale', kin ts'a'ik ojéeltil le jets'taanila' tu kúuchil meyaj u Jala'achil le Noj Lu'umila', tu Noj Kaajil México, tu k'iinil 24 ti' u wináalil enero tu ja'abil 2017.- **Enrique Peña Nieto**.- Jorom ts'iib.- U No'oj K'abil u Jala'chil k-noj Lu'um, **Miguel Ángel Osorio Chong**.- Jorom Ts'iib.

La traducción fue realizada por **William González Ku**, quien se encuentra certificado en los estándares de competencia: EC 0015, en la Interpretación oral de lengua indígena al español y viceversa en el ámbito de procuración y administración de justicia, otorgado por el Consejo Nacional de Normalización y Certificación de Competencias Laborales y el Instituto Nacional de Lenguas Indígenas (INALI); y en el EC 0776, en Atención oral en lengua indígena en materia de acceso a la información pública y datos personales, otorgado por el Consejo Nacional de Normalización y Certificación de Competencias Laborales y la Universidad Tecnológica Metropolitana (UTM).

La traducción fue revisada por **María Gilda Segovia Chab**, quien se encuentra certificada en los estándares de competencia: EC 0015, en la Interpretación oral de lengua indígena al español y viceversa en el ámbito de procuración y administración de justicia, otorgado por el Consejo Nacional de Normalización y Certificación de Competencias Laborales y el Instituto Nacional de Lenguas Indígenas (INALI); y en el EC 0776, en Atención oral en lengua indígena en materia de acceso a la información pública y datos personales, otorgado por el Consejo Nacional de Normalización y Certificación de Competencias Laborales y la Universidad Tecnológica Metropolitana (UTM).